

STATYBA IR ARCHITEKTŪRA

VIEŠOSIOS ERDVĖS

PRAKTINIS GIDAS KŪRĖJAMS IR VISUOMENEI

VIEŠŲJŲ ERDVIŲ POREIKIS

SA
STATYBA IR ARCHITEKTŪRA

SA.lt – statybos ir architektūros
sektoriaus naujienos kasdien

Leidėjas VšĮ „SA.lt projektai“

Tel. +370 610 39 642

El. p. redakcija@sa.lt

www.sa.lt

Redaktorė Aušra Nyman

Portalo SA.lt redaktorė Deimantė Bagdanavičienė

Tekstų autoriai: Justina Grainė, Indrė Vozgirdaitė,
Julija Novikova, Aneta Vaitkienė, Aušra Nyman

Kalbos redaktorė Brigita Kulikovskė

Reklamos vadovė Liuda Michalkevičienė, tel. +370 610 39 642

„Dabartinis požiūris į architektūrą akcentuoja privatumą, paneigia socialinių santykių būtinybę. Galime gerbti kiekvieno žmogaus laisvę, kartu gyvendami architektūrinėje erdvėje kaip bendruomenė, puoselėdami skirtingų kultūrų ir gyvenimo būdo harmoniją.“

Architektas Rikenas Yamamoto, Japonija, 2024 m. Pritzkerio premijos laureatas.

„Vienas iš dalykų, kurių mums labiausiai reikia ateities miestuose, yra per architektūrą sukurti sąlygas, kurios didintų žmonių galimybes burtis ir bendrauti.“

Architektas Alejandro Aravena, Čilė, 2016 m. Pritzkerio premijos laureatas.

„Mąstymas, kad dizaineris neturėtų kalbėti apie urbanistiką, yra būtent tai, kodėl mes esame tokioje netvarkoje. Iš tikrųjų mums reikia daugiau dizainerių, menininkų, žmonių, kalbančių apie jau esamą aplinką ir darančių įtaką sprendimams.“

Dizaineris, architektas Thomas Heatherwickas, Didžioji Britanija, vienas projektų „Little Island“ Niujorke, „Google“ būstinės Londone ir Silicio slėnio autorių.

„Miestuose dėl socialinės arba bendruomeninės aplinkos trūkumo esame priversti užsidaryti butuose ar apsitverti namus aukštomis tvoromis. Taip užkertame kelią pažinti savo aplinką. Miestai turi galimybę tapti inovacijų ir kūrybiškumo židiniu, jiems tereikia daugiau vietų, kur žmonės galėtų susitikti ir pažinti savo bendruomenę.“

Matas Olendra, bendrąjį kūrėjis ir „COO – Datahood“ (www.datahood.co) bei „Vilnius Tech“ „Linkmenų fabriko“ inovacijų strategas.

Šiuo ženklu žymimas užsakomasis turinys.

© Statyba ir architektūra

ISSN 2538-8797

Kopijuoti, platinti tekstus ir iliustracijas galima tik gavus redakcijos sutikimą.

Redakcija už reklamos ir skelbimų turinį neatsako.

Leidinio ištakos – 1922 m., dabartiniu pavadinimu leidžiamas nuo 1957 m.

Viršelis SA

@StatybairArchitektura

@statybairarchitektura

Statyba ir architektūra

6 Kas yra viešoji erdvė?

Aušra Nyman

KURKIME MIESTĄ KARTU

16 Viešųjų erdvių pokyčiai ir juos lydintys sėkmės receptai

Aušra Nyman

22 Vilniaus vyr. architektė Laura Kairienė: miestas nėra tik gatvės ir namai, miestas yra ir žmonės

Justina Grainė

30 Įrengiant viešąsias erdves: kokios tendencijos vyrauja Vilniuje?

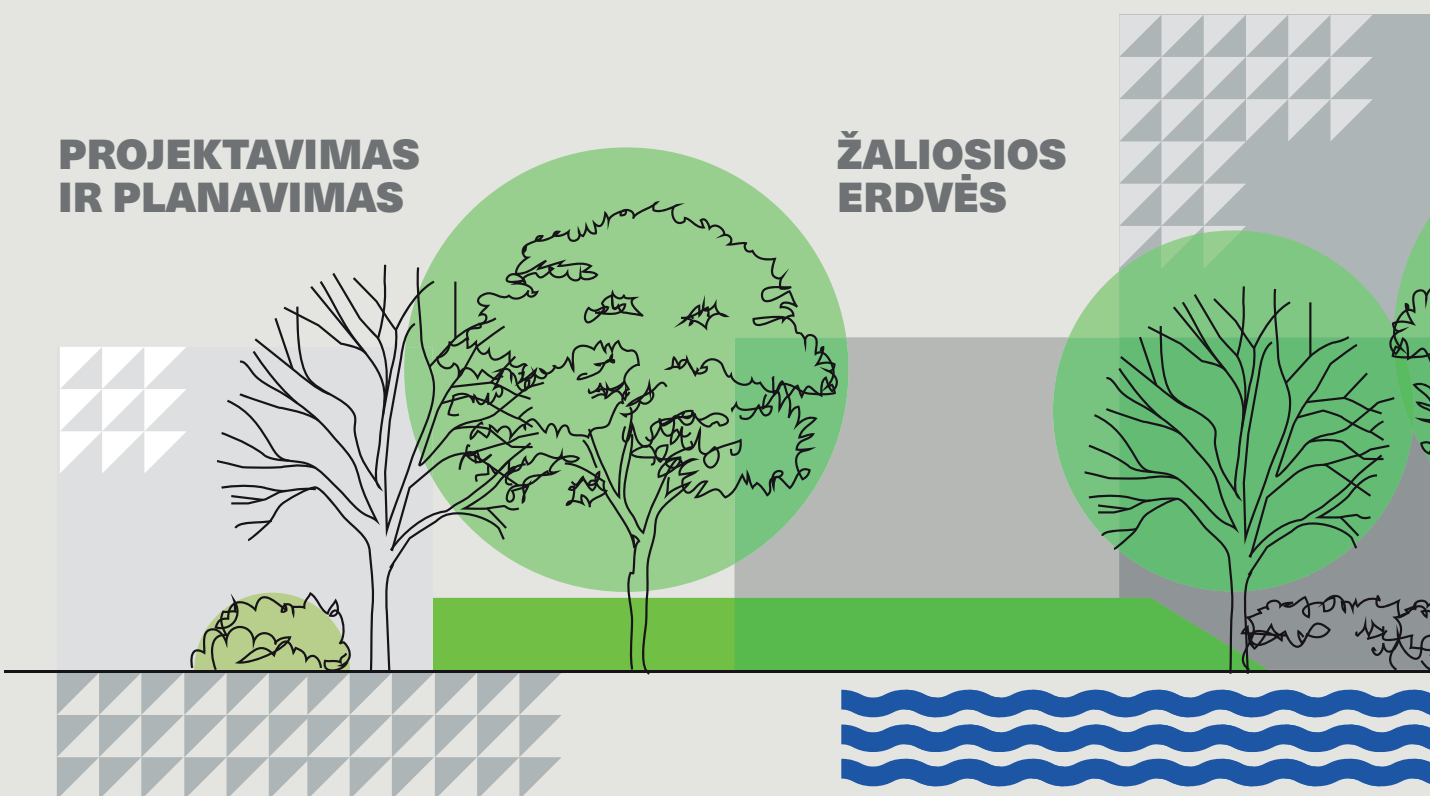
Justina Grainė

44 Miesto sociologė: chaosas, tvarkingas stalčius ar organizuotas kompleksiskumas – kokia viešoji erdvė yra gera ir kam?

**PROJEKTAVIMAS
IR PLANAVIMAS**

**ŽALIOSIOS
ERDVĖS**

**TAKAI IR
DANGOS**

ŽALIOJI MIESTO OAZĖ

- 54 **Kiek žali turi būti mūsų miestai ir jų viešosios erdvės?**

- 62 **Atkurti dialogą su natūralia gamta**

Aušra Nyman

- 72 **Medžių priežiūra mieste: kada išsaugoti, o kada – pašalinti?**

Justina Grainė

- 86 **Ar turime alternatyvų trinkelėms? Tikrai taip!**

Aneta Vaitkienė

- 96 **Į žmogų ir gamtą orientuotas apšvietimas**

Aušra Nyman

ARČIAU VANDENS

- 110 **Sugrįžimas į pakrantes**

Aušra Nyman

- 124 **Kauno pakrantės atviros ateities scenarijams**

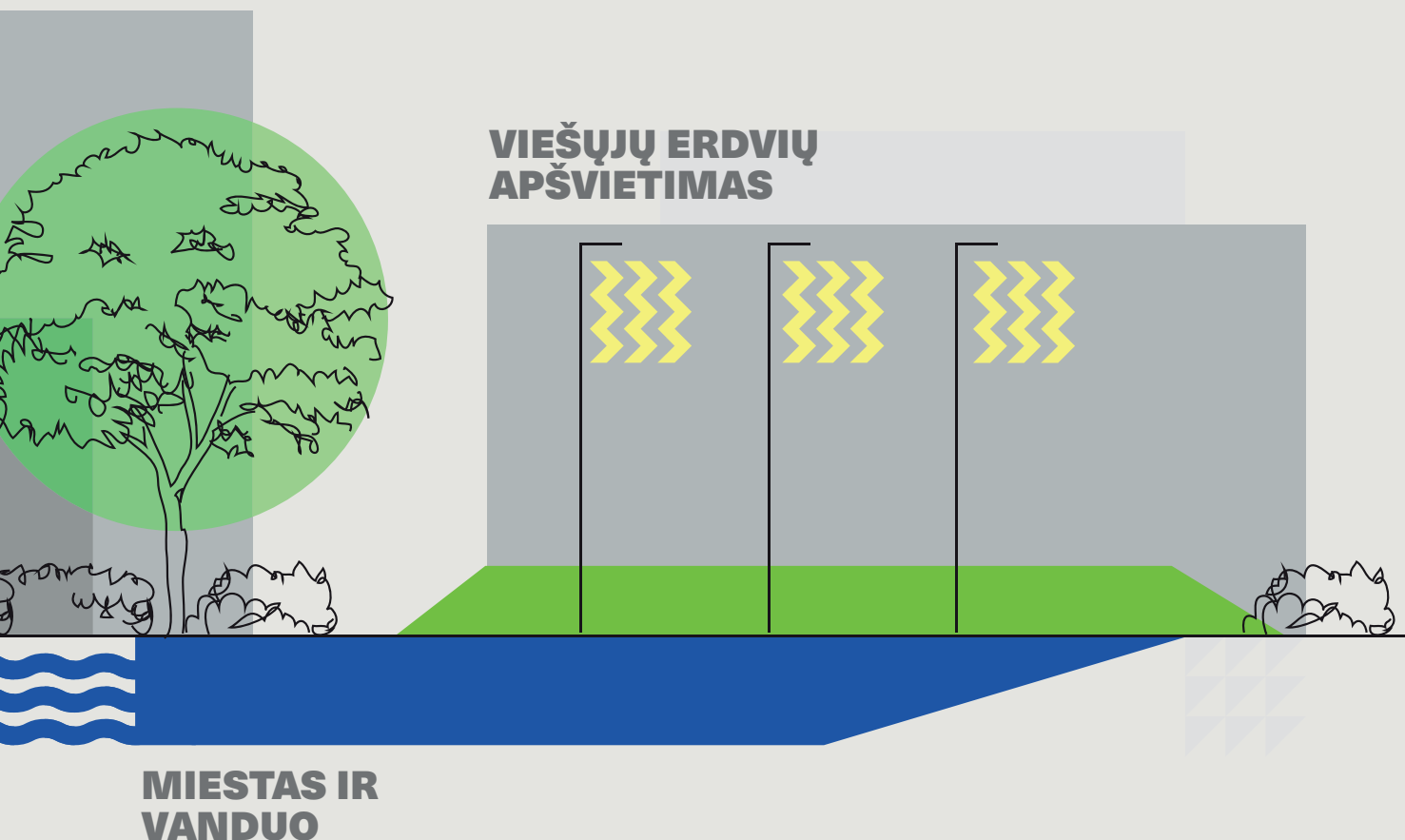
Indrė Vozgirdaitė

- 136 **Europos miesto viešosios erdvės tendencijos**

Aušra Nyman

- 146 **„Kas yra tavo vanduo?“ – viešųjų erdvių ir vandens elemento sąveika**

Julija Novikova

KAS YRA VIEŠOJI ERDVĖ?

Aušra NYMAN

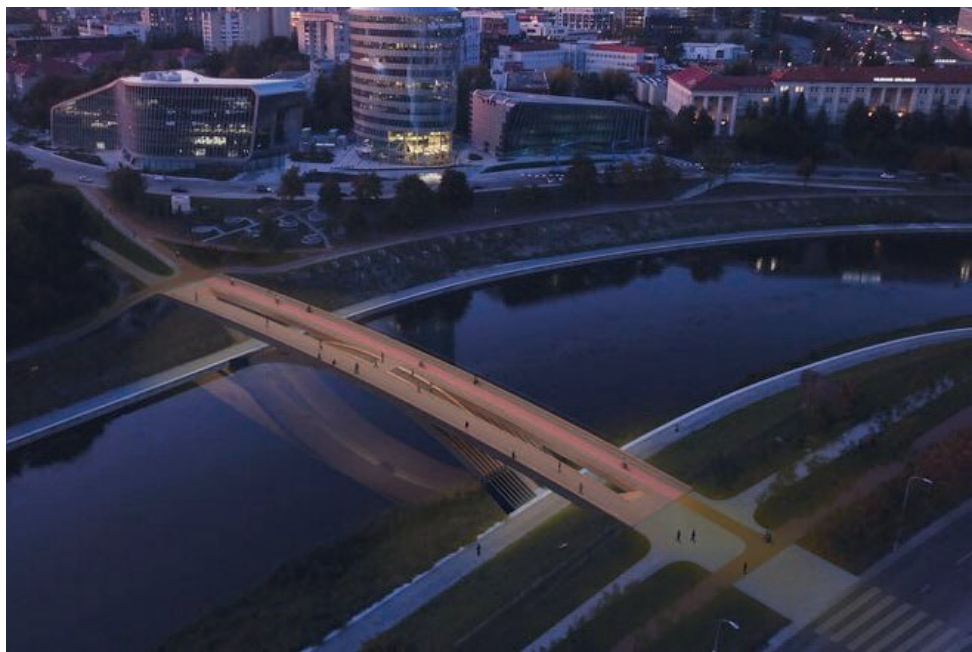
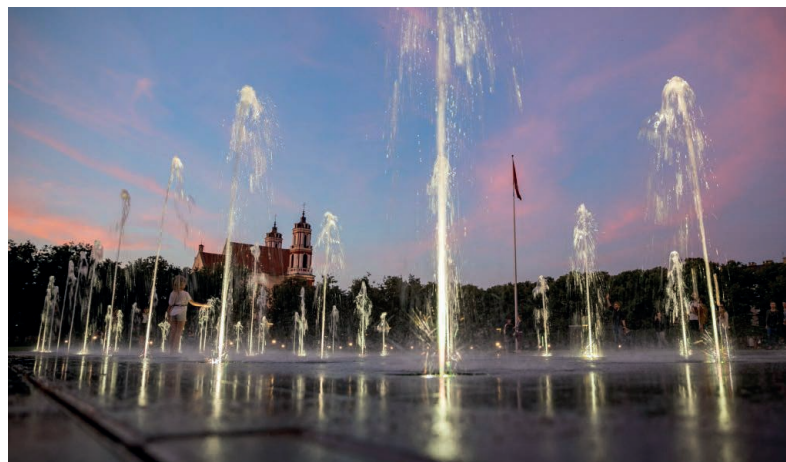
Jeigu pažiūrėsime į miesto, t. y. gyvenamosios urbanizuotos teritorijos, planą ar nuotrauką iš viršaus, pamatysime, kad didesnę dalį sudaro ne namais užstatyti plotai, o erdvės tarp jų – gatvės, šaligatviai ir takai, aikštės, skverai ir parkai.

Vilniaus m. savivaldybės nuotr.

Lietuvos Respublikos teritorijų planavimo įstatymas sako: viešoji erdvė – gyvenamosios vietovės urbanizuotos teritorijos erdvinės struktūros elementas, skirtas visuomenės bendriesiems interesams.

Taigi, pagal šį apibrėžimą viešąją erdvę galima laikyti ne tik parkus ar miestų aikštes – ši sąvoka apėmia ir gatves, pastatų stogus, net pėsčiųjų tiltus, kurie per pastaruosius dešimtmečius puikiai tarnauja visuomenei kaip viešosios erdvės.

Šiuo metu tiek pasaulyje, tiek Lietuvoje stebina ir džiugina didelė viešųjų erdvių įvairovė.

1. Parkai, miestų skverai. Tai populiariausios miestų viešosios erdvės ir viena seniausių viešųjų erdvių tipologijų. Gyvybinga skvero viešoji erdvė yra ta, kurioje nuolat būna žmonių, t. y. kur susikerta pėsčiųjų srautai, yra gausu įvairių funkcijų (kavinės, aktyvūs pirmieji pastatų aukštai, turgūs ir kt.) ir traukos taškų, erdvės yra įdomios ir skirtos pirmiausia pėsčiajam.

2. Gatvės. Gatvės – pagrindinės viešosios miesto erdvės, skirtos visiems judantiems miestiečiams, norintiems nusigauti iš taško A į tašką B, bet tuo pačiu, kai jos patraukliai projektuojamos, jose galima tiesiog būti ir leisti laiką.

3. Pėsčiųjų tiltai (viadukai) ir jų patiltės, ant jų vietą gali rasti suoliukai, nedidelės aikštelės. Pavyzdžiui, Paryžiaus mieste savaitgaliais yra įprasti sendaikčių turgeliai ant pėsčiųjų tiltų.

4. Pastatų stogai, ant kurių gali patekti miesto gyventojai, pavyzdžiui, „Swedbank“ Konstitucijos prospekte (architektas Audrius Ambrasas) stogas, kai kurių požeminių automobilių stovėjimo aikštelių stogai.

5. Konvertuojamos apleistos teritorijos, nenaudojami geležinkelio bėgiai šalia buvusių gamyklų ar sandėlių, tapę žaliosios infrastruktūros dalimi.

6. Praėjimai tarp pastatų iš gatvės į gatvę, pavyzdžiui, „Senatorių pasažas“ („DO architects“) – unikali erdvė Vilniaus senamiestyje: vietoj anksčiau buvusios utilitarios automobilių stovėjimo aikštelės sukurta viešoji erdvė – praėjimas tarp pastatų.

7. Požeminiai gatvių praėjimai. Jeigu apšvietimas ir kitos priemonės paverčia juos saugiais.

8. Apžvalgos aikštelės ant kalvų, prie parkų ar skverų, pakrantėse (Subačiaus g. Vilniuje apžvalgos aikštelė).

9. Rekreaciniai uostai.

10. Upių ir kanalų pakrantės.

11. Miestų pliažai šalia vandens telkinių.

12. Visuomeninės paskirties pastatų holai ir praėjimai. Viešai prieinamos pastatų erdvės, ypač pirmuosiuose aukštuose, tikrai gali būti laikomos viešosiomis erdvėmis – oro uostai, savivaldybių pastatai, autobusų stotys, dengti turgūs, galerijos, įėjimų holai su kavinėmis ir kt.

↑→ Savaitgaliais Naugarduko gatvė Vilniuje prisipildo šurmulio ir gyvybės. Turgaus ir laikinųjų konstrukcijų idėjos autoriai – „DO architects“.

Viešųjų erdvių tipologija, tikėtina, ateityje gali dar plėstis, nes vis daugiau žmonių gyvena miestuose, bendruomeniškai viešojoje erdvėje yra **MIEŠTIEČIO ERDVĖ**. Jų poreikis Lietuvoje auga, nes mes laisvėjame ir suprantame, kad tokių erdvių norime daugiau, kaip ir erdvių, kuriose gera būti, bendrauti, susipažinti. Taip pat, atsižvelgiant į klimato kaitą, jau dabar tankiai užstatytuose metropoluose, dirbtinai suformavus pantonines salas ar kitokias konstrukcijas, atsiranda mini parkai ant vandens (146 psl.). Oro uostų erdvės tampa milžiniškomis oranžerijomis, kaip antai Singapūre. Šiaurinėse šalyse vis labiau populiarėja miesto bendruomenių daržai, o pietinėse – atviri baseinai. Keičiasi požiūris ir į gatves, automobilių stovėjimo aikštes, jas želdinant, jaukinant, labiau pritaikant miestiečiams.

Andrė Baldišiūtė, architektė ir „DO architects“ studijos bendrakūrė, teigia, kad viešojoje erdvėje demokratinėje visuomenėje yra bendruomenių susitarimo dalykas. Jeigu bendruomenė neprieštaruoja, viešąją erdvę gali tapti ir privatus kiemas arba privačios teritorijos dalis.

Apie Vilniaus gatvių standartą

SKAITYKITE SA:

Naujasis Vilniaus gatvių standartas: ką kalba jo sumanytojai?

KADA GATVĖ – VIEŠOJI ERDVĖ, O KADA – INFRASTRUKTŪROS OBJEKTAS?

Dažniausiai Lietuvoje painiojamos gatvės ir keliai. Gatvės yra skirtos ir automobiliui, ir dviratininkui, ir pėsčiajam, ir medžiams. Jos paprastai būna tik urbanizuotose teritorijose – miestuose ir miesteliuose. Todėl, kaip jas naudosime, anot A. Baldišiūtės, taip pat yra susitarimo dalykas. Kaip pavyzdį ji pateikia sostinės Naugarduko gatvę. „Naugarduko gatvė yra daugiafunkcė, nes sekmadieniais keturioms valandoms ryte ji pavirsta turgaus erdve. Ir tai įgalina padaryti bendruomenės iniciatyva ir vienas paprasčiausias eismo ženklas, kuris nurodo, jog draudžiama į šią gatvę įvažiuoti sekmadieniais tomis valandomis, kai joje vyksta miesto gatvės turgus. Paprastomis priemonėmis, pastačius ženklą, ribojantį automobilių eismą be jokių užtvarų ar atitvarų, ši gatvės dalis tampa viešąja erdve, skirta pėstiesiems, – sako architektė. – Tai yra susitarimo reikalas, naudojimo būdas. Per susitarimą galima pasiekti įvairių dalykų.“

Jos kolegės, kitos „DO architects“ studijos bendrakūrėjės **Sabinos Grincevičiūtės** įsitikinimu, pagal tai, kaip naudojama erdvė, galima matuoti ir tai, ar ji yra viešoji, ar tik infrastruktūros statinys. „Infrastruktūrą kuriame, nes mums kažko reikia, pavyzdžiui, kelio kur nors nuvykti. Dangos su savo bortais ir kitais elementais kaip visuma yra infrastruktūros statinys, bet taip, kaip mes ją naudojame, turbūt ir lemia, ar tai dar ir viešoji erdvė. Pėsčiųjų takas, kur vaikstantys miestiečiai susitinka pokalbio, gali būti ir viešoji erdvė. Retai pravažiuojama kiemo gatvelė, kuria vaikšto pėstieji, važiuoja dviratininkai, vaikai spardo kamuolį ar važinėja riedučiais, pagal apibrėžimą yra gatvė, tačiau taip pat naudojama ir kaip viešoji erdvė“, – sako Sabina ir atkreipia dėmesį, kad žmonės, paprašyti prisiminti vietas, kuriose jiems buvo gera ir kur vėl norėtų grįžti, dažniausiai vardija smagias Europos ar kitų šalių istorinių miestų centrų gatveles. Didžioji dalis kelionių nuotraukų – būtent tos žavios gatvelės.

↑ Pėsčiųjų tiltas per Nerį Vilniuje. Pasiiekti tiltą galima ir per prieigas iš apatinės terasos.

VISUOMENINIŲ PASTATŲ PIRMŲJŲ AUKŠTŲ HOLAI – TAIP PAT VIEŠOJI ERDVĖ

A. Baldišiūtė kaip viešąją erdvę įvardija ir kai kurių visuomeninių pastatų pirmųjų aukštų holus. „Vilniaus miesto savivaldybės visas pirmojo aukšto holas taip pat yra viešoji erdvė. Kaip ir šalia esančio prekybos centro „Europa“ pirmas aukštas ir viršutinių aukštų praėjimai, kai jais galima naudotis iki užrakinimo momento“, – sako architektė.

Jai antrina kolegė Sabina: „Tai erdvė, kurioje žmonės gali būti – praeiti arba susitikti. Kai kurie parkai miestuose nakčiai taip pat yra rakinami. Išskyrus erdves, kurios priklauso privatiems asmenims arba bendruomenėms, erdvės mieste, kurios prieinamos visiems žmonėms, yra viešosios.“

VIEŠŲJŲ ERDVIŲ ĮVAIROVĖ IR JŲ SISTEMA

Labai svarbu užtikrinti viešųjų erdvių įvairovę ir jų sistemą bei tarpusavio ryšius. Tai pabrėžia architektas urbanistas, **humanit. m. dr. Tomas Grunskis**: „Miesto viešoji erdvė turi būti gyvybinga, naudojama miestiečių, o miesto prerogatyva tą gyvybingumą užtikrinti. Kad viešųjų erdvių gyvybingumas būtų užtikrintas, būtina matyti viešųjų erdvių sistemą, o ne atskiras viešąsias erdves.“

SA Architektas T.Grunskis:
viešosios erdvės keičiasi lėtai,
bet ne žmonių lūkesčiai.

↑ ↘ Betono kvartalo atnaujinimo projektas („DO architects“). Esamos bėgių linijos prie pastatų, kurias galima transformuoti į parkus su dviračių, pėsčiųjų takais ir želdynais.

↘ Cuernavaca geležinkelio linijinis parkas (*Parque Lineal Ferrocarril de Cuernavaca*). Architektai „Gaeta-Springall arquitectos“.

KURKIME MIESTĄ KARTU

Viešoji erdvė – Ogmiōs miesto dalis. Architektai „DO architects“, N. Tukaj nuotr.

Viešosios erdvės yra skirtos miesto bendruomenėms – miestiečiams, taip pat miesto svečiams. Todėl būtinas dialogas su visuomene. Įsivaizduokite, jeigu už jus būtų nuspręsta, koks namų interjeras jums tinkamiausias, kaip jūs turite gyventi savo namuose. Miestiečiai yra tikrieji miesto šeimininkai, todėl pirmiausia turi būti diskutuojama su bendruomenėmis, kurios daugiausia naudosis konkrečia viešąja erdve. Šiame skyriuje – miesto planuotojų, architektų, sociologų išvalgos ir pasiūlymai.

VIEŠŲJŲ ERDVIŲ POKYČIAI ir juos lydintys sėkmės receptai

Aušra NYMAN

↑ Buvęs uždaras kiemas Vilniaus senamiestyje tapo jaukia viešąja erdve, apsupta nedidelių kavinukų, restoranų ir parduotuvelių.

Miestų viešosios erdvės – aikštės, skverai, gatvės visada buvo labai svarbios visuomenės gyvenime. Vienos jų turi šimtmečius siekiančią istoriją, kitos formuojamos šiomis dienomis. Todėl, kaip ir viskas mieste, jos kinta ir prisitaiko prie laikmečio poreikių. „DO architects“ komandai per pastaruosius dešimtmečius teko įgyvendinti ne vieną viešąją erdvę, todėl kartu su architektėmis Andre Baldišiūte ir Sabina Grincevičiūte mėginome užčiuopti aktualiausius pokyčius, kurie atveria kelią ir tolesnėms viešųjų erdvių vystymosi tendencijoms.

NUO IŠGRYNTŲ FUNKCIJŲ IKI DAUGIASLUOKSNIŠKUMO

Andrė Baldišiūtė: Iki XX a. miestų planavimo srityje natūraliai vystėsi įvairios funkcijos, kurios buvo persipynusios tarpusavyje: pavyzdžiui, pirmieji pastatų aukštai būdavo ir gyvenamieji, ir komerciniai – galėdavai pro pravirą langą išvysti mažus vaikus, o pro gretimą duris žengti į knygyną ar skrybėlių parduotuvę.

XIX a. pab. ir XX a. pr. įvykus pramonės revoliucijai, visiems masiškai keliantis gyventi ir dirbti į miestus, keičiantis visuomenės socialinei struktūrai, žmonės pažvelgė į daugelį dalykų naujai – kilo modernizmo idėjos. Būtent modernizmas ir pramonės revoliucija suskirstė mūsų miestų rajonus į labai aiškias funkcijas: gyvenamieji (miegamieji), darbo (pramonės) rajonai bei miestų centrai (miestų aikštės ir kt.).

Per XX a. išsigrýninome daugelį funkcijų ir šiandien – XXI amžiuje – esame supratę, kad gryniosios funkcijos (ar monofunkcijos) mieste nėra įdomios ir natūraliai besivystančiuose miestuose net neegzistuoja. Pavyzdžiui, kavą galima gurkšnoti ir einant gatve, ne tik tam skirtoje kavinėje. Išsėtis – ne tik poilsio patalpose. Viešosios erdvės gali būti ten, kur mes susitariame užsiimti bendra veikla ir ta veikla nėra jose uždrausta.

Kaip šalis mes gyvename vis geriau. Todėl norime tokių erdvių, kurios yra ne tik mano ir man, bet yra mums visiems, kaip bendruomenei, kaip rajonui, kaip miestui. Ir tai yra mūsų poreikių evoliucija. Kai pagrindinių dalykų nebetrūksta, pradedame rūpintis ir visais kitais.

PRIVAČIOSE TERITORIJOSE ATSIRANDA VIS DAUGIAU NAUJŲ VIEŠŲJŲ ERDVIŲ

Andrė: 1991 metais atgavus nepriklausomybę Lietuvos teritorija buvo sudalinta sklypais. Ir kai kurie verslo subjektai savo teritorijose sukūrė daug viešųjų erdvių. Pavyzdžiui, „Ogmios“ centro teritorija Vilniuje ar Paupio mikrorajonas. Tai privačios verslų teritorijos. Nepaisant to, sukurtos viešosios erdvės šiuose rajonuose nėra atribotos jokiais tvoromis ir yra laisvai prieinamos visiems miestiečiams, nes taip nusprendė teritorijos vystytojai ir jos gyventojai. Per įvairius elementus – architektūrinius, kaip tvora, želdynas, ar informacinius ženklus galime riboti viešumo lygį – galime rinktis, ar norime naudotis tik mes, ar tik tam tikra bendruomenė, ar visi miestiečiai.

Sabina Grincevičiūtė: Kas matyti per pastaruosius penkerius ar dešimt metų – ne tik valstybinių, bet ir privačių sklypų savininkai pamatė viešųjų erdvių pridėtinę vertę ir nutarė jas sukurti šalia savo objektų, tad viešąsias erdves ir bendrai erdves mūsų bendruomenėms jau kuriame kiekvienas, ne tik valstybė ar miestas.

PĖSČIOJO PRIORITETAS PRIEŠ AUTOMOBILĮ

Andrė: Apie 2015 m. Lietuvoje pradėjo ryškėti, kad ne automobilis miesto judėjime yra prioritetas ar vienintelis dalyvis. Olandai tai suprato jau XX a. 9-ame dešimtmetyje, kai patyrė daug skaudžių netekčių: miestai buvo tankūs, automobilių srautas didelis ir greitas, tad buvo daug vaikų žūčių. Šiandien ir Lietuvoje akivaizdu, kad, važinėjami tik automobiliais, netenkame labai daug dalykų. Silpnėja gatvės kaip viešosios erdvės, dingsta žmonių tarpusavio bendravimas, mažėja spontaniškų pokalbių miesto gatvėse, kurie yra taip pat labai reikalingi – jie kuria miesto identitetą, leidžia pažinti kaimynus. Pagaliau lėtas eismas itin naudingas ir smulkiajai komercijai bei paslaugoms.

„DO architects“ nuotr.

↑ Architektė Andrė Baldišiūtė.

↑ Architektė Sabina Grincevičiūtė.

Pamenu, prieš gerus penkiolika metų ieškodami atsakymų senamiestyje, kas traukia žmones jame būti, supratome, kad tai – judėjimo būdų ir funkcijų įvairovė. Judėjimas, vykstantis aiškioje ir lengvai suprantamoje hierarchijoje: tiek automobilių, tiek pėsčiųjų, tiek viešojo transporto. Taip pat funkcinė įvairovė: tuose pačiuose pastatuose arba esančiuose greta statiniuose yra ir gyvenamoji, ir viešoji funkcijos – sukuriamas miesto audinys, kur įdomu ir traukia būti. Tokias idėjas įgyvendiname ir „Ogmios“ mieste. Šis kvartalas sėkmingas ir pilnas žmonių – tai iš tiesų veikia.

Tai, kad šis projektas buvo atrinktas tarptautiniam prestižiniam Europos Sąjungos šiuolaikinės architektūros apdovanojimų „EU Mies van der Rohe awards“ nominantu, tapo žingsniu link supratimo, kas mums, kaip visuomenei, yra vertinga.

Sabina: „Ogmios“ miesto kvartalo teritorija, buvusi 12 hektarų karinio miestelio dalis, nebuvo kurta žmogui ir apie žmogų. Todėl, projektuodami šią teritoriją, pirmiausia galvojome, kaip žmogus galėtų čia jaustis, kaip sukurti patogų ir saugų judėjimą teritorijoje ir pėsčiajam, ir automobiliui. Toliau – kokios viešosios erdvės ir funkcijos čia kviestų vėl būti. Jaukias lauko erdves, pilnas žmonių, natūraliai užpildė biurų ir komercinių plotų nuomininkai, kurie ir siūlė, ką čia miestiečiui veikti, kur leisti laiką, kur žaisti vaikams.

Andrė: Viešosioms erdvėms labai svarbus aiškus ir intuityvus judėjimo ir funkcinis atskyrimas, t. y. kur ir koku greičiu juda automobiliai, o kur juda pėstieji ar dviratininkai. Tai sukuria saugumą ir lengvumą naudotis erdvėmis. Būtent todėl dangomis labai svarbu aiškiai suformuoti hierarchiją ir eismo pirmenybę. Jeigu gatvė asfaltuota, kroviniškas automobilis bus pranašesnis ir taps vizualine kliūtimi sėdintiems ar pėstiesiems, o jeigu gatvė grįsta trinkelėmis, transporto priemonė bus priimta kaip laikinas svečias ir niekam neklus. Tokios architektūrinės priemonės leidžia pasiekti stebuklingų dalykų.

VAISTAS NUO VISŲ VIEŠOSIOS ERDVĖS LIGŲ – GATVĖS, VEDANČIOS Į JĄ

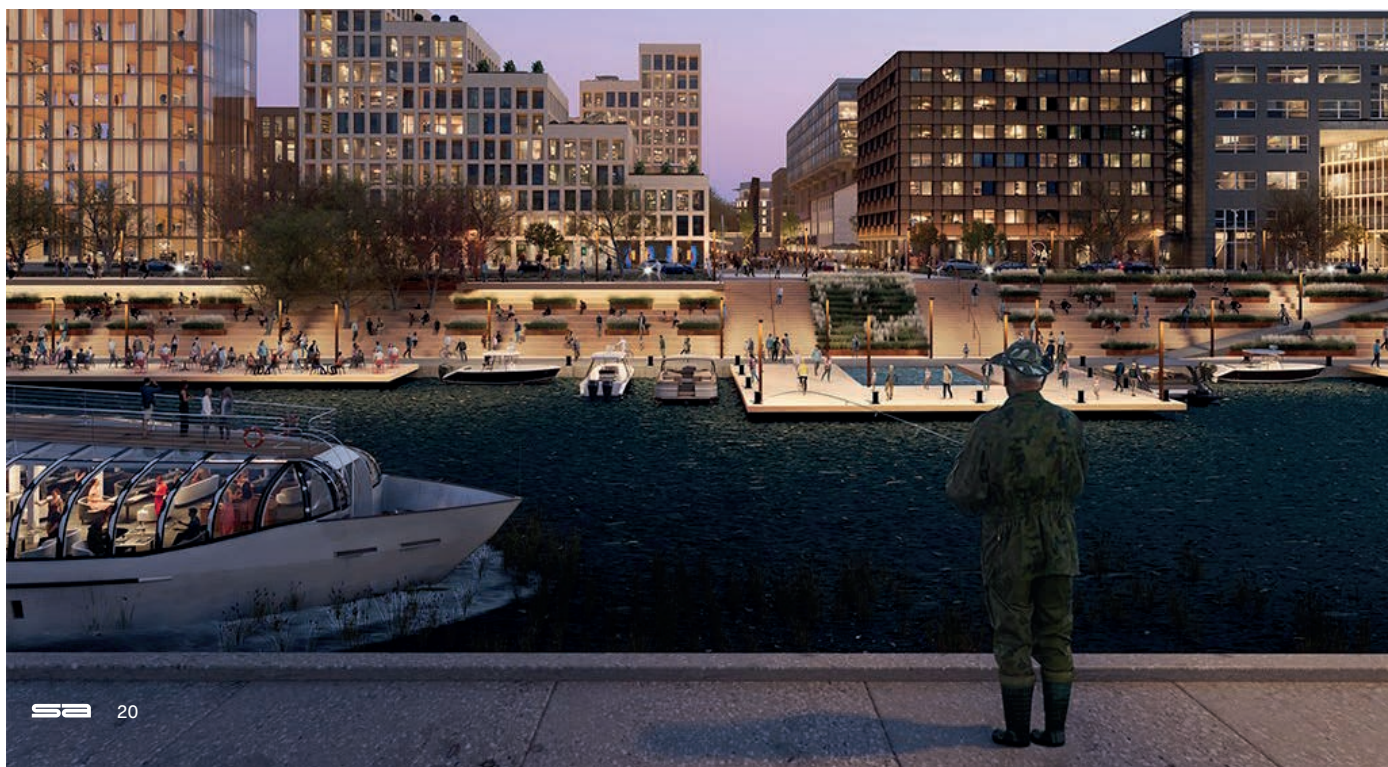
Andrė: Visuomet ieškome galimybių į viešąją erdvę patekti iš gatvių. Tai vaistas nuo visų viešosios erdvės ligų. Kuo daugiau žmonių turi galimybę vaikščioti per ją, tuo ji tampa labiau naudojama, saugesnė, matoma. Ir ne visada reikia suoliuko ar net medžio. Yra daug nedidelių aikštelių, visiškai išgrįstų, bet jas supa daugybė mažų kavinukių, ir lygiai taip pat galime turėti variantą, kuriame pridėsime daug dizaino elementų, augalų ir suoliukų, tačiau jeigu turėsime aklinas sienas, ji neveiks.

Sabina: Bet kuriai viešajai erdvei reikia jungčių, žmonių srauto. Kas pasikeitė per pastaruosius dešimtmečius Lietuvoje, tai viešosios erdvės demokratiškėjimas. Ji miestiečių sąmonėje yra daug lankstesnė ir apimanti daugiau skirtingų funkcijų. Kai kuriose aikštėse išliekantis monumentalumas netrukdo jas naudoti koncertams, pavyzdžiui, Lukiškių aikštės. Labai gražus viešųjų erdvių kaip demokratijos ženklo pavyzdys, kai jos naudojamos visuomenės demokratinėms veikloms – štai kad ir neseniai įvykęs ūkininkų protestas Vilniaus gatvėse. Vienomis dienomis čia Kaziuko mugė, kitomis – lėtas eismas, dar kitomis – pėsčiųjų zona ar minėtas protestas. Tai, kad aikštės ir gatvės naudojamos skirtingų visuomenės ir socialinių grupių, yra stiprios demokratijos ženklas.

AIKŠTĖS IDENTITETAS

Andrė: Šalia šio lankstumo aikštėms svarbu turėti ir identitetą. Vis tik, jei reikėtų rinktis, geriau yra suteikti aikštei daugiau galimybių ir lankstumo nei ieškoti priežasčių to lankstumo neturėti. Tarkim, Lukiškių aikštė turi ir suoliukų, ir fontaną, kurie skatina ilgiau joje pabūti. Katedros aikštė, nors atrodo gan paprasta, erdviškai yra įgilinta ir iš trijų pusių perimetre turi briauną, tarsi didelį suolą, leidžiantį prisėsti. Olandijoje dirbant kraštovaizdžio architektūros biure, kuris projektuodavo daug viešųjų erdvių, būdavo svarbu surasti priemonių, kaip padaryti ją patrauklią (*sticky public space*). Platūs bortai (*sitting edges*) aplink įvairias klombas, lygių kaita ar maži laipteliai visuomet būdavo sėkmės receptas viešajai erdvei. Pati erdvė gali būti didelė, bet skirtingi lygiai tarsi suskirsto ją į smulkesnes, leidžia prisėsti ir būti tiek stebėtoju, tiek įvykių dalyviu. Deja, pavyzdžiui, aikštė tarp Vilniaus miesto savivaldybės ir „Europos“ prekybos centro, nors ir turi didelius praeivių srautus, bet nėra pritraukianti žmones būti joje. Galbūt taip yra todėl, kad aikštė iškilusi, o ne įdubusi, o galbūt dėl kitų priežasčių. Tačiau tai pavyzdys, kad praeivių srautas nebūtinai užtikrina erdvės sėkmę.

↙→ Konkursinis projektas „Vilnius Port“.

„DO architects“ vizualizacijos

Sabina: Aikštės yra ir idėjiniai ar ideologiniai simboliai mieste, todėl tam tikroms aikštėms reprezentatyvumo, be abejo, reikia. Susluoksniuoti laisvę ir demokratiją bei galimybę simboliais ar minėjimais pažymėti istorinį atminimą svarbu ir labai sveikintina.

SVARBIAUSIAS VIEŠOSIOS ERDVĖS ELEMENTAS – ŽMOGUS

Andrė: Viešoji erdvė be žmonių netenka prasmės. Žmonės – esminis elementas, kuris būtinas viešajai erdvei. Todėl kaip architektai nuolat galvojame, kokiomis priemonėmis galima į šią erdvę pakviesti žmones. Nes jeigu joje sninga, lyja ir yra tamsu, tai tinka vienos priemonės, o jeigu kaitina saulė, visada karšta, trūksta vandens, tada kitos. Per poreikį turėti žmonių ir konstruojama vienokia ar kitokia viešoji erdvė.

Sabina: Dar svarbu ir viešosios erdvės priimamumas ir saugumas. Taip pat pridėčiau, kad viešąsias erdves mes turėtume matyti kaip tinklą, o ne kaip smulkius, miesto žemėlapyje pabirusius taškus su 10 proc. žolės vejais. O kuo labiau jos bus skirtingos – viena rami ir reprezentatyvi, o kita triukšminga, su klegančiu turgumi, tuo geriau, nes žmonės yra skirtingi ir svarbu atliepti jų poreikius.

Andrė: Kartais atrodo, kad kaip miestiečiai visur norime kuo daugiau viešųjų erdvių, bet jų nereikia kuo daugiau. Gal pakaktų esamas apipavidalinti, sutvarkyti taip, kad jos išryškėtų: įrėminti pastatais, funkcijomis ir kai kur palikti atvėrimus. Mūsų nežavi didelės plynės, todėl be reikalo nuogaustaujama, kad kas nors visas tuščias erdves užstatys pastatais. Iš tikrųjų kartais tikrai reikia ką nors užstatyti, kad kitos vietos sužibėtų. Kad pamatytume jų grožį, vertingumą per visai kitokį santykį.

VILNIAUS VYR. ARCHITEKTĖ LAURA KAIRIENĖ:

miestas nėra tik gatvės
ir namai, miestas yra ir
žmonės

Justina GRAINĖ

Prabilus apie viešąsias erdves, žvilgsniai dažniausiai krypta į sostinę – pastaruoju metu buvo daug diskusijų dėl reprezentacinių miesto aikščių tvarkymo, skulptūrų pobūdžio jose, transporto srautų lėtinimo, gatvių pritaikymo miestiečių rekreacijai ir daugelio kitų svarbių miestiečiams klausimų. 2023 metų pabaigoje Vilniaus miesto vyriausiąja architekte tapusi Laura Kairienė neslepia buvusi nustebinta, kad architekto žvilgsnio reikia kone kiekviename savivaldybės sprendime. Mūsų skaitytojams architektė pasakoja apie planuojamus darbus mieste, savo Vilniaus viziją ir kokią kainą tenka sumokėti įsivėlus į nesibaigiančius ginčus dėl miesto viešųjų erdvių.

→ Vilniaus miesto
vyriausioji architektė
Laura Kairienė.

„Miesto vyr. architekto pareiga – kurti Vilnių taip, kad jis būtų patogus gyventojams, verslui, patrauklus sostinės svečiams. Rasti geriausius sparčiai augančios sostinės teritorijų planavimo ar žaliuojančio kraštovaizdžio klausimų sprendimus – daug ambicijų ir kūrybiškumo reikalaujantis iššūkis“, – pristatydamas naująją miesto vyriausiąją architektę sakė Adomas Bužinskas, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktorius.

Darbų gausoje pabendrauti su mūsų žurnaliste sutikusi L. Kairienė neslepia, kad iššūkių naujame darbe jos laukia dar daugiau.

Po pirmųjų mėnesių einant naujas pareigas, ar tokias jas įsivaizdavote?

Jau dabar galiu pasakyti, kad matant, kiek darbų tenka architektui, jų Vilniuje reikėtų bent trijų, o gal ir penkių. Yra daugybė skirtingų darbų: ne tik kūrybinis ar administracinis, bet ir politinis (formuojant gaires), komunikacinis (bendraujant su visuomene ir žurnalistais).

Juokaujame, kad architektūros skyriui teks ir gatves planuoti, nes tai yra miesto dalis, kuri negali būti atiduota tik transporto infrastruktūrai, negalvojant, kokių pasekmių urbanistinė plėtra turės ateičiai. Turime mąstyti kompleksiskai. Darbo labai daug, bet viskas labai įdomu.

↘ Reformatų skveras ir ↗ Neries upės pakrantė Vilniuje.

Sauliaus Žiūros nuotr.

Dėl gatvių miesto valdžia sulaukė nemažai kritikos. Gatvių humanizavimu pradėjo domėtis netgi generalinė prokuratūra, specialiosios tarnybos negalėjo pravažiuoti siauromis gatvėmis ir buvusios valdžios sprendimą naujai atėjusiam merui teko atšaukti. Kaip taip nutinka? Kiek šiuose procesuose dalyvauja architektas?

Tai buvo daroma kaip eksperimentas ir sveikinu su tuo proveržiu, parodant, kad gali būti kitaip viešojoje erdvėje. Ar visos gatvės Vilniuje turi būti lėto eismo? Tikrai ne. Miesto planuotojams tai yra nauja, gyventojams – taip pat. Tas eksperimentas kai kur pasisekė, o kai kur – ne. Nereikia kažko

kaltinti, reikia žengti pirmyn ir daryti, kad būtų geriau. Deja, galimybės ribotos, tad tenka spręsti, kaip vienoje erdvėje įtalpinti gatvę, pėsčiųjų taką, dalį dviračiams, medį, ir kad visi būtų patenkinti.

Visas pasaulis lėtina eismą mieste. Mes, deja, vis dar turime labai mėgstantį vairuoti miestą, nes daugiausia plėtros vyksta sostinės pakraščiuose. Ir niekas net nesvarsto apie tokius neapčiuopiamus dalykus kaip klimato atšilimas. Reikėtų diskutuoti, kodėl gatvių siaurinimas virto tuo, kuo virto, bet kad kai kur to reikia, aš sutinku. Taip, transportininkai turi modeliuoti srautus, juos skaičiuoti, bet idėja, kokia ši viešojo erdvė turi būti ir ko ja bus siekiama, turi pereiti miesto architektų atsakomybei.

Kaip manote, kokį santykį su žmogumi kuria Vilnius kaip miestas?

Gaunu labai daug atsiliepimų, kad Vilnius yra nuostabus miestas. Gyventojų didėjimas rodo, kad žmonėms patinka čia gyventi. Norėčiau, kad galėtume atliepti visų socialinių grupių poreikį, nes miestas nėra tik gatvės ir namai. Tai yra ir žmonės.

Kartais atrodo, kad miestiečiai nemano galintys prisidėti prie savo aplinkos kūrimo. Gal tai susiję su procesais, kurie neduoda rezultato, arba su faktu, kad neatsižvelgiama į jų aktyvumą.

Pastaruoju metu savivaldybėje darėme eksperimentus su visuomenės įsitraukimu, kurie pasiteisino, tad dabar ir įstatymu bus numatyta daugiau įtraukti gyventojus. Žinoma, kyla klausimas, kur yra riba tarp galimybės pasisakyti gyventojui, kuris nėra profesionalas. Bet manau, kad miesto draugiškumas labai priklauso nuo gyventojų. Ar miestas galėtų daryti daugiau? Žinoma, mes visi visada galime daryti daugiau.

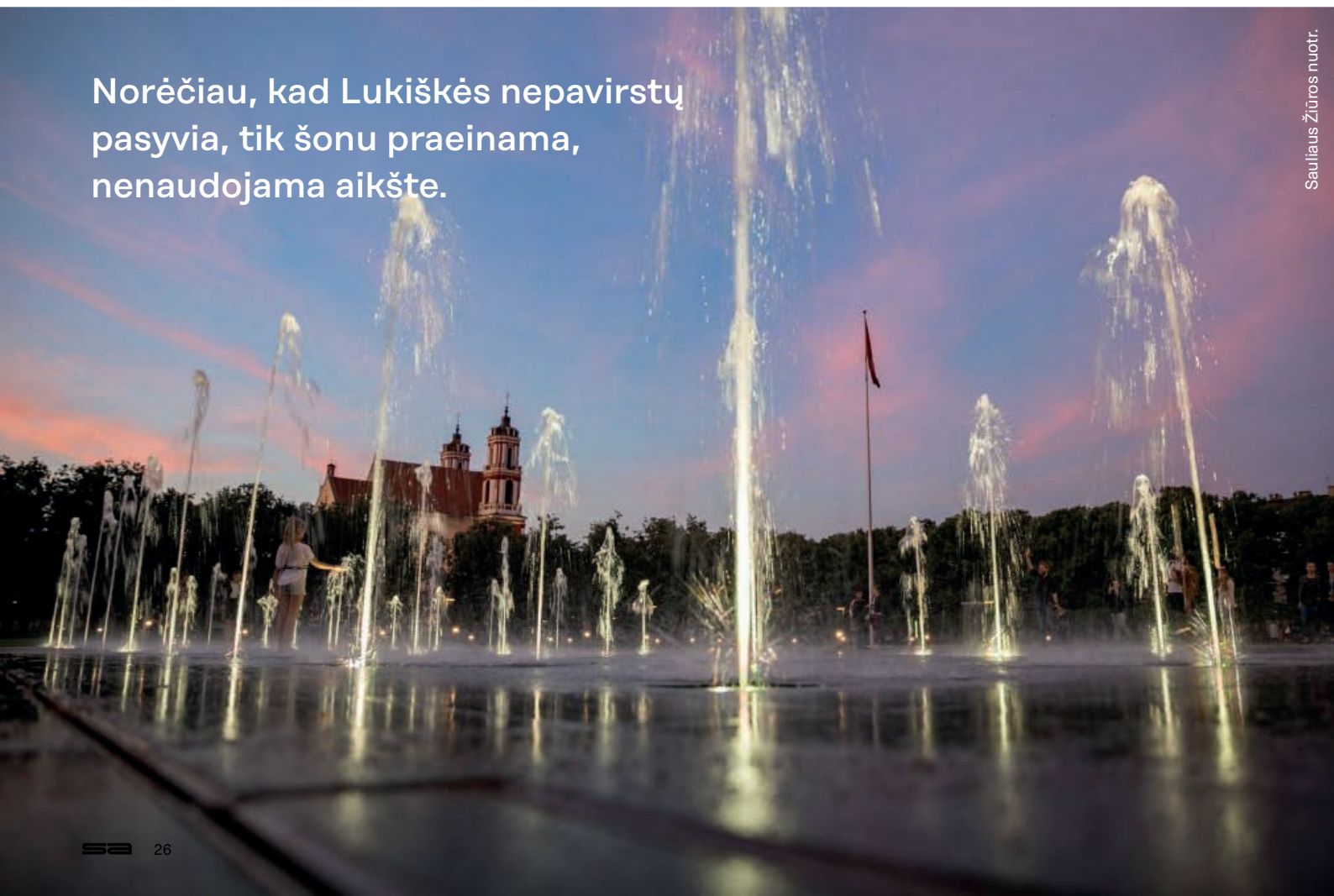
Sakote, kad svajojate, jog Vilniaus viešosiose erdvėse būtų daugiau meno. Daug diskusijų sostinėje yra sukėlę sovietiniai paminklai ir skulptūros. Nukėlus Žaliojo tilto skulptūras, galiausiai ten liko tušti pjedestalai. Vietoj P. Cvirkos taip pat neiškilo joks naujas objektas. Kaip vertinate paminklų nukėlimo procesus?

Tai nėra tik Vilniaus, tai visos Lietuvos problema. Nes mums vis dar skauda dėl tam tikrų įvykių, mes vis dar negalime apie tai kalbėti. Man atrodo, kad kartais turėtume arba šiek tiek palaukti, arba daugiau diskutuoti prieš darydami sprendimus. Kažkaip turime išreikšti savo poziciją dėl tų istorinių žaizdų, bet gal dar neradome būdo, kaip tai padaryti.

Tai labai karšta diskusija ir norėtusi, kad ji būtų konstruktyvi, nesibaigtų tik priekaištais vieni kitiems.

▼ Pasak L. Kairienės, Lukiškių fontanas – geriausia, kas galėjo nutikti šiai vietai.

Norėčiau, kad Lukiškės nepavirstų pasyvia, tik šonu praeinama, nenaudojama aikšte.

↑ Neries krantinė vis labiau įtraukiama į miestiečių kasdienį gyvenimą.

Po aršių diskusijų visuomenėje tuščia liko ir Lukiškių aikštė, nors įstatymas dėl Vyčio joje yra priimtas. Kaip Jums pačiai atrodo, ar tokiuose ginčuose nepralaimi visi, kai miestas tarsi praranda galimybę turėti kažką kuriančio išliekamąją vertę?

Vis dar gaunu pasiūlymų, ką būtų galima padaryti Lukiškių aikštėje, ir tai tikrai yra viena aštrių temų. Dažnai Lukiškių aikštė minima kaip nesėkmingas pavyzdys, kai visuomenė nesusitarė. Mes jau nesame toje situacijoje, kai kažkas „iš viršaus“ nuleisdavo, kas čia turi būti. Nebėra, kad valstybė užsako, o skulptorius įgyvendina. Šiuo atveju, man atrodo, buvo per mažai diskusijų dėl turinio. Čia būtų buvęs reikalingas tarsi tam tikras visuomenės forumas miestui svarbiais klausimais. Tokio organo mes neturime. Manau, ši diskusija kol kas nepersikėlusi toliau nei „Facebook“.

Kokią Lukiškių aikštę matyti norėtumėte pati?

Norėčiau, kad ji nepavirstų pasyvia, tik šonu praeinama, nenaudojama aikšte. Taip, aikštė yra labai didelė, tad suvaldyti erdvinę išraišką yra rimtas iššūkis. Manau, joje turi būti gyvybės. Mano nuomone, fontanai kol kas yra geriausias dalykas, kas joje įvyko, nes ši miesto dalis pradėjo būti naudojama. Aš pati mieliau eičiau prie simbolių išraiškų, nei Vyčio kūrimas 3D modeliu.

Man patiko ir kalvelės projektas. Vis dar piktinamasi, kodėl jo nėra, nors žmonės jį išrinko. Tai taip pat tema diskusijai – kaip čia taip išėjo? Bet kol kas Lukiškių aikštės klausimo nesame aptarę.

Visgi nuolat kritikuojama krantinės arka stovi nepajudinama. Kaip manote, ar Vilnius dar neišaugo šio projekto?

Manau, tai yra pavyzdys, kaip meno objektas kelia kalbų net ir po daugybės metų. Džiaugiuosi, kad mieste turime tokių išraiškų. Negalime visko drausti ir recenzuoti. Tai buvo drąsus menininko žingsnis ir jis nebūtinai turi patikti, jis turi kelti klausimus. Labai svarbu, kad augintume kritiškai mąstančią visuomenę. Norėčiau, kad Vilniuje būtų ir daugiau šiuolaikinio meno išraiškų.

„Norėčiau, kad Vilniuje būtų ir daugiau šiuolaikinio meno išraiškų.“ L. Kairienė

Buvęs Vilniaus meras atėjo su siekiu atnaujinti Neries krantinę. Kaip Jūs matote krantinės funkciją mieste ir kokių pokyčių joje trūksta?

Visos upės miestuose, manau, turėtų būti naudojamos aktyviai. Būtų tobula, jeigu Nerimi būtų galima paleisti viešąjį transportą – bent mažą pramoginę laivybą. Turime svajonių įrengti ir viešąjį baseiną, bet daug ko neleidžia techninės galimybės – problema, kad Neris yra labai negili. Tai nereiškia, kad nieko negalima, bet yra daug ribojimų.

Taip pat labai svarbus krantinės pritaikymas pėstiesiems, kas jau pradėta daryti. Žinoma, upė turi būti kuo aktyvesnė. Galime svajoti apie priešvartuotus restoranus, bet pradžia, manau, buvo gera – turime sporto zoną prie Baltojo tilto ir aikštas, ramias erdves.

Beje, čia taip pat buvo įtraukta visuomenė. Tai geras pavyzdys, kai su ja išdiskutuota užduotis perduota profesionalams, o šie ją įgyvendino. Tai, kas jau padaryta su krantine, yra gerai, reikia tiesiog tęsti, kad vilniečiai galėtų ne tik pasivaikščioti, bet ir prisėsti bei kavos išgerti. Ir naudotis upe aktyviai, gal net išsimaudyti pačioje miesto širdyje.

↑ Vilniaus miesto sakurų parkas dešiniajame Neries krante.

Architektas visada yra ir kūrėjas. Kaip vertinate tai, kad krantinės atnaujinimo procesuose miestas neteko menininko G. Umbraso Vilniui dovanoto projekto „Meilės krantai“?

Negaliu analizuoti, nes nesidomėjau, kodėl taip atsitiko. Yra žmonės, kurie atsakingi už mažąją architektūrą. Kalbame, kad komanda turėtų būti didesnė ir būtų papildyta išorės ekspertais. Ne viskas yra tobula, bet konkrečiai dėl šio projekto negaliu pasakyti.

O dėl kokių sprendimų sostinėje Jums pačiai skauda širdį?

Kasdien susiduriame su tuo, kas neveikia ir ką norėtume pakeisti. Man labai skauda, kad miesto plėtra vyksta už miesto centro. Man skauda, kad turime per mažai dviračių takų, taip pat dėl viešojo transporto sistemos. Be mano sūnaus ir jaunimo, aš visiškai nepažįstu žmonių, kurie naudojami viešuoju transportu. Dažnai girdžiu kritiką viešajam transportui, bet paklausus paaiškėja, kad žmonės

neprisimena, kada juo naudojosi. Gal visgi tai įpročio dalykai ir gal tai pasikeis, kai su automobiliu Vilniuje važiuoti nebus taip patogu, kaip yra dabar.

Kviesčiau miestiečius prisidėti prie Vilniaus kūrimo galvojant, ką kiekvienas galime padaryti dėl miesto ir savo gerovės. Jeigu galime pakeisti savo įpročius ir bent kažkokius objektus pasiekti pėsčiomis, tai padeda ne tik miestui, bet ir mūsų sveikatai. Aš pati jau prieš kelerius metus nusprendžiau į darbą važiuoti tik viešuoju transportu arba pėsčiomis ir galiu paliudyti, kad mano sveikata labai pagerėjo.

Be ko Jūs pati neįsivaizduotumėte Vilniaus?

Manau, Vilnius išskirtinai žalias, o kalvos, kurios supa istorinį miesto centrą, yra mūsų pasididžiavimas. Džiaugiuosi, kad turime daug išlikusių bažnyčių. Galime džiaugtis skirtinga architektūra ir gamtine aplinka. Jeigu sugebėsime tai išsaugoti plėsdamiesi, turėsime autentišką Vilnių ir ateinančioms kartoms.

„Kviesčiau miestiečius prisidėti prie Vilniaus kūrimo galvojant, ką kiekvienas galime padaryti dėl miesto ir savo gerovės.“

L. Kairienė

ĮRENGIANT VIEŠĄSIAS ERDVES: kokios tendencijos vyrauja Vilniuje?

Justina GRAINĖ

Kadaise aikštės miestuose būtinai turėjo būti didelės ir erdvios, tačiau jose mažai kas norėdavo leisti laiką. Šiandien viešosios erdvės formuojamos taip, kad būtų naudojamos miesto žmonių ir taptų traukos centru. Didžiulis vaidmuo planuojant ir projektuojant viešąsias erdves tenka ir bendruomenei. Nuo ko prasideda projekto kūrimas ir kokios tendencijos šiandien stebimos?

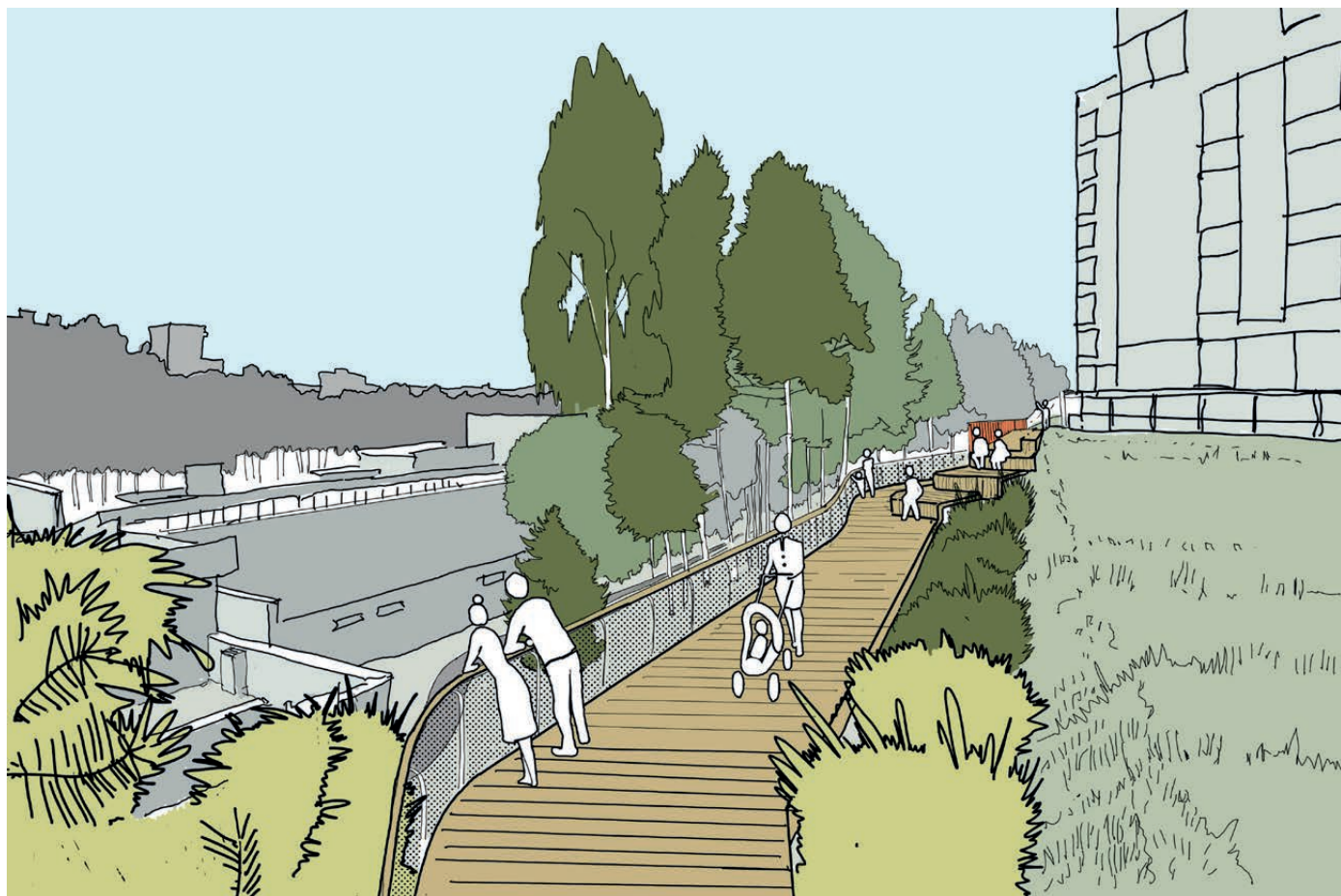
↑ Pavasarį bus atidaroma Šnipiškių aikštė.

Apie tai kalbėjomės su Vilniaus miestą nuo 1996-ųjų projektuojančios ir skaitmenizacijos procesus vystančios bendrovės „ID Vilnius“ (ankstesnis pavadinimas „Vilniaus planas“) architektu Linu Ūsu. Paklaustas apie Vilnių ir jo, kaip miesto, tapatybę, specialistas sako, kad gyvenamas Vilniuje daugiau kaip dešimt metų jau gali save vadinti tikru vilniečiu: „Man labai patinka turėti galimybę prisidėti prie miesto planavimo ir projektavimo. Taip, kaip vilnietis ir kaip architektas turiu savo asmeninę nuomonę apie viešąsias erdves, bet kartu stebiu, jog mūsų miestas gyvas, jame daug žmonių ir daug įvairių nuomonių. Mums tereikia išgirsti vieniems kitus ir susitarti, kaip mūsų miestas, kaip mechanizmas, turi veikti.“

Paklaustas, kokie svarbiausi prioritetai, projektuojant viešąją erdvę, pašnekovas teigia, kad pirmasis žingsnis visada yra dialogas su vietos bendruomene. Juk kuriama erdvė skirta žmogui, todėl pirmiausia turi atitikti jo poreikius. „Smagu, kad visuomenė vis aktyviau įsijungia į viešųjų erdvių planavimą. Tai mums, projektuotojams, labai padeda. Manau, turime atidžiai klausytis žmonių ir juos išgirsti, nes būtent jie ir naudojasi tomis viešosiomis erdvėmis.“

Anksčiau darbas vykdavo taip, jog pirmiausia, gavus užsakymą, ruošdavome projektinius pasiūlymus ir pristatydavome juos visuomenei. Dabar procesas keičiasi, todėl šiandien pirmas darbas, kurį turime padaryti, yra susitikti su bendruomene ir išgirsti jos poreikius“, – sako „ID Vilnius“ architektas L. Ūsas.

← ↑ Žalioji erdvė Žirmūnuose.

**„Turime atidžiai klausytis
žmonių ir juos išgirsti, nes būtent
jie ir naudojami
tomis viešosiomis erdvėmis.“**
architektas Linas Ūsas, „ID Vilnius“

Kokios yra šių dienų viešųjų erdvių tendencijos?

→ **DUOMENŲ PANAUDOJIMAS.** Bendrovė „ID Vilnius“, projektuojanti įvairias Vilniaus erdves, save pristato kaip miesto duomenų centrą. „Visi tie duomenys šiandien naudojami miestui projektuoti ir planuoti. Tai rodo naują požiūrį, kur link juda Vilnius kaip miestas“, – pažymi L. Ūsas.

Viešųjų erdvių projektavimo proceso metu naudojami „ID Vilnius“ sukaupiti aplinkos analizės duomenys, pavyzdžiui, triukšmo sklaidos. Atsižvelgiant į juos, parenkamos vaikų žaidimų aikštelių ar ramaus poilsio vietos. Kaip triukšmo mažinimo priemonės mieste gali būti planuojami ir želdiniai.

→ **DAUGIAU ŽALIŲJŲ ERDVIŲ.** Specialistas pastebi, kad pastaruoju metu visuomenė labiau laukia tokių viešųjų erdvių projektų, kuriuose daugiau vietos skiriama želdynams ir augalams, mažiau trinkelio ir betono: „Tyrimai rodo, kad vienas iš artimiausių žmogui elementų yra želdiniai, todėl net ir mieste būtent žaluma yra tai, kas žmogų žavi, kas jam sava ir artima. Šiandien viešosios erdvės vis labiau traukiasi nuo *trinkelizuotų* vizijų ir tampa žalesnės bei įvairesnės.“

→ **PRITAIKYMAS APLINKAI.** „Net ir renkantis dangas labai svarbu atliepti tai, kokioje aplinkoje kuriama viešoji erdvė. Natūraliame miško parke rinksimės natūralaus grunto takus, o formuojant erdvę urbanizuotoje aplinkoje nėra didelės vietos eksperimentams, nes dažniausiai pasirenkamos dangos, kurios jau naudojamos mieste, siekiant išlaikyti vientisumą ir ilgaamžiškumą, – tai daugiausia granito gaminiai“, – sako architektas.

→ **ERDVĖ VISŲ POREIKIAMS.** L. Ūsas pasakoja, kad būtent diskusijos su bendruomene ir sukuria viziją, kokia viešoji erdvė turi būti: „Kartais atvykstame manydami, kad konkrečioje erdvėje reikia didelio projekto, didelių pokyčių. Bet bendruomenė pasako, kad jiems kaip tik patinka natūrali aplinka, ir pasirodo, kad didelis projektas nebūtinai, užtenka ir minimalių pokyčių. Visgi, turime įsitikinti, kad viešoji erdvė atitiktų visų žmonių poreikius.“

Visuomenė labiau laukia tokių viešųjų
erdvių projektų, kuriuose daugiau
vietos skiriama želdynams ir augalams,
mažiau trinkelio ir betono.

→ **ŽMOGIŠKASIS MASTELIS.** Architektas pastebi, kad tarp dabartinių tendencijų, kuriant viešąsias erdves, žmogiškajam masteliui skiriama vis daugiau dėmesio, todėl pagal tai viešosiose erdvėse formuojama daugiau vietos dviratinkams, erdvės mažinamos ir artinamos prie žmogaus.

→ **ERGONOMIŠKA MAŽOJI ARCHITEKTŪRA.**

Specialisto teigimu, šiandien viešosiose erdvėse skiriama daugiau dėmesio ergonomiškiems, o ne pagal dizainą tinkantiems sprendimams: „Pavyzdžiui, suoliukas be atlošo yra daug gražesnis pagal savo dizainą, bet žmogui, kuris ateina čia pasėdėti, atlošas yra tiesiog būtinas. Be jo jau po kelių minučių pradės skaudėti nugarą. Siekiant, kad žmonės naudotųsi viešąja erdve, mažoji architektūra pirmiausia turi būti funkcionali ir patogi.“

→ **TVARESNIŠ POŽIŪRIS.** Kadaise viešosiose erdvėse buvo labai dažnai sutinkami fontanai, kurie, kaip sako L. Ūsas, dažniau būdavo skirti vėsinti tam tikras pastatų inžinerines sistemas: „Šiandien idėja, kad viešojoje erdvėje būtų vanduo, yra tik graži mintis, bet tokiame objektui išlaikyti reikalingi dideli kaštai. Mažesnėse erdvėse tokie elementai yra brangūs ir mažai pasiteisinantis elementas.“

→ **RACIONALUS APŠVIETIMAS.** Šiuo metu projektuojant viešąsias erdves, pasak L. Ūso, stengiamasi atsisakyti perteklinio apšvietimo. Pavyzdžiui, anksčiau buvo populiariu parkuose apšviesti ne tik takelius, bet ir medžius. Tačiau laikas parodė, kad tokie sprendimai prisideda prie šviesos taršos mieste, o kartu neigiamai veikia ir augalus, pavyzdžiui, apšviesti medžiai ilgai nenumeta lapų rudenį ir net žiemos pradžioje.

KO VILNIUS SULAUKS ATEITYJE?

Kalbėdamas apie naujausius ir įdomiausius projektus, kurie greitai puoš Vilnių, L. Ūsas atskleidžia, kad kaip tik šiuo metu miesto centre baigiamas didžiulis darbas: „Tai Tauro kalno projektas, kurio metu kompleksiškai tvarkoma ši viešoji erdvė. Taip pat šalia esanti Liuteronų sodo teritorija, kurią sutvarkius bus atvertos senosios Liuteronų kapinės, suformuoti įėjimai, įrengti pėsčiųjų takai, apšvietimas, sutvarkyti želdynai. Šalia, virš Tauro gatvės, jau pastatytas pėsčiųjų viadukas, kuris sujungs planuojamą koncertų salę ir senamiestį. Be to, pavasarį Šnipiškėse visuomenei bus atverta Kintų aikštė.“

Didžiulis dėmesys skiriamas ir miegamųjų rajonų viešųjų erdvių atnaujinimui. „Pavyzdžiui, planuojama atnaujinti Lazdynų mikrorajone esančią aikštę prie skulptūros „Rytas“. Dabar tai aikštė, kurioje daug kietų dangų, atraminių sienų, tad bandysime ją pritaikyti žmogui ir sutvarkyti, kad ji ir toliau galėtų būti naudojama vietos bendruomenės per šventes ir prekybai.

Šiuo metu didžiausias dėmesys skiriamas miegamiesiems rajonams, kur turime nemažai projektų, tad artimu metu didžiausi pokyčiai pasimatys būtent kiek toliau nuo centro nutolusiose miesto dalių viešosiose erdvėse“, – sako „ID Vilnius“ architektas L. Ūsas.

Greitai vilniečius džiugins naujas Tauro kalno viadukas.

ŽAIDIMŲ AIKŠTELĖS užkariauja viešąsias erdves

Prasidėjęs nuo socialinės reformos, aktyvus laisvalaikis lauke tapo neatsiejama viešosios erdvės dalimi – žaidimų aikštelės yra pripažintos svarbiomis socializacijos vietomis tiek mikrorajonuose, tiek kitose viešosiose erdvėse. Jos žymi vaikų, kaip aktyvių žmonių, svarbą miestuose. Žaidimo aikštelių formos ir funkcionalumas skiriasi priklausomai nuo vietos ir gali būti susiję su įvairiais poilsio ir kultūros elementais.

Žaidimų aikštelių atsiradimo istorija padeda suprasti, kada ir kaip jos išsikovojo vietą miesto audinyje, kaip tapo pripažintais vaikų ir aplinkinių bendruomenių laisvalaikio bei kultūros objektais.

FIZINIS LAVINIMAS LAUKE – NUO ANTILOS IKI PRAMONĖS REVOLIUCIJOS LAIKŲ

Sportas, fizinis lavinimas buvo labai svarbi visuomenės vystymosi ir tobulėjimo sąlyga dar Antikos laikais. Pedagogikos ir fizinio lavinimo, kaip socialinio intereso, atsisakyta tik Romos

imperijos pabaigoje. Ir nuo tada vaikai buvo laikomi turto paveldėtojais arba pigia darbo jėga – Pramonės revoliucijos eroje jie buvo įsitraukę į darbą fabrikuose ar žemės ūkyje. Tuo pačiu metu dėl intensyvių miestų transformacijų, įvykusių sparčiai augant gyventojų skaičiui, atsiranda ir vystosi viešosios erdvės, kurių būtinu elementu tampa vaikų žaidimų aikštelės.

- ← Vaikų žaidimų aikštelė Estijos pajūryje.
- ↓ „Fixman“ įrengia aikšteles Baltijos šalyse. Nuotraukoje – aikštelė Liepojoje.

PIRMOSIOS VIEŠOS VAIKŲ ŽAIDIMO AIKŠTELĖS PADĖJO SPREŠTI SOCIALINIUS IŠŠŪKIUS

Iki praėjusio amžiaus šeštojo dešimtmečio vidurio daugiausia laikytasi vokiečių pedagogo Friedricho Fröbelio (1782–1852), vaikų darželių pradininko, idėjų. Savo teorijoje mokslininkas vertino laisvą ir spontanišką vystymąsi per žaidimus, žaislus ir aplinką, kurioje vaikai galėtų bendrauti su gamta ir žeme, pripažįstant, kad mes, žmonės, esame kūrybingos būtybės.

O pirmoji lauko žaidimų aikštelė, dabartinių prototipas, užregistruota 1892 m. Čikagoje, JAV, turėjo padėti kovoti su imigracijos ir industrializacijos proceso sukelta socialine nelygybe. Vaikų žaidimo aikštelės tapo ne tik bendruomenių, bet ir vyriausybės rūpesčiu. Jau pirmaisiais XX amžiaus dešimtmečiais buvo sukurti viešieji parkai, kurie buvo panašūs į šiandieninio planavimo sporto ir žaidimų aikšteles su čiuožyklomis, sūpynėmis, laipynėmis ir smėlio dėžėmis.

VIEŠŲJŲ ERDVIŲ SU ŽAIDIMŲ AIKŠTELĖMIS ĮSITVIRTINIMAS MIESTŲ AUDINYJE

Viešųjų erdvių, kaip socialinės reformos įrankio, idėja laikui bėgant prarado savo aktualumą, tačiau, kaip socialinių vietų, jų svarba išaugo. Nuo XX amžiaus antrosios pusės pasirodė daugybė pasiūlymų dėl vaikų žaidimų aikštelių įrengimo, susijusių su daugeliu šiuolaikinės pedagogikos metodų. Kiek vėliau viešosios erdvės su žaidimų aikštelėmis tapo rajonų dizaino dalimi miestų centruose.

Dar 1970 m. suomis Antero Ikäheimo pastebėjo, kad žaidimų aikštelės nepasižymi didele įvairove ir jaukumu, todėl nutarė savo vaikams sukurti šiltesnę ir švelnesnę žaidimų aplinką. A. Ikäheimo vizija buvo sukurti įkvepiančią žaidimų aikštelių įrangą, kuri paskatintų vaikus pramogauti lauke. Taip gimė šeimos įmonė, gaminanti medinę žaidimų įrangą, kiek vėliau pavadintą „Lappset“.

Aistra žaidimams lauke greitai plito visame pasaulyje, o šiandien „Lappset Group“ yra viena pirmaujančių žaidimų aikštelių projektavimo ir gamybos įmonių.

ŽAIDIMŲ ĮRENGINIAI – LAUKO ERDVĖS DIZAINO ELEMENTAI

Spalvingi, unikalūs ir saugūs įrenginiai ne tik vilioja juos išmėginti, bet ir tampa viešosios erdvės puošmena. Žaidimų aikštelės turi būti lanksčiai pritaikytos esamai vietai ir padėti kuo daugiau vaikų bei suaugusiųjų išvilioti iš namų, kiek įmanoma ilgiau išlaikyti juos lauke, siūlant įkvepiančias ir jaudinančias žaidimo galimybes. Lauko žaidimų įrenginiams keliami aukšti reikalavimai: estetiški, ilgaamžiškumo, universalumo ir, aišku, saugumo. Todėl kiekvienas šiuolaikinius reikalavimus atitinkantis projektas turi būti ne tik kokybiškas, bet ir išskirtinis. „Neturime nei vieno identiško projekto, – sako įmonės „Fixman“ Lietuvoje vadovė Inga Liudvinavičienė. – Kiekviena erdvė yra unikali. Net jei plotai tokie patys, projektuojant paaiškėja, kad komunikacijos po žeme yra skirtingose vietose ir ne visi norimi mažosios architektūros elementai gali būti ten, kur buvo kituose projektuose. Galimybė kurti teminius parkus taip pat tampa vis svarbesne parkų kūrėjų užduotimi – tematika ir jos išvystymas, pateikimas vartotojui patraukliu ir kartu edukuojamu būdu.“

↑ Vaikų žaidimų aikštelė su interaktyvia muzikine arka „Sona“ Alytaus Jaunimo parke.

↓ Žaismingi „Memo stulpai“.

ŽAIDIMŲ AIKŠTELĖS – VISAI ŠEIMAI

Įmonės „Fixman“, projektuojančios viešąsias erdves ir tiekiančios skandinavišką įrangą iš Suomijos, filosofija atitinka svarbiausias modernios visuomenės vertybes: kuo didesnę įvairių amžiaus grupių ir riboto judumo žmonių įsitraukimą. „Įrenginiai specialiųjų poreikių turintiems žmonėms yra ne atskiriami, o integruojami, tokiu būdu jais gali naudotis visi, – sako I. Liudvinavičienė. – Mūsų įmonės tiekama įranga kartu su treniruokliais pritaikoma visų amžiaus grupių poreikiams: vaikams, sportuojantiems, senjorams. Amžiui ribojimų nėra – įrenginiais gali naudotis visi nuo 1 iki 99 metų. Svarbiausia – vaikų, tėvų ir senelių bendrystė, todėl atlydėjusiems vaikus suaugusiems netenka nuobodžiauti.“

LAVINANTYS VAIZDUOTĘ

Naujos kartos vis labiau populiarėjantys interaktyvūs įrenginiai lavina vaizduotę, skatina visų mokymąsi ir aktyvumą. „Lappset“, kuriai Lietuvoje jau 15 metų atstovauja įmonė „Fixman“, tiekia naujoviškus [produktus](#), sukurtus atsižvelgiant į saugumą, patogumą ir malonias patirtis. Nuo medinių žaidimų aikštelių iki modernių treniruoklių ir skaitmeninių naujovių – „Lappset“ prisitaiko prie reikliausių poreikių. Bet kuris įrenginys gali būti sumontuotas iš kelių modulinį elementų, atlieka įvairias funkcijas, visokeriopai lavina. Universaliausi moduliniai įrenginiai yra veiklos bokštai vaikams. Sujungus kelis skirtingus, visada pirmiausia yra tikrinama, ar toks variantas vis dar atitinka saugumo standarto EN 1176 normas, ir tik tuomet gali būti naudojamas. Kiti populiariausi dėlionės principu sukurti įrenginiai – sūpynės, čiuožykla, karuselė.

„Lappset“ aukštos kokybės elektroniniai interaktyvūs žaidimų įrenginiai – nuo naujoviškiausios muzikinės, šokių arkos „Sona“ iki dinamiškos sporto arenos – „Toro“ vartų; nuo prestižinį „Red Dot“ dizaino apdovanojimą pelniusio DJ pulto „Fono“ iki atmintį lavinančių „Memo stulpelių“. Visa tai suteikia unikalią patirtį, puikiai tinkančią visiems!

SAUGUMAS – SVARBIAUSIA

Vaikai dažnai nebijo laipiodami rizikuoti – taip jie pažįsta aplinką. Suomijoje atliekami tyrimai su įvairių organizacijų, pavyzdžiui, Juveskiulės universiteto, Rovaniemio politechnikumo, atstovais, siekiant užtikrinti saugumą ir ergonomiką skirtingoms amžiaus grupėms, tiriami įvairūs vaikų augimo etapai, fiziniai duomenys, pavyzdžiui, koks žingsnio ilgis patogus, o koks jau kelia iššūkių įvairiuose amžiaus tarpsniuose. Tai susiję ir su kritimo aukščiu, kūno dalių įstrigimu ir kitais galimais žaidimų aikštelių įrangos pavojais. Siekdami užtikrinti, kad kokybiški žaidimų įrenginiai būtų tinkami visiems, gamintojai, pavyzdžiui, suomių įmonė „Lappset“, juos sertifikuoja profesionalių nepriklausomų akredituotų šalių pagal aukščiausius tarptautinius saugos standartus.

AUKŠČIAUSI TVARUMO STANDARTAI

„Lappset“, kurios būstinė yra Kalėdų Senelio gimtajame mieste Rovaniemyje, Suomijos šiaurėje, vadovaujasi etišku ir tvariu požiūriu. Suomiai nuo senų laikų semiasi įkvėpimo iš gamtos ir yra ištikimi šiai tradicijai. Šiaurinė pušis – pagrindinė naudojama žaliava, tai ekologiškas pasirinkimas, turintis neigiamą anglies pėdsaką. Savo veiklai gamintojai naudoja energiją iš atsinaujinančių šaltinių, įsipareigojimas tvarumui yra labai svarbus visam gamybos ciklui. Tvarumas taip pat yra ir galimybė perdirbti panaudotas medžiagas, pasibaigus jų gyvavimo laikui. Nepanaudota mediena ir seni mediniai įrenginiai perduodami šilumos energijos paskirstytojams kaip kuras, pavyzdžiui, miesto pastatams šildyti. Įmonės tvarumo sprendimus įrodo tarptautiniai aplinkosaugos sertifikatai: ISO 14001:2015 ir daug TÜV [sertifikatų](#).

↑ Aikštelė Rygoje.

↗ „Red Dot“ apdovanojimą pelnęs DJ pultas „Toro“.

→ „Lappset“, kurdami aikšteles, skiria dėmesį pažeidžiamoms visuomenės grupėms. Kaip senjorai skatinami leisti laisvalaikį sporto aikštelėse, žiūrėkite vaizdo įrašė:

► **Lappset Senior Sport**

KOKYBIŠKA, NESUNKIAI PRIŽIŪRIMA IR ATNAUJINAMA ĮRANGA

Dažniausiai žaidimo įrenginiai yra moduliniai, juos sudaro daug dalių. Judančioms dalims suteikiama 5 metų garantija, kitoms dalims garantiniai terminai dar ilgesni, pavyzdžiui, impregnuotai medienai – 15 metų, metalinėms dalims – 20 metų. Praktika rodo, kad įprastai įrenginiai tarnauja gerokai ilgiau, nei numatyta garantijoje, ir vis dar išlieka saugūs bei patikimi, jei vykdoma jų priežiūra.

Visa „Fixman“ tiekiamą įrangą atitinka naujausius saugos ir kokybės standartus. Tai patvirtinta kokybės ir aplinkosaugos vadybos sistemos bei medienos medžiagų gamybos grandinės sertifikatai: EN1176 vaikų žaidimų aikštelių įrangai, EN16630 lauko treniruokiams, taip pat PEFC ar ISO. Rinkdamasi medžiagų ir komplektuojančių dalių tiekėjus, įmonė dirba tik su patikimais partneriais, kurie vertina tas pačias vertybes – socialinę atsakomybę ir aukštos kokybės paslaugas.

Įmonės specialistai konsultuoja architektus ir dizainerius. Kuo anksčiau bus kreipiamasi dėl konsultacijos, tuo kokybiškesnis ir patrauklesnis bus galutinis rezultatas.

FIXMAN

fixman.lt

MIESTO SOCIOLOGĖ: CHAOSAS, TVARKINGAS STALČIUS AR ORGANIZUOTAS KOMPLEKSIŠKUMAS – KOKIA VIEŠOJI ERDVĖ YRA GERA IR KAM?

„Susiformuojanti tarsi iš apačios, neapibrėžta ar aiški, suprojektuota, tvarkinga – kokia turėtų būti viešoji erdvė? Kokia viešoji erdvė yra gera ir kam? Ir galiausiai – kokio pobūdžio yra šis klausimas: techninis – dizaino ar politinis – susitarimo?“ – tokius klausimus prieš kelerius metus kėlė miesto sociologė, socialinių mokslų daktarė Dalia Čiupailaitė-Višnevskaitė Architektūros kokybės vystymo asociacijos organizuoto filmuojamų paskaitų ciklo „Miesto formavimas ir visuomenė“ metu. Autorės rekomendacijos aktualios ir šiandien.

← Kai mažiau yra daugiau. Kūdrų parkas Vilniuje.

VIEŠOJI ERDVĖ KAIP PAPRASTA PROBLEMA

Viešosios erdvės kaip paprastos problemos supratimo rezultatas – parkas ar aikštė kaip stalčius. Paprasčiausias variantas – grindinys, suoliukai, galbūt šiek tiek gėlių. Saugumą, suprastą kaip paprastą problemą, sprendžia kameros, tvora ir rakinami vartai. Žaidimo, jei tai paprasta problema, – įrengtos aikštelės vaikams iki 6 metų. Kasdienėje kalboje tai vadiname euroremontu. Administracinėje – sutvarkymu. Tvarka ne veltui šio žodžio dalis. Ji reiškia, kad viskam yra sava – tinkama vieta, nieko nėra perteklinio ar nenumatyto. Visi elgiasi pagal taisykles. Paprasta

problema (arba stalčius) traktuoja visuomenės grupes arba miesto naudotojus ir jų poreikius kaip aiškiai apibrėžtus.

Tačiau, pirma, viešoji erdvė skirta ne tik laisvalaikiui. Ji gali būti pasitelkta politinėms demonstracijoms ar grupei kaip LGBTQ ar kitos eitynės. Reprezentacijai, atminties politikai įtvirtinti. Kas gali ją žymėti – kultūros įtvirtinimui ir kartu – pasipriešinimui šiam žymėjimui. Tai socialumo, komunikacijos, žaidimo, įvairių socialinių patirčių, nepažįstamųjų įvairovės, teisės į miestą steigimo, konfliktų erdvė. Tai erdvė, kur išsilaisviname iš savo kasdienių socialinių vaidmenų. Viešoji erdvė turi daug sluoksnių, kurie dar ir susikerta.

Žygimanto Gedvilos / BNS nuotr.

↑ Jeigu nori pasivaikščioti Bernardinų sode Vilniuje, tai aiškiai apibrėžtais, tvorelėmis pažymėtais takeliais, o ne bet kur, kur sugalvosi. Viešosios erdvės paskirtis taip pat traktuojama paprastai – rekreacija arba poilsis.

↑ Viešosios erdvės pagal bendriausią apibrėžimą yra tokios vietos, kurios yra atviros ir prieinamos visiems visuomenės nariams ir įvairiausioms jų veikloms.

Antra, galime išskirti visuomenės grupes ir nustatyti jų poreikius. Tačiau jokio žmogaus nereikėtų sprasti į dėžutę kaip priklausančio tik vienai grupei. Jeigu esi mama ir nori praleisti laiką su vaiku, nesi tik ji, esi visavertis žmogus, turintis ir kitų poreikių. O jei esi vaikas, tavo norai neapsiriboja siekiu 10 kartų nusileisti ta pačia čiuožykla. Galima skirti poreikius, siejamus su kūnų galimybėmis, su socialinių vaidmenų atlikimu, su tapatumais, kurių atžvilgiu visuomenės atvirumas nevienodas, su išliekančiomis socialinio elgesio normomis, į kurias verta atsižvelgti.

Traktuojant viešąsias erdves kaip paprastą problemą, linkstama jas visur daryti vienodas: ta pati estetika, tie patys sprendimai, tie patys suoliukai, tie patys scenarijai. Ir galiausiai – tie patys ar tokie patys jose besilankantys žmonės.

Žygimanto Gedvilos / BNS nuotr.

↑ „Turint puikią lokaciją, sunku suprojektuoti erdvę, kuri nepritrauktų žmonių. Stebėtina, kaip dažnai tai pavyksta“, Williamas H. White, amerikiečių architektas urbanistas, sociologas, žurnalistas. Rotušės aikštė Vilniuje.

VIEŠOJI ERDVĖ KAIP NEORGANIZUOTAS KOMPLEKSIŠKUMAS

Na, gerai, jeigu atsisakome vadinamojo stalčiaus, ar galime palikti viešąsias erdves savieigai? Tai būtų neorganizuoto kompleksiško alternatyva. Aptarsiu, kaip sociologai mato tarpines, nesuprojektuotas, apleistas erdves. Jas laikysiu kompleksiskomis ir kartu neorganizuotomis tokia prasme, jog jokia institucija jų neformuoja. Jos formuojasi ir kinta naudotojams jas kuriant, naudojant, keičiant. Žaismingą viešosios erdvės naudojimą tyrinėjantis urbanistas ir publicistas Quentinas Stevensas rašo, jog žaidimas dažnai vyksta būtent tokiose nesuprojektuotose erdvėse. Investicijų, o kartu su jomis ir stebėsenos, taisyklių apibrėžtumo jose stoka kaip tik atveria daug vietos žaidimui, kūrybiškumui. Ar galime palikti viešąsias erdves savieigai? Galime, o kartais ir turime. Mieste turi būti vietos visiškai neformaliumi. Bet nebūtinai visos erdves. Ir, priešingai, galima per dizainą padėti savieigai.

VIEŠOJI ERDVĖ KAIP ORGANIZUOTAS KOMPLEKSIŠKUMAS

Organizuoto kompleksiško problemos sudarytos iš daugelio subtiliais būdais susijusių kintamųjų, kuriuos galime suprasti ir į kuriuos atsižvelgdami veikti. Viešosios erdvės kaip organizuoto kompleksiško atžvilgiu turime daug tyrimais grįstų žinių, tik jas reikia naudoti. Williamas H. White rašė, kad, turint puikią lokaciją, sunku suprojektuoti erdvę, kuri nepritrauktų žmonių, ir todėl stebėtina, kaip dažnai tai pavyksta. Visgi tos per dešimtmečius sukaupotos žinios, ne tik sociologų, bet ir pačių architektų, kaip, pavyzdžiui, Jahno Gehlo, dar ne visada tampa viešųjų erdvių dizainerių įrankių arsenalo dalimi. Remiantis šiomis žiniomis galima projektuoti paskirčių ir poreikių kompleksiskumui.

GERŲ VIEŠŲJŲ ERDVIŲ KŪRIMAS YRA DIZAINO AR POLITINIS KLAUSIMAS?

Sukauptos žinios padeda kurti atviros viešosios erdvės dizainą, tačiau viešosios erdvės gerumas visų pirma yra politinis – susitarimo klausimas. Arba klausimas, kokias veiklas ir kokius žmones laikysime norimais viešosios erdvės naudotojais. Viešosios erdvės gali būti perpintos įvairių naudojimo barjerų, išstumiančių žmones ir veiklas. Vienas jų – simbolinis barjeras yra viešosios erdvės žymėjimas parodant, kas šioje erdvėje gali ir negali būti. Šiuo aspektu viešosios erdvės estetika tampa politiška. Antropologė Setha Low tokią estetiką vadina „viskas dailu“ (everything's nice). Estetinis sprendimas veikia tai, kaip žmonės jaučiasi aplinkoje, ir juo galima paveikti tai, kokie žmonės lankysis erdvėje, o kam bus neįėjau. Laisvesnė, neapibrėžtesnė estetika bus

atviresnė daugeliui grupių (pavyzdžiui, Vingio parkas, angliškieji parkai, kaip Haid Parkas, kur yra žolė, medžiai, abstrakti architektūra).

Teisiniai draudimai ar tiesiog normatyvus nepriartimas įvairioms praktikoms. Kokios praktikos ir asmenys galimi ir negalimi viešojoje erdvėje? Miesto sportas? Gatvės menas? Benamiai? Jau nuoliai? Protestai? Maitinimas krūtimi? Kita? Kas padėtų formuoti geras viešąsias erdves? Taigi, siekiant formuoti tokias viešąsias erdves, reikia kalbėtis apie tai, kokia viešoji erdvė yra gera ar sėkminga. Atsakymai į šį klausimą gali skirtis. Vien dizainas šio klausimo neišspręs. Jis gali atitikti apibrėžtį ar jai prieštarauti, riboti naudojimą, kai norima jį padidinti, ar norint riboti naudojimą iš tiesų atverti jam galimybę, žmonėms pasinaudojant jo siūlomomis prielaidomis.

Žygimanto Gedvilos / BNS nuotr.

↑ Po Laisvės alėjos rekonstrukcijos Kaune apsunkintos paprastos veiklos – galimybė prisėsti ar važiuoti paspirtuku. Ankstesnį platų, medžius supančios klombos kraštą pakeitė siauras rėmelis, ant kurio neprisėsi, teks lįsti į purvą. Įkypos plytelės ne tik mirguliuoja akyse, bet ir trukdo sklandžiai judėti.

ERDVĖS, TINKAMIAUSIOS GYVENTOJŲ ĮVAIROVEI IR ĮVAIRIOMS JŲ VEIKLOMS

Norint kurti viešąsias erdves, kur susiduria nepažįstamieji, kuriose užtikrinamas maksimalus atvirumas miesto gyventojų įvairovei ir įvairiems jų veiksmams, galima pasiūlyti tyrėjų išskirtas prielaidas, kokios erdvės tam yra atviriausios. Projektuojant konkrečią erdvę, reikėtų įsigilinti į žmonių grupių poreikius, į vietos specifiką, jau esamus ir galimus naudotojus bei veiklas, taip pat konkrečius viešųjų erdvių tyrėjų pasiūlymus.

Dėmesys taktiliškumui, fiziniam erdvės patyrimui. Dažnai į erdvę žvelgiama iš vizualinės perspektyvos: kaip ji atrodys brėžinyje, vizualizacijoje ar nuotraukoje, taip pat kaip vizualiai lankytojas patirs erdvę. Tačiau dažniau pamirštama, kaip lankytojas fiziškai, kūniškai visomis savo jauslėmis patirs erdvę, kaip ši erdvė leis naudotojams judėti, sėdėti, susidurti. Taktiliškumą sudaro galimybė liesti, sąveikauti su aplinka, taip su ja kuriasi aktyvus ir kūrybiškas santykis. Taktiliškumas reiškia ir naudojimo laisvumą – kai gali judėti įvairiomis kryptimis, pasirinkti, ką veikti: sėdėti ar gulėti, važiuoti riedučiais ar spardyti kamuolį. Dėmesys taktiliškumui veda ir prie jau tresnio požiūrio į mūsų fizines galimybes ir taip skatina kurti erdves, prieinamas visiems.

Sinergija. Ne paskirstant įvairias naudotojų grupes į skirtingas viešosios erdvės vietas, o derinant skirtingas scenas, naudojimo galimybes, kuriamas sąryšis tarp naudotojų ir veiklų, taip jos tampa kažkuo daugiau negu jų suma, sukuria naują rezultatą. Skirtingos veiklos galimybės kuria skirtingas scenas ir kartu jas susieja: žiūrovus ir veikėjus, vaikus ir suaugusiuosius, aktyviai leidžiančius laiką ir besilsinčius, pripildytą (laipynės, treniruokliai) ir laisvai suprantamą erdvę (žolė, kieta danga).

Lankstumas. Tai atvirumas kaitai, interpretacijai – neapibrėžtos erdvės įgalina daugiau veiklos būdų nei tokios, kurios sukurtos ribotam funkcijų skaičiui. Šūkis „mažiau yra daugiau“ čia puikiai tinka. Erdvė, kurioje kai kurie kintamieji lieka neapibrėžti, yra gyvybingesnė. Ne viską verta sureguliuoti ir apibrėžti, reikėtų palikti atvirų sprendimų patiems naudotojams – kur prisėsti, ką veikti, kaip panaudoti esamus paviršius.

↘ Rekonstruotoje lietaus nuotekų sistemos vandens talpyklos vietoje įrengta gyventojų poilsiui pritaikyta zona. Šeškinės mikrorajonas, Vilnius.

Projektuojant konkrečią erdvę, reikėtų įsigilinti į žmonių grupių poreikius, į vietos specifiką, jau esamus ir galimus naudotojus bei veiklas, taip pat konkrečius viešųjų erdvių tyrėjų pasiūlymus.

Apibendrinant. Nereikia surežisuoti visų erdvių. Reikia leisti jas prisitaikyti. Tačiau kartu užtikrinti tvirtumą ir tam tikras prielaidas. Dizainu reikėtų sudaryti galimybes atitikti būtinus reikalavimus naudotojų grupėms, nesudaryti nenumatytų naudojimo barjerų, tačiau neskirstyti grupių į skirtingiems poreikiams pritaikytas erdves, priešingai, kurti erdvines prielaidas – gaires įvairialypiam naudojimui. Skirti dėmesį abstraktesnėms struktūroms ir sinergijų galimybei, taip didinant atvirumą kūrybingam naudojimui ne pagal planą.

Parengta pagal straipsnį „[Chaosas, tvarkingas stalčius ar organizuotas kompleksiškus – tai kokia problema yra viešoji erdvė?](#)“, kuris yra Architektūros kokybės vystymo asociacijos organizuoto filmuojamų paskaitų ciklo „Miesto formavimas ir visuomenė“ dalis.

SKAITYKITE SA:

[Kuo ypatingas MO skulptūrų sodas? \(II dalis\)](#)

[D.Čiupailaitė-Višnevskė. Architektūros vaidmuo kuriant atvirą miestą](#)

ŽALIOJI MIESTO OAZĖ

Brandžių medžių išsaugojimo problema ir želdinių kokybė vis labiau rūpi visuomenei. Deja, mūsų įstatymai kol kas nėra palankūs tinkamai medžių priežiūrai ir reikalauja didesnio tiek institucijų, tiek visuomenės išmanymo ir dėmesio. Geriausia – rinktis augalus, tinkamus vietovės gamtinėms sąlygoms. Tuomet jie natūraliai klestės ir džiugins.

KIEK ŽALI TURI BŪTI MŪSŲ MIESTAI IR JŲ VIEŠOSIOS ERDVĖS?

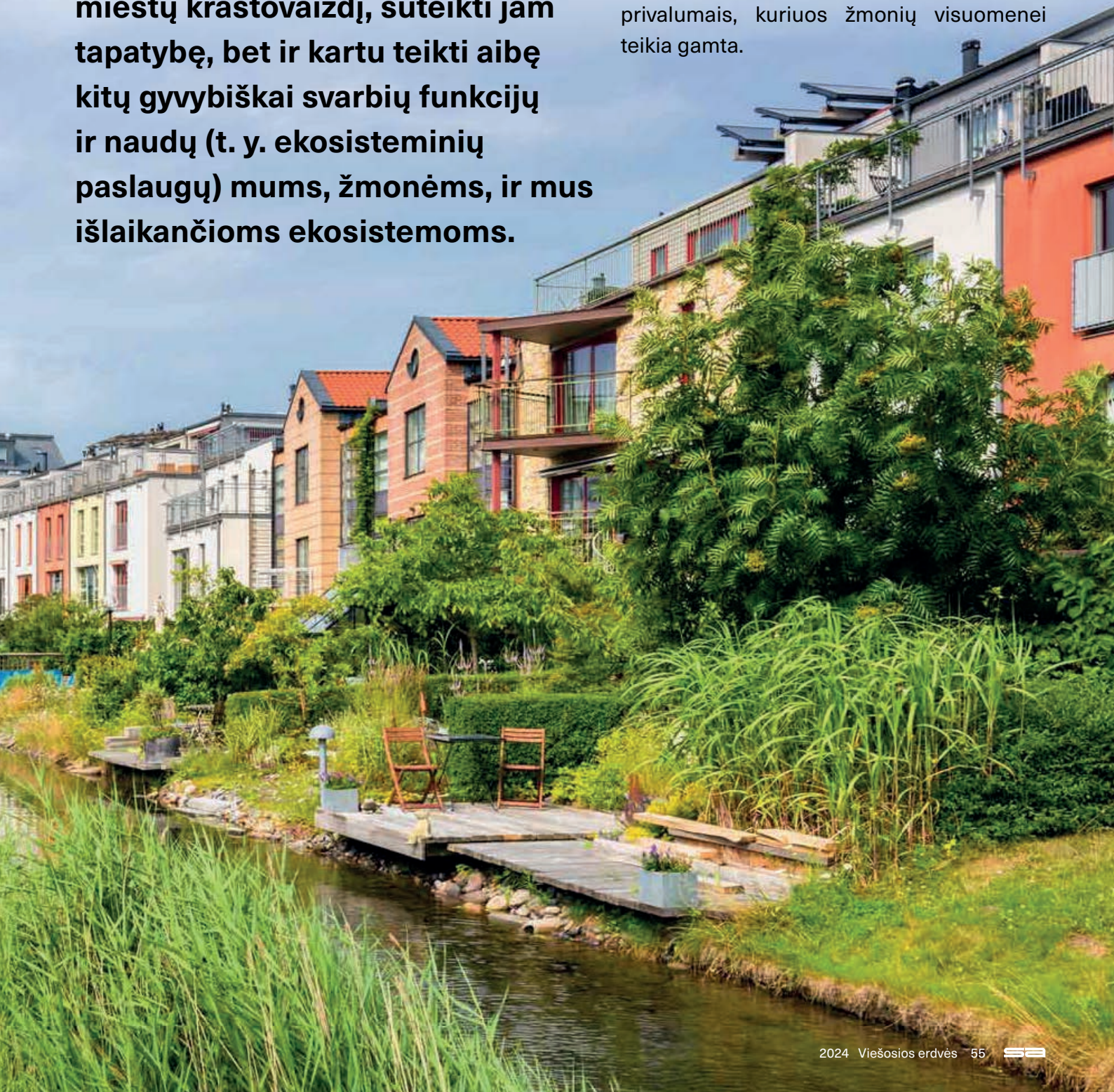
Parengta pagal „BLUMA“ informaciją

Vis daugiau šiuolaikinių miestų visame pasaulyje ieško būdų gerinti savo aplinkos būklę ir siekia iš naujo pergaltoti žmogaus ir natūralios gamtos mieste santykį. Žaliosios erdvės (ir kitų formų žalioji infrastruktūra) gali ne tik praturtinti kultūrinį ir istorinį miestų kraštovaizdį, suteikti jam tapatybę, bet ir kartu teikti aibę kitų gyvybiškai svarbių funkcijų ir naudų (t. y. ekosisteminių paslaugų) mums, žmonėms, ir mus išlaikančioms ekosistemoms.

KAS YRA ŽALIOJI INFRASTRUKTŪRA IR KODĖL JI SVARBI?

Tai strategiškai planuojamas natūralių, pusiau natūralių ir kitų žaliųjų elementų tinklas, teikiantis ekosistemines paslaugas, kuriomis yra grindžiama žmonių gerovė ir gyvenimo kokybė. Europos Komisijos 2015 m. paskelbtame komunikate dėl žaliosios infrastruktūros ji apibūdinama kaip priemonė, kuri padeda užtikrinti ekologinę, ekonominę ir socialinę naudą, pasinaudojant privalumais, kuriuos žmonių visuomenei teikia gamta.

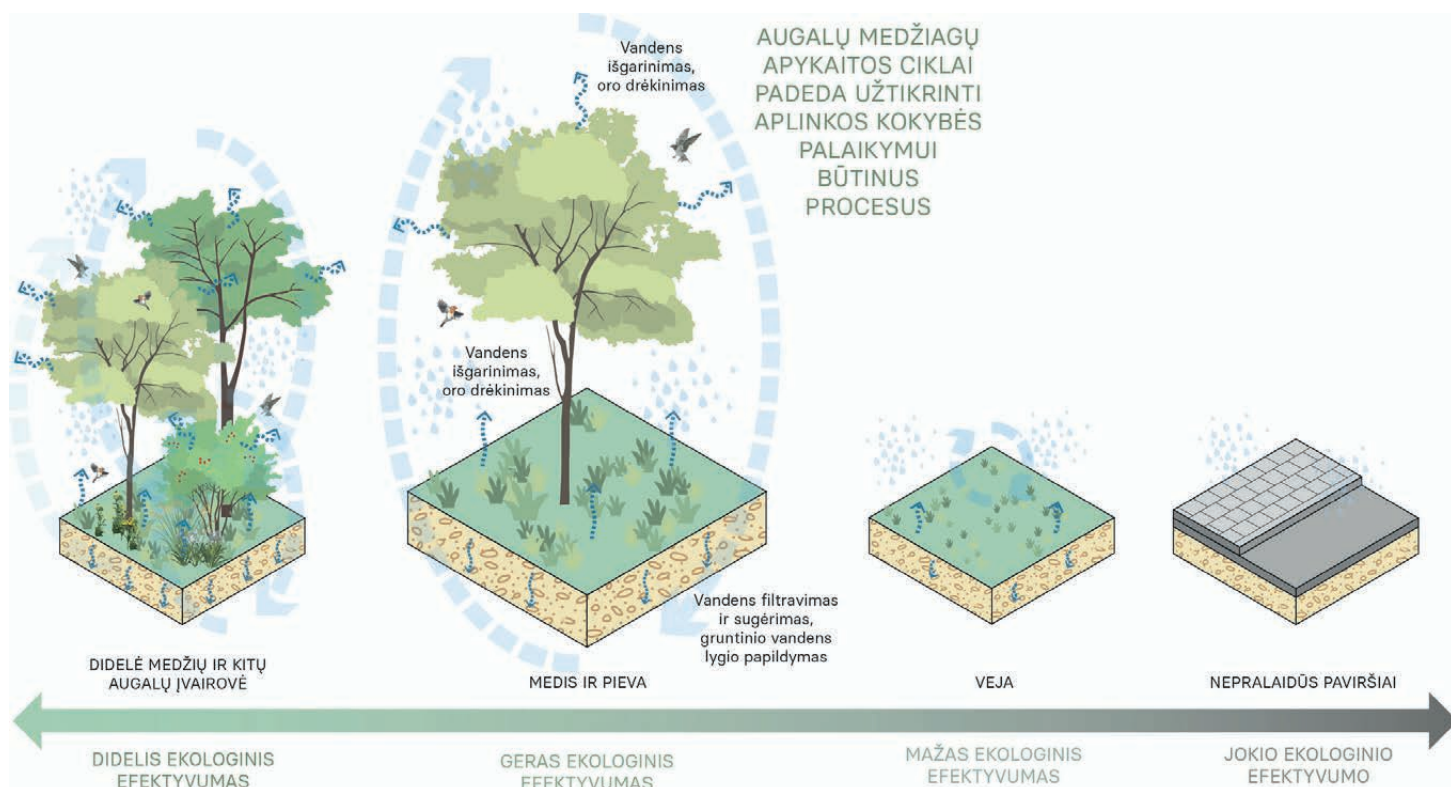

ŽALIOJI INFRASTRUKTŪRA MIESTAMS ATSIPERKA EKONOMIŠKAI

Tyrimų duomenimis, vertinant kainos ir naudos santykį, žaliosios infrastruktūros sprendimai yra pigesni nei pilkosios infrastruktūros. Palyginti su pilkąja, kuri įprastai atlieka vieną funkciją, pavyzdžiui, šalina paviršines nuotekas ar sulaiko garsą, žaliaji infrastruktūra yra efektyvesnė, nes gali padėti vienu metu spręsti keletą problemų ir teikti įvairialypes naudas toje pačioje erdvinėje zonoje: aplinkos kokybės gerinimo (pavyzdžiui,

biologinės įvairovės išsaugojimo arba prisitaikymo prie klimato kaitos), socialines (pavyzdžiui, fizinės ir psichologinės sveikatos gerinimo) ir ekonomines (pavyzdžiui, darbo vietų kūrimo ir nekilnojamojo turto kainų didinimo).

Tarkim, panaudojus žaliosios infrastruktūros priemones paviršiniam vandeniui sulaikyti, kartu gaunama ir estetiškesnio šių priemonių santykio su aplinka, natūralaus paviršinių nuotekų valymo, bioįvairovei palankių buveinių sukūrimo ir grunto vandens lygio palaikymo nauda.

↑ Ekologinio efektyvumo diagrama.

Iš kairės į dešinę: Gintarė Kapočiūtė,
Gaudrė Znutaitė ir Ignas Kazlauskas.

► [Žaliosios infrastruktūros planavimo
metodinė medžiaga ir įrankiai](#)

KAS YRA ŽALUMO INDEKSAS?

Gerą užsienio praktika paremtas ir Lietuvos kontekstui pritaikytas Žalumo indeksas parengtas programos „Kurk Lietuvai“ metu, komandos, sudarytos iš architektų ir urbanistų, iniciatyva, bendradarbiaujant su Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, aplinkosaugininkais iš Helsinkio (Suomija) ir akademikais iš Vilniaus, Kauno technologijos ir Šiaulių universitetų. Jo autoriai – architektės Gintarė Kapočiūtė ir Gaudrė Znutaitė bei urbanistas Ignas Kazlauskas. Autorių paruoštoje apžvalgoje galima rasti atsakymus, kaip turėtų būti planuojamos pastatus supančios erdvės, kad kuo efektyviau būtų išnaudojamas jų potencialas gerinti žmonių gyvenimo kokybę ir tapti veiksminga vietos ekosistemos dalimi.

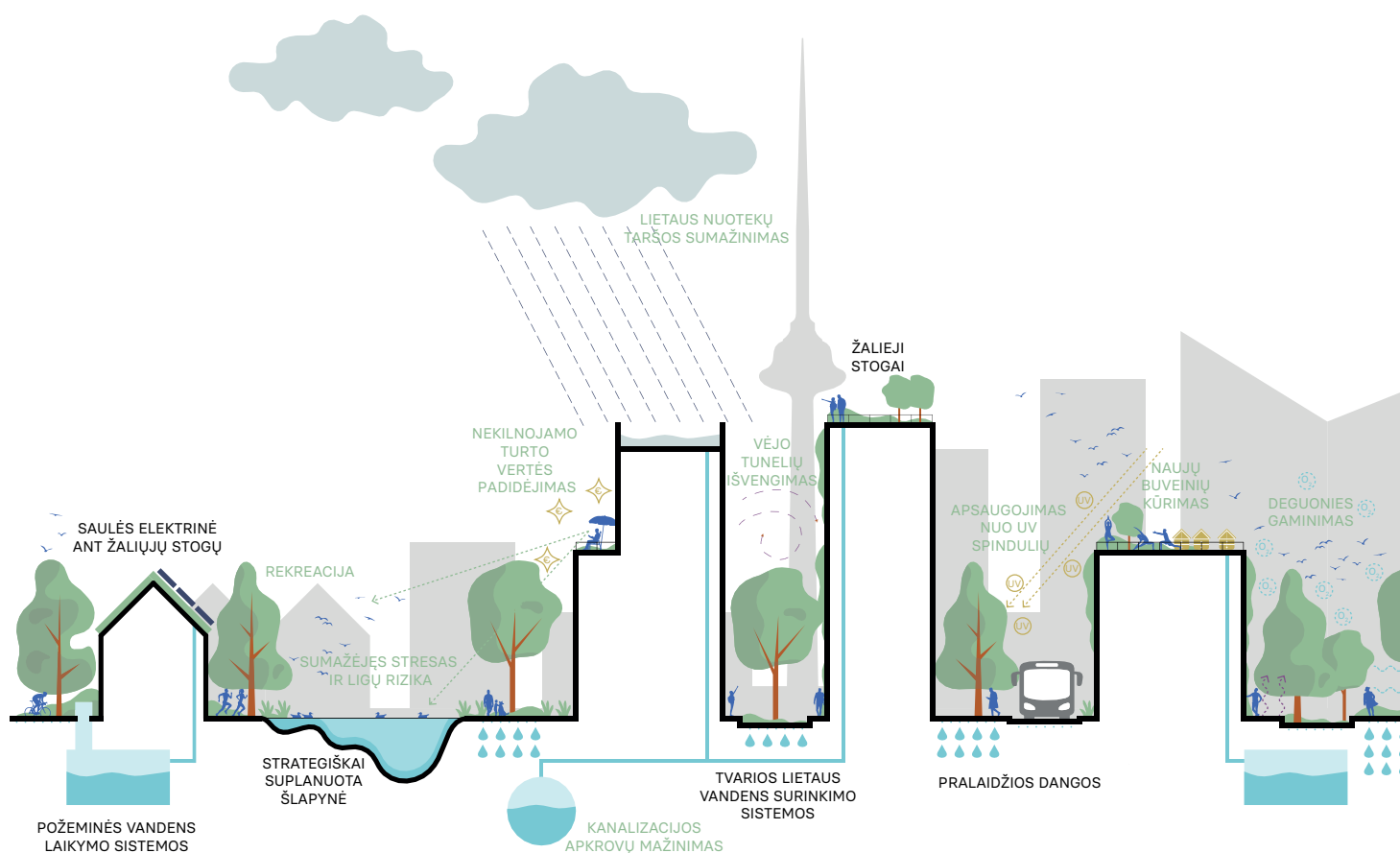
Žalumo indeksas (angl. *Green space factor*; GSF) – viena priemonių, padedanti miestams siekti savo išsikeltų tvarumo tikslų ir užtikrinti kuo geresnį urbanistinėje aplinkoje vystomų projektų indėlį, skatinant natūralius procesus ir bioįvairovės išsaugojimą.

Nors pastaraisiais metais pasaulyje atsiranda vis daugiau įvairių įrankių, skirtų žaliosios infrastruktūros vystymui skatinti ar palengvinti – nuo platformų bendruomenėms iki plėtojamų projektų mikroklimato simuliacijų, Žalumo indeksas išlieka vienu plačiausiai taikomų ir sėkmingiausiai prigyjančių mechanizmų nekilnojamojo turto projektų ekologiškai kokybei kelti.

KODĖL LIETUVAI REIKALINGAS ŽALUMO INDEKSAS?

Gera sutvarkytų želdynų urbanizuotose teritorijose yra per mažai. Nors dažnai akcentuojama, jog Lietuvos miestai pagal užstatytos aplinkos ir žaliųjų plotų santykį yra itin žali tiek Europos, tiek pasaulio kontekste, gerai sutvarkytų, gyventojams pritaiktų želdynų yra sąlyginai mažai. Želdynai Lietuvos urbanizuotose teritorijose yra fragmentuoti, jiems nėra keliami kokybės reikalavimai. Tuo tarpu klimato kaitos padariniai mūsų šalyje pasireiškia vis ryškiau ir pagal 2019 m. „Green Match“ atliktą vertinimą Lietuva buvo įvardyta kaip labiausiai klimato kaitos paveikta šalis Europoje.

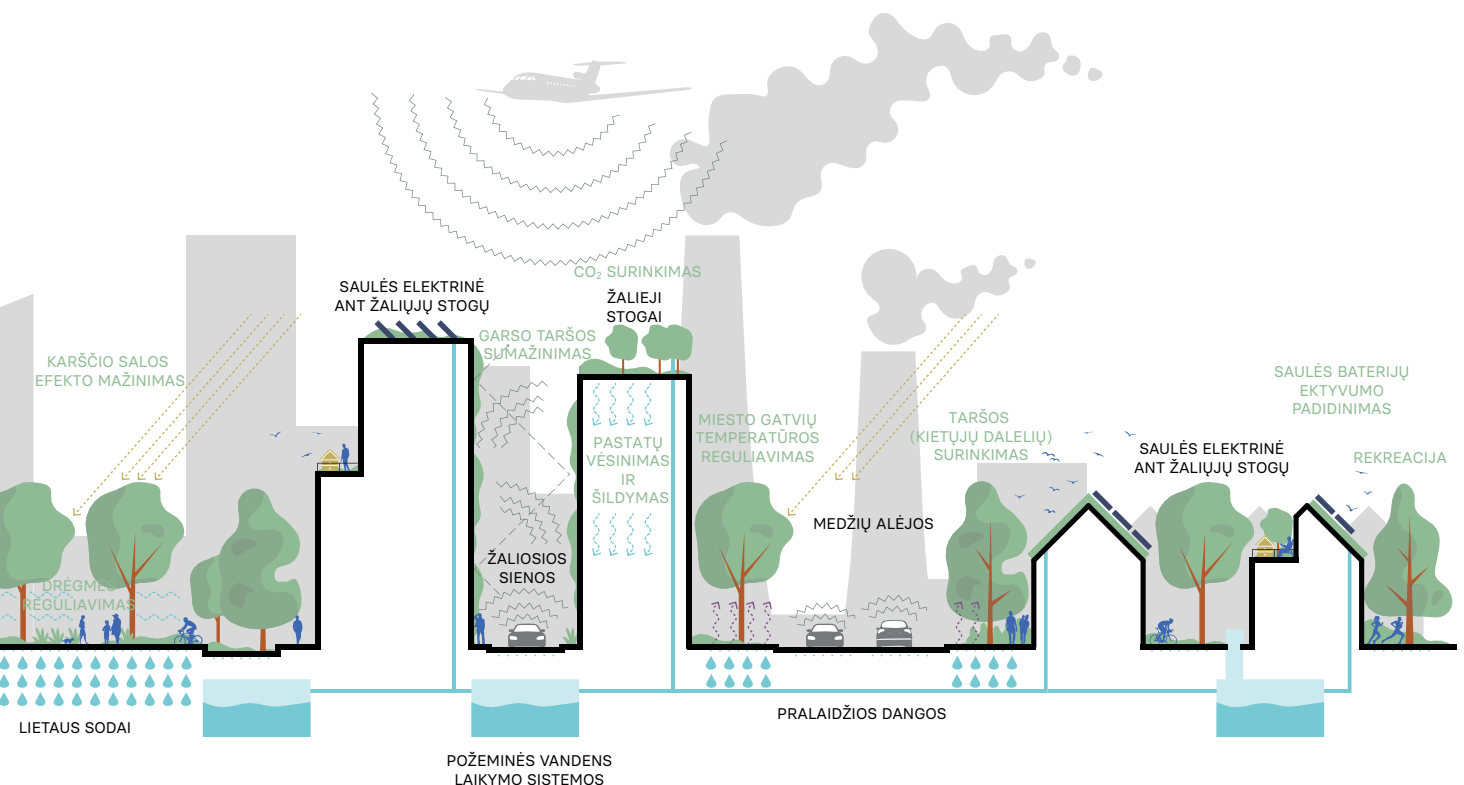

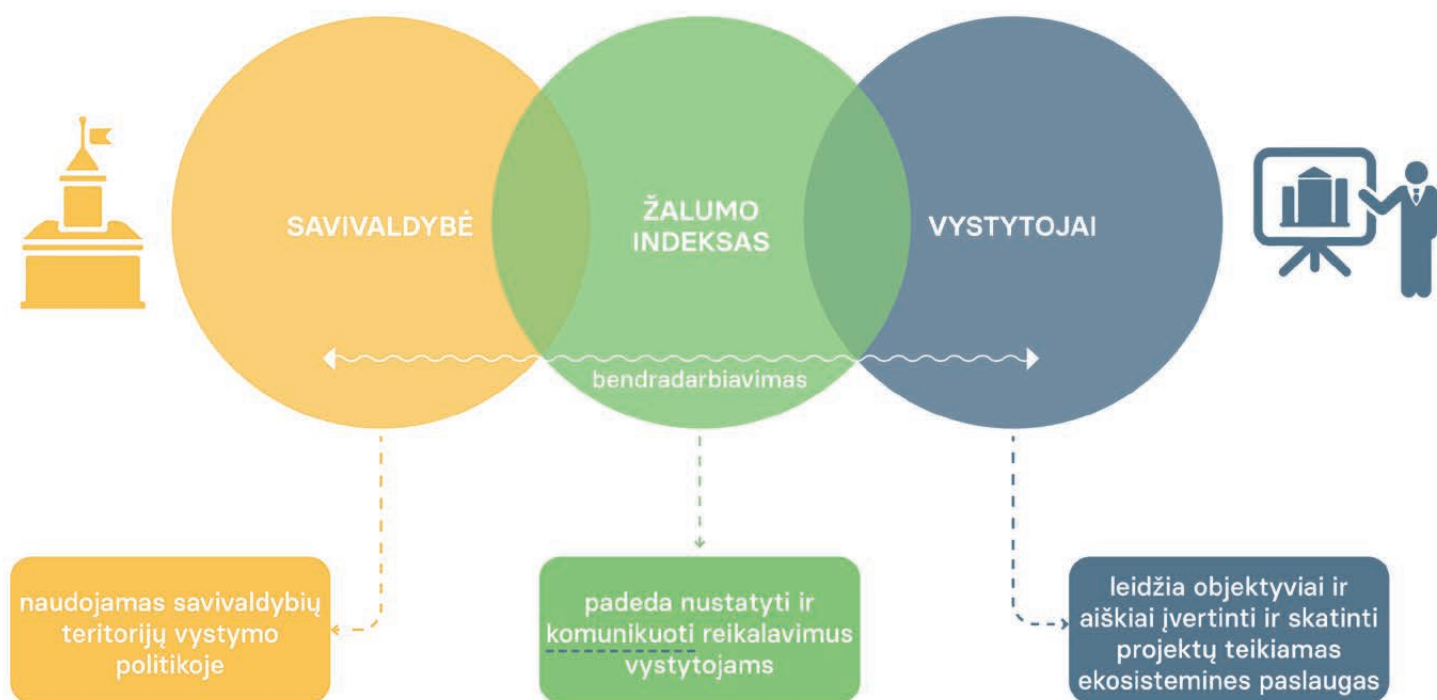
↑ Žaliosios infrastruktūros poveikis miesto aplinkai.

Dėl nelaidžių dangų krituliai nesusigeria į gruntą, daugėja potvynių. Staigios liūtys darosi vis dažnesnės ir vis nuostolingiau apsema gatves bei gyvenamąsias zonas. Šis neigiamas poveikis yra dar labiau sustiprinamas nelaidžių dangų plotų augimu, todėl vis daugiau kritulių negali susigerti į gruntą, ir, pilkajai infrastruktūrai neatlaikius nuotekų krūvio, patvinsta gatvės. Ten, kur lietaus nuotekos yra legaliai ar nelegaliai nukreipiamos į buitinių nuotekų tinklus, neretai įvyksta ir užteršto pertekliaus išleidimas į vandens telkinius.

Esamas reguliavimas neužtikrina želdynų kokybės. Žalumo indekso apraše konstatuojama, kad galiojančiose želdynų normose nėra keliama

jokie standartai sukurtų žaliųjų plotų kokybei, todėl nėra užtikrinama, kad šie prasmingai prisidėtų prie ekosistemos. Pavyzdžiui, šiuo metu veja yra traktuojama kaip želdynas, todėl dažnai želdynų normas apibrėžiančiuose dokumentuose įvardyti rodikliai yra pasiekiami, susumuojant atskirus vejos plotelius. Toks „želdynas“ vertingas tik tiek, kiek jis sukuria žalumo įspūdį ir geba sugerti paviršinį vandenį – ypač tais atvejais, kai veja nuolat pjaunama, neleidžiant joje įsikurti mikroorganizmams. Veja tik minimaliai prisideda prie oro kokybės gerinimo, temperatūros ar drėgmės reguliavimo, miestovaidžio praturtinimo; išskaidyta į mažus plotus ji tampa beverte ir žmonių veiklai – rekreacijai, socialiniams užsiėmimams.

↑ Paaiškinamoji schema – kas yra Žalumo indeksas.

ŽALUMO INDEKSAS – LANKSTUS IR PAPRASTAS ĮRANKIS SAVIVALDYBĖMS IR VYSTYTOJAMS

Žalumo indeksas gali tapti reikšmingu pagalbininku Lietuvos savivaldybių erdvinio vystymo politikoje, nustatant sąlygas kokybiškai želdynų ir viešųjų erdvių plėtrai urbanizuotose teritorijose. Jis leidžia formuoti nuoseklius, aiškia metodika pagrįstus reikalavimus, kuriuos vystytojai turi atitikti, prieš gaudami statybų leidimą. Taip siekiama užtikrinti, kad, vystant teritorijas, žaliaji infrastruktūra būtų pilnai integruota į projektų architektūrą. Žalumo indeksas pirmą kartą buvo

pritaikytas Berlyne, o vėliau paplito ir kituose miestuose: šiuo metu jį taiko tokių miestų kaip Malmės, Stokholmo, Sautamptono, Londono, Helsinkio, taip pat Sietlo ir Vašingtono savivaldybės.

KAIP APSKAIČIUOTI ŽALUMO INDEKSĄ?

Lietuvos kontekstui pritaikytas Žalumo indeksas yra paremtas Helsinkio Žalumo indekso modeliu. Kaip ir kituose pasaulio miestuose naudojamų žalumo indeksų atveju, jis išreiškiamas kaip ekologiškai efektyvių paviršių ar elementų kiekio ir viso sklypo ploto santykis.

$$\text{žalumo indeksas} = \frac{(\text{plotas A} \times \text{koficientas A}) + (\text{plotas B} \times \text{koficientas B}) + \text{ir kt.}}{\text{visas teritorijos plotas}}$$

↑ Žalumo indekso apskaičiavimo formulė.

KADA IR KUR ŽALUMO INDEKSAS GALĖTŲ BŪTI PRITAIKYTAS LIETUVOJE?

Remiantis užsienio pavyzdžiais, pirmiausia Žalumo indeksas galėtų būti pritaikytas savivaldybių vystomuose bandomuosiuose projektuose. Vėliau jis galėtų būti taikomas rekomendaciniu principu, siekiant pagerinti konkrečių probleminių teritorijų aplinkos kokybę. Galiausiai, išstobulintas ir patikrintas praktikoje, Žalumo indeksas galėtų būti įtrauktas į dabartinių reglamentų sistemą arba į atskirų savivaldybių plėtros ar bendruosius planus. Bet kuriuo atveju, vystytojai Žalumo indeksą galėtų taikyti ir savo iniciatyva, siekdami gauti savo plėtojamų projektų ekologinio efektyvumo įvertinimą ir su tuo susijusią ekonominę naudą.

Žalumo indekso taikymas, kaip ir bet kuri tvarkymo iniciatyva, taip pat turėtų didinti savivaldybių arba vystytojų prestižą bei sukurti pridėtinę vertę vystomoms teritorijoms. Šiuo metu Vilniaus miesto savivaldybė jau ruošiasi taikyti Žalumo indeksą praktikoje.

Viena Lietuvos kontekstui pritaikyto Žalumo indekso autorių architektė Gintarė Kapočiūtė (architektūros ir urbanistikos agentūra „BLUMA“) atkreipia dėmesį, kad įrankis turi svarbų potencialą padėti spręsti aiškesnių statybos projektų ekologinių standartų trūkumo ir suinteresuotųjų šalių susikalbėjimo problemas. „Jo tikslas yra palengvinti darbą savivaldybėms, kad komunikacija tarp vystytojo ir savivaldybės būtų aiškesnė ir paprastesnė. Tuo pačiu galima didinti sklypų ekologinį efektyvumą, o tai ir yra Žalumo indekso esmė. Nes matome, kad neužtenka reikalavimų, kurie yra išdėstyti želdynų normose. O dažnai taip pat trūksta supratimo ar žinių, kas yra žaliaji infrastruktūra ir jos elementai. Šis įrankis gali būti naudojamas skirtingose projektavimo stadijose – gavę priešprojektinius pasiūlymus, savivaldybės atstovai gali paskaičiuoti, koks yra Žalumo indeksas. Papildoma funkcija, kurią įdiegėme, bendradarbiaudami su Vilniaus savivaldybe, leidžia pasiskaičiuoti ir esamą, ir būsimą situaciją, prieš pradedant techninę projekto dalį“, – sako architektė.

„Žalumo indeksas padeda gerinti komunikaciją tarp savivaldybės ir vystytojų, keliant aiškesnius ir pagrįstus reikalavimus aplinkos kokybei ir jos ekologiniam efektyvumui per žaliosios infrastruktūros elementų integravimą į vystomus projektus.“
Architektė Gintarė Kapočiūtė, architektūros ir urbanistikos agentūra „BLUMA“.

ATKURTI DIALOGĄ SU NATŪRALIA GAMTA

Aušra NYMAN

Nėdrės žilinskaitės nuotr.

↑ Skveras Juodkrantėje.
Kraštovaizdžio architektė Goda Characiejienė.

Atkartoti natūralias sistemas miesto aplinkoje, kur urbanistinis planavimas vyksta kartu su gamta, – vis labiau stiprėjanti tendencija, padiktuota prigimtinių miesto gyventojų poreikių. Tuo įsitikinusi kraštovaizdžio architektė, lektorė, publikacijų autorė Goda Characiejienė: „Aplinką viešosiose erdvėse įmanoma patirti ne tik vizualiai ar racionaliai, bet ir kūnu, visais pojūčiais, įsiklausant į jos daugiasluoksniškumą, augalus pasirinkti būdingus tam regionui.“ Tik taip išvengsime suvienodėjimo ir sukursime pridėtinę vertę, praturtindami viešąją erdvę tiek pažintine, tiek emocine prasme.

„Kiekviena vietovė turi savitą charakterį ir identitetą, kaip nuolatinį dialogą tarp materialių formų ir gyvenimų, formavusių tą aplinką. Aš, kaip kraštovaizdžio architektas, siekiu suvokti konkrečioje vietoje įspaustus prisiminimus ir asociacijas bei natūralius žmonių gyvenimų, žemės, klimato, vandens tėkmės bruožus.“

Kim Wilkie, Didžiosios Britanijos kraštovaizdžio architektas

„Augalai – svarbu, bet tai tik vienas iš sluoksnių.“

Kraštovaizdžio architektė

Goda Characiejienė

VISUMA, VISŲ SLUOKSNIŲ HARMONIJA

„Kraštovaizdžio architektūra yra kompleksiška tarpdisciplininė sritis, nes kuriant aplinką būtina įvertinti visus sluoksnius: gamtinį, urbanistinį, kultūrinį, paveldosaugos“, – pabrėžia kraštovaizdžio

architektė G. Characiejienė. Anot pašnekovės, kuriant viešąsias erdves būtinas holistinis požiūris ir į fizinių objektų visumą – architektūrą, mažąją architektūrą, dangas ir želdinius reikia formuoti kaip lygiaverčius aplinkos komponentus. Deja, praktikoje dažnai pasitaiko, kad iš pradžių išpildoma statybinė dalis ir tik paskui ieškoma specialistų, kurie išmanytų augalinį sluoksnį: funkcinis zonavimas dažnai jau būna išspręstas, takų sistema sukurta, tereikia „tik“ apželdinti. Visgi, projektuojant aplinką ir sprendžiant konkrečias tos vietos erdvines ir socialines užduotis, pravartu jau proceso pradžioje pasitelkti kraštovaizdžio architekto kompetencijas, kurios ir sujungia visų aplinkos elementų darną: žmogaus poreikius, miesto audinį, erdvės kompoziciją, architektūrinę dalį ir gamtą. G. Characiejienė įsitikinusi, kad projektavimo procesui labai svarbus etapas yra pradinis esamos situacijos įvertinimas – toponotauka ne visuomet parodo realią informaciją apie esamų želdinių tipą, tikruosius gabaritus, tūrį, juo labiau šaknyną ar lajas. „Kraštovaizdžio architektas turėtų įsiliesti į projektuotojų komandą dar teikiant priešprojektinius pasiūlymus. Pačioje pradžioje jis gali pastebėti vertingas duotybes ir duoti reikalingą impulsą bei vertingų įžvalgų“, – sako specialistė.

Nendrės Žilinskaitės nuotr.

← Nidos centrinis skveras. Lakoniškų formų betoninė gėlinė ir marinistinė virvės tvorelė tarnauja kaip barjeras apsaugoti želdyną.

↑ Idilės jausmas. Juodkrantės gelbėjimo stotis prie jūros. Skirta dėmesio aplinkos estetikai šalia kavinės. Kraštovaizdžio architektė Goda Characiejienė.

GENIUS LOCI IR ATMOSFERINIS DIZAINAS

Kuriant viešąją erdvę, reikėtų žvelgti plačiau: ne tik spręsti funkcionalumą, estetiką, bet ir stebėti, kaip žmonės savo kūnu, sensorika, buvimu čia ir dabar patiria tam tikrą vietą – ir kaip šį patyrimą būtų galima paversti harmoningu, praturtinančiu, patogiu, atliepiančiu vietos charakterį. Klasikinė sąvoka – vietos dvasia (lot. *genius loci*) yra tai, ką mėginame užčiuopti kaip vietos pajautimą,

identitetą, išskirtinumą, o atmosferinis dizainas – tai metodas, požiūrio kampas. Abi sąvokos labai svarbios. „Tai nėra lengva apibūdinti, bet šį teorinį pagrindą svarbu pasitelkti kaip suvokimo foną, duodantį gražių kūrybinių rezultatų. Suomių architektas, akademikas Juhani Pallasmaa yra pasakęs, kad iš esmės kūrybinės veiklos prigimtis yra kūniškas, egzistencinis ir atmosferinis potyris. Jos esmė nėra racionalus problemų sprendimas. Atmosferinis dizainas – daugiau nei kvapų ar drugelių sodai, tai subtilūs parametrai: juslinis fonas, kurį jaučia kūnas. Pavyzdžiui, gausus sniegas gali kurti duslią akustiką ir tarsi patalo ramybės jausmą – akustinę erdvę; arba pojūtis, kaip po šiltos, saulėtos dienos įkaitusi mūro siena vakare atspindi šilumą, – tokie subtilūs aspektai taip pat prisideda prie somatinio vietos patyrimo, jį praturtina“, – paaiškina G. Characiejienė.

**SA Architektūrinė aplinka
ir emocinis atsakas.
Erdvinis – gamtinis aspektas**

„Kartais net nereikia naujų ryškių objektų. Pakanka sukurti erdvės naudojimo scenarijus, kuriais žmogus galėtų pasimėgauti, ir sąmoningai atskleisti, pabrėžti vietos atmosferą. Dienos ir metų laikų ritmai, pasireiškiantys per garsus, šviesą, orą, kvapus, vandenį. Tai yra siekis praturtinti patyrimą, sukurti potyrių morfografiją“, – pažymi pašnekovė. Architektės teigimu, šie potyriai nebūtinai turi būti universalūs – jie nebūtinai paveiks kiekvieną žmogų. „Jeigu kūrėjas nori ką nors dovanoti erdvei, sukurti pridėtinę vertę, tai dar nereiškia, kad lankytojas tai perskaitys ir racionaliai suvoks. Vis tik aplinką patiriame taip pat ir sąmoningai, todėl bet kokia pastanga atsižvelgti ir į subtilius, aplinką formuojančius veiksnius gali padėti atsirasti vietai, kurioje tiesiog gera būti“, – įsitikinusi architektė.

Architektūrinė laboratorija „Meninės Žemaitės skvero Vilniuje transformacijos“

► **Architektūrinė laboratorija „Meninės Žemaitės skvero Vilniuje transformacijos“**

► **Pamatykite, kaip gali keistis romantiškasis Žemaitės skveras**

Pokalbis su kraštovaizdžio architektė Goda Characiejienė LRT „Klasika“ radijo laidoje „Homo cultus. Žmogus ir miestas“

► **„Kaip želdynai ir želdiniai atskleidžia vietovės charakterį?“**

Kuršių nerijos nacionalinio parko direktorės Aušros Feser interviu su Goda Characiejienė

► **„Vietos identiteto paieškos per miesto želdinius“**

Iš Architektūros kokybės vystymo asociacijos organizuoto paskaitų ciklo

► **„Justė Pečiulytė apie atmosferinio dizaino gestus“**

Apačioje kairėje – gėlinės šalia Juokrantės gelbėjimo stoties. Viršuje ir apačioje dešinėje: Skveras prie UNESCO ženklo Juodkrantėje.

Kraštovaizdžio autorė – Goda Characiejienė.

Nendrės Žilinskaitės nuotr.

ERDVĖS FORMAVIMAS: TŪRIS, TUŠTUMA

Svarbus uždavinys – rasti erdvės ir tūrio balansą. Gera praktika yra su projektuojamu objektu dirbti iš žvilgsnio perspektyvos, ne tik iš plano vaizdo, ir taip spręsti, kur turėtų būti plokštumos (dangos, veja), o kur turėtų atsirasti tūriai (statiniai, medžiai, želdinių masyvai). „Takelių ritmas ir raštas vejoje, matomas iš viršaus, gražu, bet erdvėje tiek dangos, tiek veja suvokiami kaip plokštuma, tad žmogaus patyrimas nuo to nelabai praturtėja“, – sako architektė. Taip pat, apgalvojus erdvės ir tūrio balansą, išgavus tinkamas objektų proporcijas, galima gauti norimo masteliškumo išraišką. Taigi, vienaip žmogus jaučiasi didelėje, plačioje aikštėje, supamoje masyvių statinių tūrių (monumentalioje erdvėje), ir visai kitaip siauroje senamiesčio gatvėje ar parke prie vandens telkinio, kai mažesnis, žmogui artimas erdvių mastelis ar gamtiniai elementai formuoja jaukesnes erdves.

NĖRA MAŽŲ SPRENDIMŲ IR NESVARBIŲ MIESTO ERDVIŲ

„Dažniausiai susitelkiame į pokyčius centrinėse miestų aikštėse ir skveruose: čia organizuojami viešieji konkursai ir pirkimai, rengiami projektai, įrengiamos naujos dangos ir želdiniai, tačiau yra viešųjų erdvių, kurios gyvuoja ir be konkurso, – gatvelės, praėjimai, suoliukai ir nedideli miesto želdiniai, gėlynai, – sako architektė. – Šie objektai kuklesni ir sulaukia mažiau visuomenės dėmesio, bet jie lygiai taip pat formuoja miesto vaizdą ir žmogaus patyrimą.“ G. Characiejienė teigia – smulkmenų nėra. Tuo pašnekovė įsitikino dirbdama Neringos savivaldybėje kraštovaizdžio architektė. Nidoje, Juodkrantėje pasiteisino praktika ne tik koncentruotis į pagrindines aikštes, bet ir organizuoti viešosios erdvės priežiūrą kad ir nedideliame kampeliui tvarkyti, kur nėra tikslinga rengti viešąjį konkursą. „Tokių vietų estetinė raiška, patirtinis rezultatas išlieka valdininkų rankose. Savivaldybės struktūroje turi būti sudarytos galimybės puoselėti miesto estetiką. Specializuoti miesto tvarkymo skyriai yra ir jie dirba savo darbą, tačiau formaliai ir be kūrybos, tik rutininiais tvarkymo veiksmais prižiūrima vieta niekada neatskleis viso savo potencialo. Kurioje miesto grandyje atsiranda galimybė harmonizuoti aplinką, sutvarkyti nedidelėmis pastangomis?“ – klausia architektė.

← Prie Šiaurinio molo Nidoje veja pakeista į želdyną, pagyvino esamą erdvę. Kraštovaizdžio architektė G. Characiejienė.

→ Augalų jūra padeda išlaikyti vieningą mastelį su greta esančiais pastatais ir erdvėmis. Želdynas prie „Ešerinės“ Nidoje. Kraštovaizdžio architektė G. Characiejienė.

SUBTILUSIS PROJEKTAVIMAS

„Dirbant saugomose teritorijose, naujų erdvių kūrimas nėra dažnas reiškinys, tačiau tai ne visuomet ir būtina“, – sako G. Characiejienė. Kartais tvarkantis viešosiose erdvėse nėra būtinybės daryti didelių revoliucijų ar skubėti atsitiktinėse vietose jas puošti dekoratyviniais augalais. „Subtiliuoju projektavimu vadinu viešųjų erdvių atnaujinimą per priežiūrą, skiriant laiko įvertinti duotybę – gerąsias vietos savybes ir trūkumus bei sprendžiant, ką galima padaryti geriau, – taisyti, kas neveikia, ir pridėti, ko trūksta. Tai gali būti ir nedidelės mažosios architektūros ar dangų korekcijos, naujų aplinkos elementų, meno objektų ar želdinių įvedimas, miesto gėlynų atnaujinimas. Pavyzdžiui, Juodkrantėje kelete pamario viešųjų erdvių monotoniška plokščia veja buvo pakeista į šiuolaikiškus daugiamečius želdinius, kurie formuoja tūrį ir apibrėžia erdvę, kuria savitą nuotaiką, taip aplinkai suteikdami jaukumo ir gyvybės. Čia taip pat buvo įrengta kokybiškos mažosios architektūros gaminių: ergonomiškų suoliukų, estetiškų šiukšliadėžių, atsirado dekoratyvinis apšvietimas, nuvalytos nuo marių vandens užsiteršusios betoninės atraminės sienelės. Erdvės iš karto pagyvėjo: didelėje pamario teritorijos plokštumoje atsirado kompaktiški žolinių želdinių tūriai, augalų dinamika ir vietos praeiviams

atsisėsti. Architektė įsitikinusi – atnaujinant viešąsias erdves, šalia želdinių, taip pat labai svarbi mažoji architektūra, jos kokybė, stilistika, kontekstualumas, nes kokybiška visuma susideda iš visų detalių.

↑ Betoninės industrinio stiliaus gėlinės dera Nidos uosto aplinkoje. Dalis augalų yra iš Neringos smėlynų.

AUGALAI NIDOS GĖLYNAMS – IR IŠ PAJŪRIO SMĖLYNŲ

Kad želdiniai netaptų monotoniški ir besikartojantys skirtinguose miestuose, svarbu įvardyti ir pabrėžti konkrečios vietos gamtinį unikalumą. „Vietovės gamtinės sąlygos yra aplinkos kodas, kurio nereikia keisti, o verčiau prie jo prisitaikyti. Net ir madingos dekoratyvinės žolės ar juo labiau ryškios vienmetės gėlės jau tampa pabodusia kliše, jei yra naudojamos beveik kiekviename mieste ar miestelyje“, – sako architektė. Tokiu atveju viešosios erdvės tampa unifikuotomis, pasimeta jų unikalumas, išskirtinumas.

Augimvietės savitumas, vietos apšviestumas yra svarbūs veiksniai, lemiantys miesto želdinių asortimentą. Neringoje, natūralu, didelis įkvėpimas ir atspirties taškas buvo ryškios saulės kepinami, nederlingas dirvas pakenčiantys smėlynų augalai. „Dirbdama Neringoje studijavau saulės kaitinamų smėlynų augalus. Nors miesto želdynų dirva buvo gerinama, visgi natūrali gamta duoda pavyzdį ir į ją svarbu atsižvelgti, vertinti ir gerbti“, – pažymi pašnekovė. Todėl Neringoje architektė praktiškai atsisakė pavėsį ir drėgmę mėgstančių augalų rūšių. Taip ne tik sudaromos palankesnės

sąlygos miesto želdiniams būti gyvybingiems ir sveikiems (taikomas principas – tinkamas augalas tinkamoje vietoje), bet ir perteikiama gamtinio konteksto padiktuota želdinių nuotaika, miesto viešosiose erdvėse paryškinama saulės ir vėjų nugairintų smėlynų augimvietės atmosfera.

Nidoje, Juodkrantėje atnaujintuose želdiniuose galimybę žmonėms gėrėtis sukūrė gyvybė: augalų vešlumas, natūralumas, dinamika, sezoniskumas. Kai augalai jaučiasi gerai, jie ir gražūs, nes yra natūraliai gyvybingi. „Biofilija – natūrali žmogaus meilė gamtai ir jos pajautimas, kai, net neturėdami specialaus išsimokslinimo ar žinių, natūraliai suprantame, kas augalui sveika, o kas nederą. Biofilishkas miestas (angl. *biophilic city*) – daugiau nei tik bioįvairovė mieste, tai siekis mokytis iš gamtos ir atkartoti natūralias sistemas miesto aplinkoje, kur urbanistinis planavimas vyksta kartu su gamta. Džiaugiuosi ir didžiuojuosi, kad viešosiose Neringos erdvėse pradėjome naudoti taip pat ir vietinius, kopų augalus, juos deriname su ryškesniais dekoratyviniais želdiniais. Tai pabrėžia vietos dvasią, subtiliai perteikia viešųjų želdinių kontekstualumą“, – pabrėžia architektė.

← Modernus lakoniškų formų ir labai ergonomiškas kietmedžio natūralaus medžio tekstūrą ir atspalvį išsaugantis suolas Nidoje.

BŪDAI IŠVENGTI YDINGOS PRAKTIKOS

1. Mažinti atotrūkį tarp architektūros ir želdinimo. Augalai yra integrali visumos dalis, vienas iš lygiaverčių erdvės komponavimo sudedamųjų elementų, ne tik dekoravimo priemonė. Reikia atsižvelgti ir į bendrą aplinkos estetiką, ekologiją.

2. Projektuoti ne nuo tuščio lapo. Labai svarbu skirti pakankamai laiko erdvės potencialui įvertinti. Tai visuomet sudėtingiau, bet ir rezultatas labiau džiuginantis – esami elementai gali padiktuoti vertingą erdvės scenarijų.

3. Nesikoncentruoti tik į vaizdą iš viršaus. Nepaversti aikštės plyne, formuoti ir užpildyti erdvę, derinti elementų proporcijas, suteikti savitą nuotaiką. Nenaudoti per daug kietųjų dangų su įmantriais raštais ar vingiais, nes tai nėra esminis estetiką kuriantis veiksnys. Stebėtojas, eidamas per aikštę, mato plokščią erdvę, nesvarbu, kaip keičiasi įvairių dangų raštai.

4. Atsisakyti stereotipų, atsižvelgti į kontekstą. Vengti klišių, etalonų. Kai įsigali viena tendencija ir suvokimas to, kas yra gražu, aplinka netenka turtinumo, gylio. Tai tinka tiek augalams, tiek dangoms, tiek apskritai aplinkos estetikai ir sprendiniams.

5. Atsižvelgti į brandžių medžių fiziologinius poreikius. Jeigu nutariama išsaugoti esamus brandžius medžius, ne visada įvertinamas jų šaknyso tūris. Ilgainiui tokie medžiai skursta arba apskritai žūva. Todėl jau projektuojant reikėtų pagalvoti apie sveiką ir gyvybingą brandžių medžių pomedį, t. y. aplink kamieną palikti kaip įmanoma daugiau vietos be kietųjų dangų (tipiškai šaknynas užima panašų plotą kaip ir medžio laja).

TERMINŲ PAAIŠKINIMAS

POMEDIS. Dirvos vieta, kurioje auga medžio šaknynas yra pomedis. Juo reikėtų rūpintis ir saugoti, norint turėti sveikus medžius. Ši vieta nematoma, t. y. yra po žeme – tad projektuotojai dažnu atveju nežino, kur ir kiek yra išplitusios šaknys.

POLAJIS. Projektuotojai mato lają. Todėl saugomo šaknyso plotą reikėtų sieti su polaju. Polajus būtina saugoti ne tik nuo mechaninio pažeidimo ir dangų, bet ir nuo druskų – miestuose žieminė šaligatvių, gatvių priežiūra tiesiog žudo medžius.

↑ Juodkrantės skveras. Žolinių augalų tūris formuoja jaukų užnugarį skvero suolams.

MEDŽIŲ PRIEŽIŪRA MIESTE:

kada išsaugoti,
o kada – pašalinti?

Justina GRAINĖ

Pastaruoju metu medžių šalinimo tema miestuose sulaukia vis didesnio visuomenės dėmesio. Naujuose projektuose po didinamuoju stiklu sekamas kiekvienas sprendimas šalinti medį mieste. Visgi, kokių klaidų reikėtų vengti formuojant ar atnaujinant viešąsias erdves, kad pavyktų išsaugoti medžius ir kaip dažnai šiuose procesuose lemiamas žodis tenka specialistams?

Lietuvos dendrologų draugijos prezidentas Arvydas Rutkauskas sako, kad, formuojant ar rekonstruojant viešąsias erdves, želdynų ekspertai ar dendrologai į pagalbą kviečiami labai retai. „Dažniausiai rengiant projektą dalyvauja architektai, bet jų komandoje dažniausiai nebūna specialisto, kuris galėtų ištirti dirvožemį, parinkti tinkamiausias medžių ir krūmų rūšis, atsižvelgiant į taršą, vėjuotumą, drėgmės režimą.

Todėl taip ir nutinka, kad jau patys susisiekimo infrastruktūros, parkų, skverų ar gyvenamosios aplinkos projektai būna parengiami su technologinėmis klaidomis kalbant apie medžių gerovę ir jų išsaugojimą. O vėliau įgyvendinant projektą beveik visada vyksta tik techninė jo priežiūra, o aplinkosauginiai, dendrologiniai darbai vykdomi labai retai“, – sako A. Rutkauskas.

Dažniausiai pasitaikančios klaidos ir sprendimai

- **Netinkama sodinimo vieta.** Kai kurie miestai labai džiaugiasi, kad imamasi apželdinti gatves, tačiau dendrologas įspėja, jog šiose vietose yra fiksuojama didesnė įvairi tarša, stipri kietųjų dangų ir jų pagrindų įtaka. Taip pat reikia atkreipti dėmesį, kad čia žiemą barstoma druska.

SPRENDIMAS: medžiai turėtų būti atitraukti 2,5–6 m nuo važiuojamosios dalies. Arčiau gatvės galima rinktis krūmus, kurie parenkami ne tokių jautrių taršos poveikiui rūšių.

- **Nežinoma sodinukų kilmė.** Neseniai sostinėje, atnaujinant vieną centrinį prospektą, nudžiūvo daugybė čia sodintų liepų. Kaip vieną galimų to priežasčių specialistas įvardija neaiškią sodinukų kilmę. Dažniausiai iš Olandijos, Italijos ar kitų labiau pietinių šalių atvykę į šaltesnes sąlygas jie gali būti jautresni ne tik klimato veiksniams, bet ir fiziologinėms bei grybinėms ligoms. Be to, sodinukai kartais atkeliauja ne aukščiaušios kokybės arba nusilpsta nuo ilgesnio ar netinkamo jų saugojimo iki sodinimo.

SPRENDIMAS: Rinktis tinkamas medžių rūšis. Renkantis medžius miestui, labai svarbu žiūrėti ne tik į dizainą, bet ir į tai, kokie yra to medžio fiziologiniai poreikiai.

- Norint, kad medžiai nebūtų veikiami druskų, prie gatvių ir šaligatvių geriau rinktis medžius, kurie gana gerai pakenčia druskų poveikį: tai ąžuolai, paprastieji, trakiniai, platanalapiai, totoriniai klevai, gledičijos, robinijos, beržai, kaštonai, tuopos, dekoratyvinės vyšnios, sakuros. Šiems medžiams dažniausiai nebūtinos specialios apsaugos.

- Liepos, skroblai, gudobelės, šermukšniai, medlievos, tulpmedžiai, kitos klevų rūšys yra pažeidžiamesnės, todėl jiems reikėtų specialios apsaugos, jei auga arti barstomų druska gatvių.

- Iš spygliuočių jautriausi kanadinė cūga, eglės, paprastoji ir veimutinė pušys ir kai kurie kiti.

„Derinant projektus,
apie medžius galvojama
mažiausiai.“

A. Rutkauskas

↑ Arvydas Rutkauskas, Lietuvos dendrologų draugijos prezidentas.

„Esu matęs daug pavyzdžių,
kai medžiai mieste sodinami į
maždaug 1,2–1,5 m skersmens
išbetonuotą skylę.“

A. Rutkauskas

• **Prastas augavietės grunto įrengimas.** „Esmatės daug pavyzdžių, kai medžiai mieste sodinami į maždaug 1,2–1,5 m skersmens išbe-tonuotą skylę. Jeigu į tokią duobę sodiname didesnių gabaritų klevą ar liepą, kokia jų perspektyva?“ – klausia specialistas. Maisto medžiagos medžiui baigsis po kelių metų. Lietuvos Statybos reglamente nurodomas 1,5 m spindulys neatsi-žvelgiant į medžio skersmenį ir tai dažnai tikrai yra nepakankama gana artimai sodinimo perspektyvai ir tam tikrais rekonstrukcijų atvejais.

SPRENDIMAS: yra technologija, kai medžiai sodinami ant tam tikrų pakeltų poliais korių, taip paliekant medžiui didesnę žemės plotą po dangomis. Kad medis išgyventų 30–40 metų, jam reikia 10–15 kubinių metrų augalinio grunto ir apie 1,2 m gylio. Pavyzdžiui, Olandijoje 40 cm kamieno skersmens medžiui privalu užtikrinti mažiausiai 3 m skersmens plotą dirvos polajyje, o 60–80 cm skersmens medžiui – minimaliai 3,5–4,5 m dydžio atvirą plotą aplink kamieną.

• **Prasta naujų želdynų priežiūra.** Labai svarbu tinkama medžių priežiūra pasodinus. Tai miestuose dažnai daroma netinkamai: jeigu medis laistomas tik per centrą, šaknys, kurios eina į šonus, vandens negauna. Dar blogiau, kai po sodinimo medžiai visai pamirštami palaistyti.

SPRENDIMAS: Kaip pavyzdį galima pateikti Olandijos želdynų priežiūros standartą šil-tuoju vegetacijos laikotarpiu: naujai pasodinti medžiai pirmus metus laistomi kas savaitę, antrus – kas dvi, trečiuosius – kas tris.

- **Netinkama esamų medžių apsauga.**

Medžius privalu apsaugoti per rekonstrukcijų darbus: uždengti kamienus, apsaugoti šaknų zonas, kas taip pat daroma ne visada.

SPRENDIMAS: jeigu buvo pažeistos medžio šaknys, atitinkamai proporcingai tiek reikėtų mažinti ir medžio lajos plotą, kad medis nenu-skurstų. Pasodinus sistemingai laistyti, pamaitinti trąšomis ir biostimuliantais, šaknų zoną pridengti organinėmis medžiagomis, t. y. pamul-čiuoti. Jei neįrengtas požeminis laistymas, lais-tymo kokybę galima pagerinti išoriniais van-deniu užpildomais medžių laistymo maišais.

„Nukirsti medį pigiau,
nei jį išsaugoti“

A. Švelnikas

Lietuvos arboristų asociacijos vadovas Arnas Švelnikas pažymi, kad įstatymai šiandien dažnai yra kliūtis tinkamai medžių priežiūrai mieste: „Mūsų šiek tiek pasenusiame Želdynų įstatyme numatyta medžių apsauga vykstant statyboms. Ten dabar numatyta aptverti medį apsaugant jį 1,5 m plote nuo kamieno, nepriklausomai nuo to, kokios brandos yra medis. Bet dažnu atveju net tai nėra padaroma.“

Specialistas neslepia, kad ši skaudi tema aktuali ne tik mums, bet ir kitoms šalims. Antai neseniai Rygoje nutiko panaši situacija kaip ir Vilniuje, kai vystytojui nebuvo išduotas statybos leidimas, nes teritorijoje augo didžiulis medis. Jis buvo nukirstas ir taip pašalinta kliūtis statyboms. Tačiau arboristas džiaugiasi, kad medžių išsaugojimo mieste problema visuomenei rūpi vis labiau. Štai Belgijoje jau kuriami bandomieji projektai medžiams išsaugoti: „Pavyzdžiui, yra projektas miesto centre išsaugoti brandžią liepą dar šimtą metų. Čia taip pat kuriami gatvių siaurimo projektai, gerinantys medžių būklę ir kartu neprastinantys pėsčiųjų kasdienio gyvenimo. Tai įdomūs projektai, kur ir medžiai puikiai atrodo, ir visuomenė jaučiasi gerai“, – sako A. Švelnikas.

Per rekonstrukcijų darbus nukirtus per daug šaknų, medžiai miestuose nudžiūva.

A. Rutkauskas nuotr.

Sisteminės klaidos

- **Neatsižvelgiama į specialistų rekomendacijas.** Pasitaiko atvejų, kai arboristai pasiūlo sprendimus, kurie yra geriausia praktika, bet vystytojas pasako, kad pagal įstatymą jam priklauso daryti daug paprasčiau, todėl medžiai galiausiai stipriai nukenčia“, – teigia A. Švelnikas.

„Šiuo metu nė vienoje Lietuvos savivaldybėje nėra visu etatu dirbančio arboristo“, – sako specialistas. – Jeigu remtumėmės užsienio pavyzdžiais, kai kuriose šalyse, kur miestelyje gyvena 10–15 tūkst. gyventojų, savivaldybėje dirba bent vienas arboristas.“

- **Per maža brandaus medžio atkuriamoji vertė.** Specialistas neslepia, kad šiandien praktikoje dažnai, užuot išsaugojus medžius, pasirenkama kurti projektą tarsi nuo tuščio lapo. Dar viena to priežastis gali būti ir per mažos numatytos kertamų medžių kompensacinės sumos. „Tai tikrai daro įtaką. Dabar už didelį medį pakanka sumokėti 1000–2000 eurų. Žinant, kiek medis sukuria vertės valydamas orą, suteikdamas pavėsį, sustabdydamas lietaus absorbciją, tai yra per maža suma“, – pažymi A. Švelnikas.

- **Medis nevertinamas kaip turtas.** Kai atnaujinant Vilniaus Jono Basanavičiaus gatvę buvo suplanuota iškirsti devynis medžius, visuomenė sukilo dėl jų išsaugojimo ir užvirė diskusija: kas mieste svarbiau – pastatas ar medis? „Pastatas – turtas, įvertintas pinigais. Bet medis lygiai taip pat turtas, tik biologinis. Ir jis yra visų – pro medį praeina ne tik to namo gyventojai. Yra buvę, kai medžiai pasodinti ar išaugę ne vietoje, ardo pamatą, todėl kiekvienu atveju reikia atlikti papildomus tyrimus, o ne skubėti juos pjauti. Pasiukvietus specialistus, galima rasti bendrą sutarimą tarp tų, kuriems medis brangesnis, ir tų, kuriems brangesnis pastatas“, – sako A. Švelnikas.

➔ Dažnai pasitaikančios klaidos miestuose, kai, formuojant ar atnaujinant viešąsias erdves, neapsaugomi jose augantys medžiai.

SPRENDIMAS: Formuojant arba rekonstruojant viešąsias erdves, reikėtų laikytis toliau išvardytų taisyklių.

- **Atlikti tyrimus.** Būtent pirminis arboristinis medžių vertinimas yra svarbiausias žingsnis tiek formuojant naujas, tiek atnaujinant esamas viešąsias erdves mieste. Tai dar prieš ruošiant projektą leidžia numatyti, ar reikalinga šalinti medžius dėl jų netinkamos ar pavojingos būklės.

- **Nustatyti augalų apsaugos zonas.** Tai palengvintų darbą architektams, nes jie turėtų duomenis, kuriais remdamiesi ir galėtų projektuoti viešosios erdvės tvarkymą.

- **Rinktis tinkamas dangas.** Svarbiausia, kad dangos aplink medžius būtų laidžios, medžio šaknys neturėtų būti uždengiamos kietosiomis dangomis.

- **Įvertinti sodinukų kokybę.** Pasak specialisto, prasti sodmenys iš medelyno – visos Europos problema.

- **Paruošti sodinimo vietą.** „Nebūtinai Vilniuje, bet ir daugelyje miestų yra tekę matyti, kai augalas tiesiog įkišamas į naują auginimo vietą, o ne pasodinamas. Jeigu tai tėra suformuota kieta skylė, naujos medžio šaknys neturi kur augti“, – sako A. Švelnikas.

- **Atsakingai laistyti.** Arboristas sako, kad apie 50 proc. medžio išgyvenimo po pasodinimo sėkmės nulemia jo priežiūra: „Svarbiausia – laistymas. Nepalaistytas medis nudžiūva. Esu matęs atvejų, kai naujai pasodinti medžiai nepalaistomi net per didžiuosius vasaros karščius.“

↑ Gerasis pavyzdys – naujam sodinimui paruošiamas struktūrinis gruntas.

- **Per tankiai suaugę medžiai kuria miško, o ne parko įvaizdį.** Pernai baigta Klaipėdos skulptūrų parko rekonstrukcija. Šis projektas didžiulių aistrų sukėlė todėl, jog čia buvo pašalinta blogos būklės, grėsmę kėlusios, savaiminių medžių. Nors pirminiame plane siūlyta iškirsti 550 medžių, vėliau iškiršta 350. Projekte dirbusi architektė M. Ramanauskienė, paklausta, kaip pavyko rasti sutarimą su visuomene, neslepia, kad tai buvo sudėtinga, taip ir nepavyko visuomenei paaiškinti, kuo skiriasi miškas nuo parko. „Klaipėdos skulptūrų parkas yra buvusios miesto kapinės. Vėliau kapinės buvo sunaikintos, jų vietoje įsteigtas skulptūrų parkas. Dalis parko buvo tvarkoma, o kita dalis – visai apleista. Didžioji parko dalis labai ūksminga. Medžiai, ypač senųjų kapinių dalyje, auga labai tankiai, yra savaiminiai, nesuformuoti, daugiakamieniai, stelbia vienas

kitą. Charakteringa tokiose augimvietėse aukštai išskeltos medžių lajos, nėra apatinių šakų, kas suteikia jiems daugiau miško, o ne parko medžio įvaizdį. Visa tai yra ilgalaikio apleisto medyno formavimosi pasekmė. Vasarą pro tankią lapiją ant žolinės paklotės patenka labai mažai šviesos, todėl parke žolinė augalija labai skurdi“, – apie tai, kaip parkas atrodė prieš pokyčius, pasakoja ekspertė.

- **Norimas rezultatas nepasiektas.** Dėl medžių kirtimo klausta ir dendrologų nuomonės, visi medžiai buvo inventorizuoti, tad galiausiai priimtas sprendimas pašalinti 350 medžių. „Bet jau dabar matyti, kad norimas rezultatas nepasiektas. Reikėjo šalinti visus numatytus. Tiesiog nusileidome arba, kaip pasakė vienas kolega, „stuburas neatlaikė“, – prisipažįsta architektė.

→ Architektė M. Ramanauskienė
Klaipėdos skulptūrų parko atidaryme.

Asmeninio albumo nuotr.

SPRENDIMAS: daugiau pasitikėti specialistais. Specialistė sako pastebinti atvejų, kai medžiai šalinami be reikalo. Bet barbarais apšaukiami ir tie, kurie šalina medžius, stelbiančius kitus augalus, savaime sudygę jauni medeliai siurbia energiją iš kitų brandžių medžių. Ir priduria, kad visais atvejais sprendimą turėtų priimti specialistai: dendrologai, miškininkai, kraštovaizdžio specialistai.

Architektė pabrėžia, kad dažnai viešųjų erdvių projektuose pateikiamos rekomendacijos želdynų priežiūrai, bet jos dažniausiai lieka tik popieriuje: „Manau, kiekvienas atvejis yra specifinis. Jei visuomenė daugiau pasitikėtų specialistais, tikrai būtų geriau. Pavyzdžiui, Klaipėdos skulptūrų parkui reikia kasdienės priežiūros. Turi būti komanda, kurioje dirbtų ir dendrologai, ir arboristai. Ir dirbtų ne kartą per pusmetį, o kasdien. Kol to nebus, mūsų rekomendacijos bevertės.“

„Turi būti komanda, kurioje dirbtų ir dendrologai, ir arboristai. Ir dirbtų ne kartą per pusmetį, o kasdien. Kol to nebus, mūsų rekomendacijos bevertės.“

Architektė M. Ramanauskienė.

KLAIPĖDOS SKULPTŪRŲ PARKO RENESANSAS – lydint sudėtingiems sprendimams

Klaipėda nuosekliai gražina viešąsias erdves: pernai atlikta Danės upės krantinių rekonstrukcija, neseniai atidarytas naujas Sakurų parkas, antram gyvenimui prikeltas Skulptūrų parkas.

Skulptūrų parką atnaujino UAB „Plungės lagūna“, atlikusi rangos darbus per kone dvigubai trumpesnį laikotarpį, nei planuota, nepaisant viešosios erdvės ypatumų ir projektą lydėjusių paūzių. Šalia rangovo komandos beveik 10 ha parko teritorijoje kone visą laiką sinchroniškai

tyrimus atliko archeologai, o besikeičiantys projekto sprendiniai skatino rangovą nuolat siūlyti ir įgyvendinti lanksčius bei inovatyvius sprendimus.

IŠVIEN SU ARCHEOLOGAIS

Klaipėdos centre esantis Skulptūrų parkas įkurtas 1977 metais, o šioje teritorijoje nuo 1820-ųjų veikė kapinės. Senųjų kapinių kompleksas patenka į valstybės saugomų kultūros vertybių sąrašą. Rangos darbai sakralinėje vietoje reikalauja ypatingo susitelkimo ir bendradarbiavimo su specialistais. UAB „Plungės lagūna“ komanda, vykdžiusi darbus pagal UAB „Klaipėdos projektas“ techninį projektą, per visą procesą dirbo išvien su archeologais.

„Teritorijoje visų rangos darbų metu archeologai nuolat atliko archeologinius tyrimus. Tai lėmė darbų tempą ir pasiskirstymą. Vienu metu dirbome keliose vietose, kad netektų daryti pauzės“, – pasakojo Povilas Batavičius, UAB „Plungės lagūna“ vykdomasis direktorius.

Jis džiaugėsi projektuotojų požiūriu į šios sakralios erdvės atnaujinimą: „Klaipėdos projekto“ specialistų kompetencija, požiūris mums leido neužstrigti. Nuoširdžiai dėkojame projektų vadovei architektai Margaritai Ramanauskienei, kuri išbuvo viso komplikoto projekto metu. Ji padėdavo surasti aukso viduriuką ir buvo profesionali tarpininkė tarp rangovo, užsakovo ir archeologų.“

Senųjų kapinių palikimas, medžiai, augantys ant suplanuotų takų, neleido taikyti įprastų darbo standartų šiame parke. Panaudojus inovatyvias betranšėjes technologijas ir geotekstilę pavyko išsaugoti daugelį medžių. Atlikti ir papildomi darbai – atstatyti istoriniai kryžiai.

MEDŽIŲ LIKIMAS SPRENDĖSI APIE PUSMETĮ

Visgi senųjų kapinių palikimas – antkapiai, atkasti žmonių palaikai, archeologiniai radiniai – nebuvo vienintelė kliūtis Skulptūrų parke. Iš dalies projektą sudėtingu pavertė Klaipėdos miesto savivaldybės svarstymai, kaip elgtis su teritorijoje augančiais želdiniais. Medžių, kurie kerojo parko teritorijoje, pavyzdžiui, ant suplanuotų takų, likimas sprendėsi apie pusmetį. Komisijos ne sykį teikė skirtingas rekomendacijas, reagavo į gyventojų nuogąstavimus. Net ir sulaukus galutinių sprendimų, UAB „Plungės lagūna“ komandai 2022 m. nuo kovo 15 d. iki rugpjūčio 1 d. teko padaryti pauzę, veikiant draudimui šalinti medžius dėl paukščių veisimosi.

„Medžių šalinimo klausimas buvo itin akylai vertinamas komisijų, sulaukta dėmesio iš gyventojų. Dauguma medžių buvo išsaugoti – tai pavyko tiek dėl užsakovo įsitraukimo, gyventojų domėjimosi, tiek ir dėl mūsų lanktumo. Nors dėl ilgų vertinimų darbai užsitęsė, rezultatu buvo patenkintos visos pusės“, – įvertino UAB „Plungės lagūna“ generalinis direktorius Darius Bieliauskas, paminėjęs, kad pašalinta 350 medžių iš 550 planuotų nupjauti.

UŽDAROJI AKCINĖ BENDROVĖ

PLUNGĖS LAGŪNA

www.plungeslaguna.lt

SUDĖTINGOMS SITUACIJOMS – INOVATYVIOS TECHNOLOGIJOS

Įprastų darbo standartų uostamiestyje esančiame Skulptūrų parke nebuvo galima taikyti. Formuoti viešąją erdvę senose kapinėse reikia ypatingos atsakomybės ir atidos, todėl UAB „Plungės lagūna“ kasimo darbus vykdė lėtai. Atidengus antkapius žmonių palaikus reikėjo perkelti arba palikti ir koreguoti takelių konstrukciją. Tai skatino specialistų išmonę.

„Ši sudėtinga situacija leido taikyti inovatyvius sprendimus. Nors kai kur projekte planuota įrengti atvirojo tipo vamzdyną, pritaikėme savo turimas betranšėjes technologijas bei geotekstilę. Klaipėdos miesto meras Arvydas Vaitkus, apžiūrėdamas baigtą atnaujinti parką, šį sprendimą įvertino teigiamai, nes tai padėjo išsaugoti kai kuriuos medžius“, – sakė P. Batavičius. Betranšėjų sprendimų taikymas projektuose jau kelerius metus yra UAB „Plungės lagūna“ išskirtinumas.

ATSTATYTI ISTORINIAI KRYŽIAI

Nepaisant projekto keitimų, sudėtingų sprendimų dėl medžių išsaugojimo, rangos darbų buvusių kapinių teritorijoje, UAB „Plungės lagūna“ komandai pavyko pabaigti projektą gerokai anksčiau. Projekte per patį piką darbavosi iki 60 darbuotojų, kurie įgyvendino ir papildomus darbus, pavyzdžiui, atstatė istorinius kryžius. Minint Klaipėdos krašto metus, buvo atidengti du kryžiai, kurie pastatyti Prancūzijos ambasados iniciatyva pagerbiant prieš šimtmetį žuvusių prancūzų karių atminimą.

„Vertiname bendradarbiavimą su Klaipėdos savivaldybe. Ji siekia kokybės, o mums tai nėra iššūkis“, – teigė UAB „Plungės lagūna“ generalinis direktorius. Savivaldybė taip pat teigiamai įvertino darbų eigą ir rezultatą. „Komunikacija su rangovu buvo sklandi, UAB „Plungės lagūna“ komanda iškilusius klausimus sprendė operatyviai, buvo teikiami abipusiai pasiūlymai“, – sakė Klaipėdos miesto savivaldybės Statybos ir infrastruktūros skyriaus vedėjas V. Švedas.

Aneta VAITKIENĖ

Ar turime alternatyvų trinkelėms? Tikrai taip!

Sunkoka būtų tiksliai nusakyti betono trinkelėlių populiarumą mūsų viešosiose erdvėse, tačiau galėtume daryti prielaidą, kad jos, kartu su trinkelėmis iš klinkerio ar natūralaus akmens, kone pirmos ateina projektuotojams į galvą. Tačiau ar nevertėtų apsvarstyti ir kitų dangų?

SPRENDŽIANT DRENAŽO PROBLEMĄ

Bendruosiuose miestų plėtros planuose įprasta numatyti naujų kietųjų dangų ribojimą, tai daroma siekiant išvengti perteklinio lietaus ir sniego tirpsmo vandens kaupimosi ant ištiesinių betoninių ar asfaltinių paviršių. Trinkelės šia prasme yra geresnis variantas, kadangi per tarpus tarp jų vanduo turi galimybę patekti į gruntą.

Tačiau yra dar laidesnis vandeniui variantas – tai įvairių dydžių skaldos, žvyras ir kitos birios medžiagos. Smulkūs akmenukai puikiai suformuoja takus, tačiau dažniausiai netinka grindiniui. Skalda ir žvyru galima įrengti įvažiavimą, tačiau tokia danga nėra itin ilgaamžė. Nors prireikus ją nesunku pataisyti, ji reikalauja priežiūros, o tai kai kuriems žmonėms netgi asocijuojasi su nebaigtomis statybomis – nepaisant netgi to, kad tai buvo sąmoningas sprendimas.

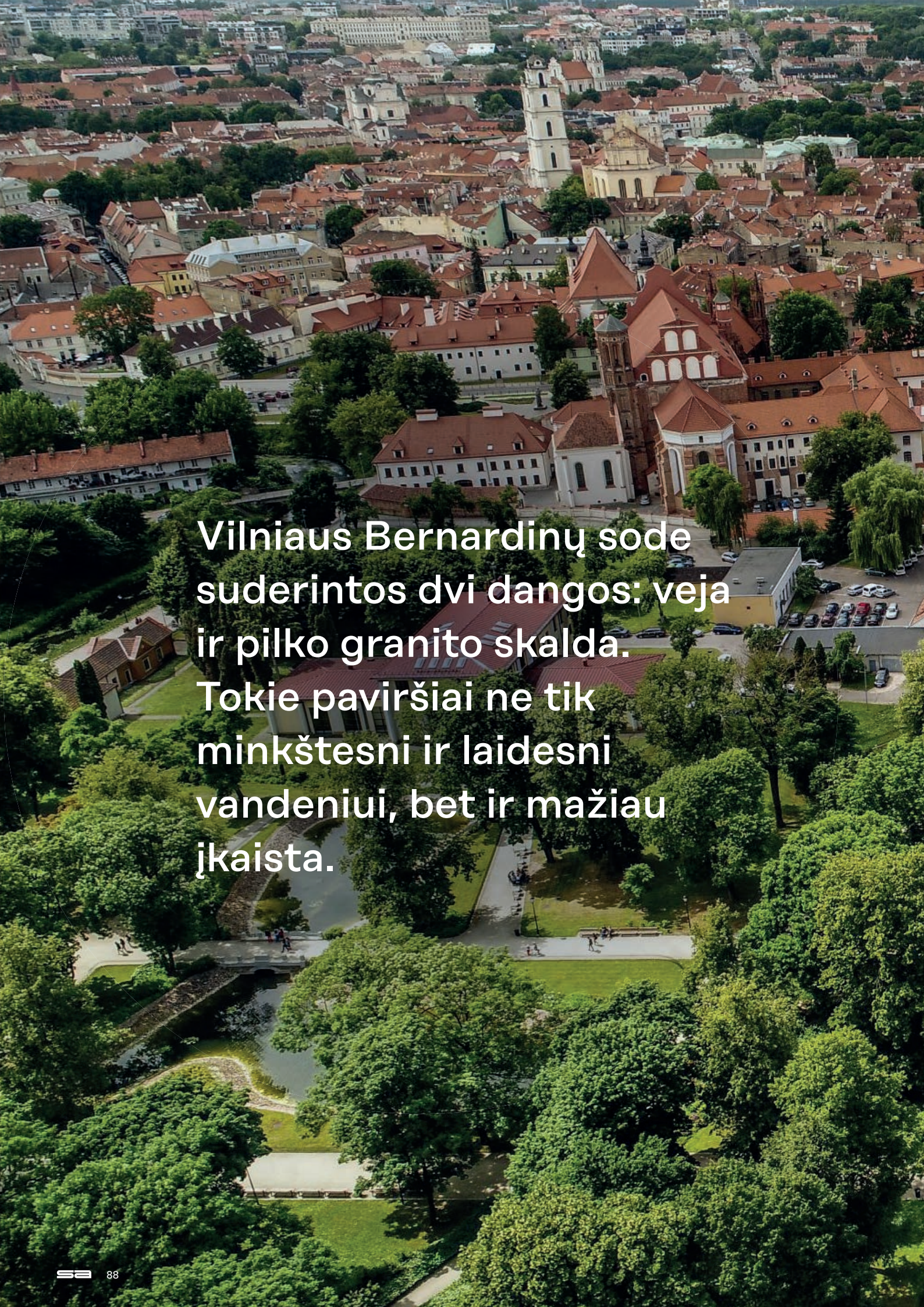
„Skaldos užima atskirą nišą, – teigia Gintautas Kazimieras Niaura, Vilniaus miesto savivaldybės Infrastruktūros grupės patarėjas. – Birios skaldos takai turi tą privalumą, kad yra laidūs vandeniui, puikiai jį pašalina nuo paviršiaus, bet su jų priežiūra yra sudėtingiau, jei lyginsime su įprastu šaligatviu.“ Žvyro danga, eksperto teigimu, mūsų viešosiose erdvėse naudojama gana retai, ji daugiau tinka vietinės reikšmės, mažesnio naudojimo keliams. Tiesa, smulkų žvyrą galima būtų sutvirtinti pigmentuotu betonu, kaip kad daroma, tarkim, Portugalijos vaikų žaidimų aikštelėse, tačiau tai suformuotų menkai laidžią lietaus vandeniui dangą – o mes, palyginti su saulėtąja Portugalija, lietaus gauname tikrai daugiau.

G. K. Niaura linkęs atkreipti dėmesį į granito atsijų takus. „Jų priežiūra taip pat sudėtingesnė, – pripažįsta pašnekovas, – kadangi jie žiemos metu neformuoja kietos dangos ir gali nuo paviršiaus būti nušluoti, tvarkant aplinką. Tad vėliau prireikia dangą papildyti. Taigi, yra šiokių tokių niuansų.“ Tačiau didžiausio tokios dangos privalumo – laidumo vandeniui – panašu, nenusveria jos trūkumai.

UAB „Ponas akmuo“ nuotr.

← Betono plyteles pamažu keičia betono trinkelės, jas – šiek tiek prabangesnis ir ilgaamžiškesnis natūralaus akmens variantas... o kaip su drenažu?

Vilniaus Bernardinų sode
suderintos dvi dangos: veja
ir pilko granito skalda.
Tokie paviršiai ne tik
minkštesni ir laidesni
vandeniui, bet ir mažiau
įkaista.

↑ Medinius grindinius renkasi tie, kurie vertina viską, kas natūralu ir gamtiška. Tačiau tam, kad lentų takas išliktų geros būklės, jis turi būti apsaugotas nuo drėgmės. Tai ypač svarbu, jei yra aukštas gruntinio vandens lygis arba jei yra stovinčio vandens vietų.

SPRENDIMAS PER VIDURIUKĄ

Kaip tam tikrą alternatyvą tarp trinkelų ir skaldos G. K. Niaura mato betoninį ar plastikinį korį, pripildytą smulkaus žvyro. „Drenažas šiuo atveju geresnis nei paprastų betono plytelių ar trinkelų, – palygina pašnekovas, – bet, na.... Darom mes tuos koriukus, darom, ir automobilių stovėjimo aikštelėse, ir kiemuose. Jei padarai aikštę iš jo, tai vandens nuvedimo dažniausiai projektuoti nebereikia.“ Tačiau dekoratyvumo atžvilgiu specialistas labiau būtų linkęs rinktis skaldą. „Jei skaldos frakcija didesnė, ja vaikščioti nebėra patogiu, – sako G. K. Niaura, – tačiau tuomet ji puikiai atlieka dekoratyvinę funkciją ir gali būti naudojama ten, kur žmonės neina.“

GELBSTI NUO KARŠČIO

Vilniaus Bernardinų sode suderintos dvi dangos: veja ir pilko granito skalda. Tokie paviršiai ne tik minkštesni ir laidesni vandeniui, bet ir mažiau įkaista. Tas, pasaulį vis labiau kankinant karščio bangoms, tampa aktualu ir Lietuvai: čia taip pat, kaip ir visur, didmiesčiuose

oro temperatūra yra keliais laipsniais didesnė nei užmiestyje, kaip tik dėl perteklinio betono ir asfalto. „Projektuojant viešąsias erdves, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad kuo daugiau žalios erdvės – medžių, žolės, tuo vėsiau vasarą, nes ten kaupiasi daugiau drėgmės, ji garuoja, vėsina aplinką, yra daugiau šešėlio“, – įžvalgomis dalijasi urbanistė Justina Muliuolytė.

„Dar viena natūrali, man, kaip dirbusiai pajūrio regione, labai artima viešųjų erdvių dangos medžiaga, – sako kraštovaizdžio architektė Goda Characiejienė, – yra medis. Jis išties smagus! Aišku, medis reikalauja šiek tiek daugiau priežiūros, be to, tam tikromis aplinkybėmis – pavėsyje, drėgnesnėje vietoje po medžiais – jis, panaudotas takų dangai, gali būti slidus. Tačiau šią problemą galima išspręsti uždedamu plovyčiu, sukibimą gerinančiu tinklu, kaip mačiau darant užsienyje.“ Architektė pripažįsta – medis gana nestandartinis sprendinys, tačiau... artimas lietuvių širdžiai ir akims.

G. Characiejienė pamini dar vieną idėją – vadinamąjį žingsnio taką, kai betono elementai jame išdėstomi su didokais tarpais, kad koja rastų tvirtą atramą, bet visą likusią tako erdvę užimtų veja.

ŠIS TAS ORIGINALAUS IR NATŪRALAUS

Vilniaus Reformatų skvere, siekiant užtikrinti, kad projektas ir jo sprendiniai derėtų prie esamos aplinkos ir reljefo, įrengtos ypač tvirtos skaldelės dangos, pasižyminčios ilgaamžiškumu ir kartu gerai praleidžiančios vandenį bei surišančios dulkes. Paslaptis – natūralus gysločių sėklų luobelų rišiklis. Jis sujungia smulkiąsias dalis į grąnules, palaiko dangos drėgmę, o sausomis sąlygomis lėtai ją išgarina, taip formuodamas nuolat elastingą paviršių, kuris esant drėgnam orui yra plastiškas, o sausu oru – stabilus. Dangos taip pat yra pralaidžios orui, todėl jas galima įrengti prie pat medžių kamienų. Rišiklio skaldos mišinyje nematyti, įrengta danga sukuria birų grūdėtą paviršių, išsaugantį natūralų pobūdį. Natūraliai gamtoje augančio gysločio sėklų luobelų ekologiškas rišiklis buvo pradėtas naudoti tiesiant kelius JAV nuo 1982 metų. Nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio Europoje pirmiausia buvo

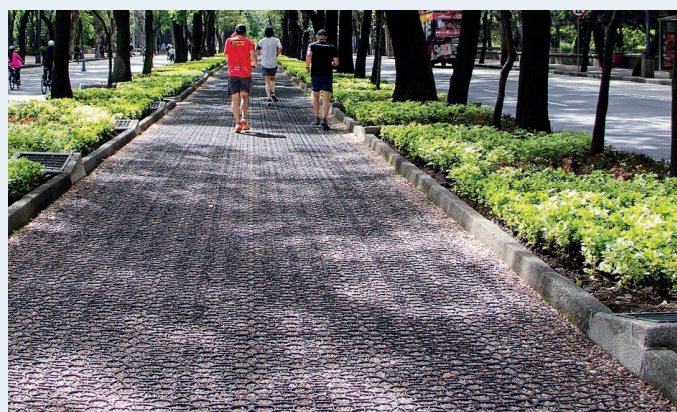
pritaikytas kelių tiesimo darbuose Šveicarijoje, o paskui ir visoje Europoje. Vietinių medžiagų naudojimas leidžia sukurti įvairių spalvų skaldos mišinius, o tai suteikia planuotojams ir architektams daug kūrybinės laisvės. Rekonstruojant kelius ir takus, kuriuose įrengtos ekologiškos dangos, nelieka jokių atliekų. Tai 100 proc. pakartotinai naudojamas ekologiškas produktas.

TURIME PASIRINKIMĄ

Tad ar tikrai įprastas betoninių plytelių šaligatvis – mūsų pirmasis pasirinkimas? Šiuolaikiniuose tvariuose miestuose, siekiančiuose gyventojų gerovės ir komforto, besirūpinančiuose ekologija bei ateities kartų sveikata, tikriausiai jau ne. Ko gero, jau išaugome iki tokio sąmoningumo, kada nesirenkame vien tik pigiausios (ar vienos iš pigesnių) alternatyvos, o leidžiame sau pažiūrėti toliau, giliau ir plačiau. Pažiūrėti – ir rasti ten vertų dėmesio idėjų.

▼ Laidžiosios dangos, rekomenduojamos parkuose: skaldyti akmenys, sukloti tarpeliais, tamsi arba šviesi skalda, nugludinti jūroje akmenukai. Miestuose viena iš alternatyvų – nelaidžias dangas galima keisti perdirbto plastiko „korais“, užpildytais smulkesne skalda.

„Pixabay“ nuotr.

BETONAS AR... GRANITAS?

↑ Akmuo turi dešimtis kartų ilgesnį amžių nei betonas. Jis išlieka nepakitęs, visiškai atsparus dilimui ir šalčio bei karščio ciklams ne dešimtis, o šimtus metų. Jo paviršiai yra ne tik estetiški, bet ir visiškai nereikalaujantys jokios papildomos priežiūros.

Niekuo nepadengtas betonas, plačiai naudojamas nuo pat atsiradimo, pasklido visose mūsų erdvėse – nuo gyvenamųjų ir visuomeninių pastatų interjerų iki to, ką nuolat trypiame savo kojomis – viešųjų erdvių grindinio. Jis pigus, praktiškas ir lengvai pasiekiamas. Tad kas galėtų būti geriau?

Patikėkite, galėtų.

Ypač mieste, kur lankosi turistai, kaimyninių šalių valdžios atstovai ar patys piliečiai, plūstantys į gausius viešuosius renginius. Tai – miesto centro ir senamiesčio gatvės, parkai ar skverai.

„Betonas yra pigesnis, – pripažįsta Gintautas Kazimieras Niaura, Vilniaus miesto savivaldybės Infrastruktūros grupės patarėjas. – Jis lengviau pasiekiamas, mat gaminamas Lietuvoje iš vietinių medžiagų. Gaminiai lengvai formuojami, yra jų masinė gamyba, žodžiu, jie paprasčiausias variantas. Paprasčiausias ir gana geras, bet... ne geriausias.“

YRA GERESNĖ ALTERNATYVA

Viešųjų erdvių dizaineriai gali pasiūlyti kur kas rimtesnę alternatyvą mūsų įprastam, bet kiek nuobodžiam ir ne visai ilgaamžiam betonui.

Natūralus akmuo, panaudotas daugiausiai transporto krūvio gaunančioms gatvėms išgrįsti ir joms nuo šaligatvių atskirti, gali būti daug išraiškingesnis ir natūraliai kur kas įvairresnių spalvų nei betonas. „Ilgaamžiškumas, – pagrindinį akmens dirbinių pranašumą pabrėžia grupės „Milsa“, valdančios prekių ženklą „Ponas akmuo“, vykdomasis direktorius Mindaugas Verbickas, – kurio skirtumą, palyginti su betonu, būtų galima matuoti dešimtimis kartų. Akmuo, galima sakyti, yra amžinas. Jis išlieka nepakitęs, visiškai atsparus dilimui ir šalčio bei karščio ciklams ne dešimtis, o šimtus metų. Kitas didžiulis pranašumas – akmens estetika ir natūralumas. Be to, projektuojant viešąsias erdves, parenkamas toks akmuo, dažniausiai granitas, kuris savo fizikinėmis savybėmis yra pritaikytas mūsų klimatui ir nereikalauja jokios papildomos priežiūros.“ Visos šios savybės, specialisto nuomone, yra pranašesnės ne tik ilguoju, bet ir trumpuoju laikotarpiu, kai erdvėms kuriam laikui būna numatomi specialūs reikalavimai.

ESTETIŠKAS IR ILGAAMŽIS

„Iš visų alternatyvų betono plytelėms ir borteliams, naudojamiems mūsų miesto viešosiose erdvėse, – prisipažįsta G. K. Niaura, – man labiausiai patinka natūralus akmuo. O kalbant apie gatvių grindinį, šaligatvių plyteles ar bortelius, tai būtų granitas. Jo spalvinė gama plati, galima įvairiai apdirbti paviršių: jis gali būti pjautas ar skeltas, pakapotas ar net degintas, didesnis ar mažesnis... Galima jį kloti vėduoklių principu arba tiesiog vieną greta kito.“

Architekto žodžius patvirtina puikus pavyzdys – ne per seniausiai rekonstruotas Gedimino prospektas Vilniuje. Jo šaligatviai ir borteliai yra iš granito. Pirmoji atkarpa – nuo Katedros iki Vyriaušybės aikštės – pradėta kloti 2002 m., tad šiomet galėtų atšvęsti 22-ąjį gimtadienį. „Ir per visą tą laiką neturime nė vieno granitinio gaminio, kuris būtų buvęs sudaužytas, sudulėjęs ar kažkaip kitaip pažeistas. Ilgesniu periodu ir tokios erdvės estetika, ir tarnavimo trukmė, ir kaina yra ne betono naudai“, – atkreipia dėmesį savivaldybės Infrastruktūros grupės patarėjas.

▼ Granitiniai borteliai Vilniaus gatvėse.

▼ Santakos parkas, Kaune. Skeltos granito trinkelės.

**„Iš visų alternatyvų
betono plytelėms ir
borteliams, naudojamiems
mūsų miesto viešosiose
erdvėse, man labiausiai
patinka natūralus akmuo.“**

G. K. Niaura

TVARUS IR PERDIRBAMAS

„Pateiksiu konkretų pavyzdį, – griebia jautį už ragų M. Verbickas. – Dirbant ties vienu mūsų objektu Kaune buvo labai daug diskusijų, galiausiai priimtas labai racionalus ir tvarus sprendimas. Pagrindinės Kauno senamiesčio Vilniaus gatvės važiuojamoji dalis istoriškai buvo grįsta rieduliais, kurie per daugiau nei šimtmetį nusiglaudino, suapvalėjo ir, palikus juos renovuotoje gatvėje, būtų kėlę grėsmę ir pačiam transportui, ir pėstiesiems, ir juo labiau neįgaliesiems ar senjorams. Tad buvo priimtas sprendimas ne tik perkloti gatvės važiuojamąją dalį tais pačiais istoriniais rieduliais, bet ir kiekvieno jų kraštus specialiomis staklėmis apdoroti taip, kad, pirma, naujasis grindinys būtų lygesnis, antra, kad turėtų mažesnius tarpus tarp akmenų.“ Dabar dar šimtui metų ramu. O kad paveldo principas būtų išsaugotas, apie trečdalį grindinio akmenų nuspręsta palikti neperdarytų ir pakloti juos gatvės kraštuose, ties latakais.

Natūraliam akmeniui tvarumo suteikia ne tik jo ilgaamžiškumas, bet ir galimybės jį perdirbti ir panaudoti pakartotinai. „Kad akmeninė grindinio trinkelė ar bortelis būtų pažeisti, tikimybė labai mažai, – teigia specialistas. – Bet net jei taip atsitinka, gaminių galima apipjauti ir padaryti tiesiog mažesnę trinkelę. Iš visai jau mažų lūženų – pačioje perdirbimo grandinės apačioje esančią, mažiausiai vertės turinčią skaldą. Akmens apdirbimas iš esmės yra gamyba be atliekų.“

ILGALAIKĖJE PERSPEKTYVOJE – NET PIGIAU UŽ BETONĄ

Objektyviais fizikiniais parametrais kaip ilgaamžiškumas, stipris gniuždymui ar lenkimui bei atsparumas dėvėjimuisi akmuo neabejotinai lenkia betoną lyg sprinteris vėžlį. Lenkia ir kaina. Akmuo kur kas brangesnis už betoną, be to, vežamas iš užsienio, nes Lietuvoje jo radimviečių nėra. Tačiau, kad ir kiek jis kainuotų, jo gyvavimo ciklas toks ilgas, kad vieną sykį patirtos išlaidos atsiperka ne vieną, o kelis kartus.

O kur dar estetiškas pojūtis ir prestižiškumas, kurių eurai nepamatuosi. „Manau, kad pagal savo ekonominę išsivystymą mes jau tam pribrendome, – viliasi M. Verbickas. – Kad pasirinktume tegul ir brangesnius, bet kur kas labiau ilgaamžius ir racionalius sprendimus. Jei žiūrėsime ne per ketverių metų kadencijos prizmę, o bent jau porą dešimtmečių į priekį, tai suprasime, kad šios medžiagos yra ilgalaikės, tvarios ir per savo gyvavimo laikotarpį gali būti net pigesnės nei betono gaminiai, kurių tarnavimo laikas kur kas kuklesnis.“

Tad gal jau metas mums kaip šaliai žengti šį strateginį žingsnį nuo kiekybės link kokybės? Ypač investuojant į viešąsias erdves, reprezentuojančias mus kaip šalį, ar intensyviai funkciškai naudojamą susisiekimo infrastruktūrą – žiedines sankryžas ir pagrindines miesto arterijas. „Vargu ar čia verta kažką naujo išradinėti, – teigia „Milsos“ vykdomasis direktorius, – kai kur kas paprasčiau tiesiog atsigręžti į Vakarų Europos ar tos pačios Skandinavijos patirtį.“

**SA Granitas vis dažnesnis
sostinės gatvėse: nauja
strategija skatina tvarumą**

↑ Naujajame parke Elektrėnuose suklotos juodos bazalto skeltos trinkelės.

„PONO AKMENS“ AKMUO VIEŠOSIOSE ERDVĖSE

- Vilniaus senamiestyje, Paupio kvartale, naujoje viešojoje erdvėje po pėsčiųjų kojomis nugulė šviesiai pilkos ir rausvos natūralaus granito plokštės, atvežtos iš Portugalijos. Visos jų kraštinės lygiai nupjautos, o viršus papildomai degintas: tokiu būdu apdorotas paviršius tampa nelygus ir šiurkštus, o tai idealu toms erdvėms, kurių danga neturi būti slidi.
- Vievėje, pertvarkant transporto mazgą, dvigubo Paparčio viaduko žiedo kelkraščiai buvo iškloti 10 x 10 x 10 ir 15 x 15 x 15 cm skelto granito trinkelėmis, o borteliai įrengti iš granito.
- Kauno senamiestyje, Vilniaus g., rekonstruojant grindinį, buvo ne tik apipjautos ir tvarkingai atgal sudėtos istorinės važiuojamosios dalies trinkelės, bet ir prie šaligatvių dangos pridėtos 37,5 x 37,5 x 8 (h) cm natūralaus akmens „Gabro“ plokštės, matmenimis primenančios

prieš tai buvusias betonines. Jų storis suprojektuotas taip, kad dangos eksploataavimo laikotarpis būtų kuo ilgesnis.

- Elektrėnuose, seno apleisto atrakcionų parko vietoje, ant vaizdingo marių kranto atverta nauja rekreacinė erdvė, kurios projekte panaudotos skaldytos 7 x 7 x 7 (h) cm bazalto ir granito trinkelės iš Ukrainos. Jas galima naudoti įvairioms reikmėms: ne tik takų ar kelių įrengimui, bet ir pirtyje dedant akmenį ant krosnies. Šiame 12 mėn. trukusiame projekte trinkelės nugulė į takus.

ponasakmuo.lt

Į ŽMOGŲ IR GAMTĄ ORIENTUOTAS APŠVIETIMAS

Aušra NYMAN

Vėlai vakare leisdamiesi lėktuvu į bet kurio didmiesčio oro uostą, pro iliuminatorių galime stebėti apšviestose miesto gatvėse zujančius automobilius ir pėsčiuosius, apšviestus pastatus ar net parko takelius. Tai mums suteikia saugumo jausmą, nes tamsa visuomet yra gąsdinanti. Tačiau sveikatos specialistai, gamtininkai įspėja – persistengėme, pertekline šviesa užteršėme ne tik miestus, bet ir žaliuosius parkų plotus. Čia paliesime kelias svarbiausias apšvietimo tendencijas, kurios susijusios su globaliomis problemomis.

CIRKADINIAI RITMAI

Sparčiai tobulėjant technologijoms, LED apšvietimas, dar neseniai buvęs naujovė, ypačiai populiarėjo dėl ekonomiškumo ir efektyvumo. Tačiau projektuodami ir rinkdamiesi šviesutuvus, jau turime galvoti ne tik apie pigią ir ryškią šviesą, aplinkos estetiką, bet ir draugiškus sprendimus. Tas pasakytina tiek apie patalpas, tiek apie viešąsias lauko erdves.

Kiekvienas organas ir net ląstelė turi savo cirkadinį ritmą. Pasak JAV Nacionalinio miego fondo, [cirkadinis ritmas yra 24 valandų vidinis laikrodis](#), „žmogaus smegenyse veikiantis reguliariais intervalais tarp mieguistumo ir budrumo“. Cirkadinis ritmas reaguoja į šviesą ir tamsą. Per didelis arba per mažas tam tikrų tipų šviesos poveikis gali turėti įtakos elgesiui, naktiniam miegui, bendrai asmeninei sveikatai.

Sezoninis afektinis sutrikimas (angl. *seasonal affective disorder*) – depresijos porūšis, kuriam būdingi tokie pat simptomai kaip ir depresijai. Apie 20 proc. žmonių nuo lapkričio iki kovo patiria panašius sezoninius nuotaikos sutrikimus su stipriai išreikštais bent jau keliais depresijos simptomais.

PERTEKLINĖ ŠVIESA

Kyla problema: perteklinė šviesa mažina melatonino kiekį žmonių ir gyvūnų organizmuose, sutrinka cirkadiniai ritmai, gamta negauna pakankamai tamsos, tai kenkia net paukščių migracijai. Yra augalų, kurie žydi tik naktį (jų neapdulkina tamsoje skraidantys vabzdžiai), zooplanktonas sutrinka ir vandenynai pradeda žydėti.

„Mes visi skubame, bet yra esminiai dalykai – paros cirkadiniai ritmai, – sako kraštovaizdžio architektė Goda Characiejienė. – Be abejo, ir naktį gyvenimas vyksta, bet be galo gera, kai yra vietų, kuriose gali turėti pauzę. Ten, kur nebūtina stipriai apšviesti, apšvietimą reikėtų naudoti labai tiksliai.“

← Nedidelė meditacijos centro „Botanica“ erdvė tapo jaukia ramybės oaze net ir tamsiuoju paros metu. Šviestuvai, paskendę augalų gausoje, tarsi jonvabaliai skleidžia prislopintą, jaukią šviesą.

Atitikti tamsiam dangui tinkančio apšvietimo reikalavimus (angl. *dark sky compliance*) pastaruoju metu yra viena stipriausių tendencijų apšvietimo pramonėje.

KOKIE LAUKO APŠVIETIMO KRITERIJAI DARO JĮ ARTIMESNĮ ŽMOGUI?

Šviesotarša atsiranda dėl per didelio šviesos kiekio ir dėl per šaltos spalvos, tačiau skelbiamuose pirkimuose rūpinamasi tik apšvietimo ekonominiu efektyvumu.

Goda Characiejienė: „Matau atotrūkį tarp techninių – statybų techninio reglamento (STR) reikalavimų ir humaniško apšvietimo, kuris yra jaukus ir mielas žmogui. Reikalavimai dažnu atveju yra kuriami dėl saugumo. Minėdama saugumą turiu omeny eismo sąlygas. Aplinka stipriai peršviečiama. Ir ta šviesos tarša yra reali ir nemaloni. Ilgą laiką teko važinėti į Neringą, čia daug kur likę senosios žemos šiestuvų atramos, gana dideli tarpai tarp jų, šilta oranžinė šviesos spektro spalva. Persikėlus iš žemyno, kur viskas tiesiog tvieskia šalta šviesa, ten, Neringoje, tikrai pailsi.“

↓ Skveras Juodkratėje. Kraštovaizdžio architektė G. Characiejienė.

Nendres Žilinskaitės nuotr.

↑ Skveras Juodkrantėje. Kraštovaizdžio architektė G. Characiejienė.

ŠVIESOTARŠA – KAIP JOS IŠVENGTI?

„Svarbu šviesos kiekis, ne per aukštos švies-
tuvų atramos, – pataria Goda, – kad nebūtų sukurti
ištisiniai šviesos tuneliai. Kai tarp atramų atsi-
randa šviesos tarpas – kodėl gi ne? Pati šviesos
spektro spalva, kad nebūtų per šalta, humaniška,
yra nuo 3000 kelvinų ir mažiau. Ar norime išsklai-
dyti šviesos srautą, ar koncentruoti, atsižvelgti į

akinimą? Pats šviesos šaltinis (lempa) neturėtų
matytis, turėtų būti pridengta. Pirmas impulsas
renkant gatvės apšvietimą – žiūrėti į kepurėlę, jos
dizainą. Bet labai svarbu įvertinti, kaip ji šviečia.
Nes šviesa gali būti arba maloni, arba ne. Nors
techniškai gali pagrįsti, kad išpildei STR reika-
lavimus, tačiau kur žmogus toje erdvėje, kaip
jis jaučiasi? Jeigu humanizuojame aplinką, tai
humanizuokime ir apšvietimą“, – sako architektė.

BUG reitingas

BUG indeksu matuojama, kur nukreipiama šviesa iš šviestuvo (pavyzdžiui, automobilių stovėjimo aikštelėse nakties metu).

IDA programa (angl. *Dark Sky Approved*) suteikia sertifikatą apšvietimo produktams, projektams ir įgyvendintiems objektams, kurie mažina akinimą, šviesos patekimą į aplinką ir šviesos taršą.

Norint atitikti reikalavimus, reikia siekti šių tikslų:

- riboti į viršų nukreiptos šviesos kiekį (teisinga šviestuvo konstrukcija);
- vengti akinimo;
- vengti per didelio apšvietimo;
- naudoti šviesos srauto mažinimą ir kitus tinkamus apšvietimo valdiklius – judesio daviklius;
- sumažinti naktinėje aplinkoje trumpo bangos ilgio (melsvos) ir naudoti ilgo bangos ilgio (šiltos) šviesos.

↑ Meditacijos centro „Botanica“ apšvietimas tik nežymiai prasiskverbia pro augalus.

ATITIKTI TAMSIAM DANGUI TINKANČIO APŠVIETIMO REIKALAVIMUS

„Sumažinti šviesotaršai, reikėtų rinktis tamsiam dangui tinkantį lauko apšvietimą, atitinkantį Tarptautinės tamsaus dangaus asociacijos patvirtintus standartus ir turintį žemą BUG (angl. *Backlight, Uplight, Glare*) reitingą; taip pat šiltą spalvų temperatūrą (3000 kelvinų ar žemesnę) ir visiškai ekranuotus (kad šviesa būtų nukreipta žemyn) arba visiškai išjungtus šviestuvus tamsos metu (su jutikliais)“, – architektams pataria specialistai.

GERIAUSIA IŠBANDYTI ŠVIESTUVUS NATŪROJE

G. Characiejienė pažymi, kad svarbu ne tik šviestuvų kokybė. Šviestuvai turėtų būti tinkamoje vietoje. Architektė siūlo, esant galimybei, pasibandyti šviestuvus erdvėje, kuriai jie bus skirti, tam, kad būtų galima įsitikinti, ar viskas tinkamai apšviesta, ar šviesos reikia daugiau, ar mažiau. „Šiame skubančiame pasaulyje, kai reikia greitai suprojektuoti ir atiduoti, tiesiog nebeužtenka laiko patikrinti. Viešos erdvės apšvietimas yra svarbu, ir linkiu sau pačiai ir visiems turėti galimybių patikrinti, kaip tai veikia. Teko turėti

tokių sąlygų. Modeliavimas vyksta kompiuteriu, bet svarbu ir išdėlioti, įrengti šviestuvus prieš juos įsigyjant. Jeigu tai neįmanoma, gal yra tų produktų analogų, kad būtų galima apžiūrėti, kaip jie veikia, koks pojūtis“, – siūlo specialistė.

DIDELĖS MAŽO SKVERO GALIMYBĖS – MEDITACIJOS CENTRAS „BOTANICA“

Meditacijos centras „Botanica“ yra Hefėjaus (Kinija) senamiesčio pakraštyje. Per pastaruosius 30 metų, sparčiai augant Hefėjaus gyventojų skaičiui, miestas patyrė precedento neturinčią intensyvią plėtrą.

Šio projekto savininkė anksčiau dirbo nekilnojamojo turto industrijoje, spaudžiant dideliame darbo ritmui, tačiau visada jautė meilę augalams. Ji svajojo įkurti botanikos sodą, kuris būtų atviras visuomenei ir galėtų bendruomenės gyventojams suteikti meditacijos, jogos, taiči ir kitų dvasinių patirčių, ugdančių estetinę lėto gyvenimo sampratą.

Nedidelė miesto erdvė tapo jaukia ramybės oaze net ir tamsiuoju paros metu. Šviestuvai, paskendę augalų gausoje, tarsi jonvabaliai skleidžia prislopintą, jaukią šviesą, kuri, esant nedideliame rūkui, kylančiam nuo drėgno dirvožemio, tampa net mistiška.

ESTETIŠKOS IR PATVARIOS ALIUMININĖS ATRAMOS – gatvių ir lauko erdvių apšvietimui

leškote tvaraus sprendimo gatvių apšvietimui, kuris leistų apsisaugoti nuo atšiaurių orų ir būtų ilgaamžis? Siūlome aliuminines gatvių apšvietimo atramas! Šios atramos – puikus pasirinkimas savivaldybėms ir investuotojams, jeigu yra reikalingas ekologiškas sprendinys, pasižymintis geru kainos ir kokybės santykiu.

ATSPARIOS ATŠIAURIOMS ATMOSFEROS SĄLYGOMS, KOROZIJAI

Palyginti su cinkuoto plieno atramomis, aliumininės atramos turi pranašumą, dėl kurių jos yra geresnis pasirinkimas gatvių apšvietimui. Pirmia, aliuminis daug lengvesnis už plieną, todėl jį lengviau montuoti ir transportuoti (pigiau montavimo darbai). Be to, aliuminis yra labai atsparus korozijai, o tai reiškia, kad jis gali atlaikyti gamtos stichijų poveikį ir laikui bėgant išsaugoti pirminį vaizdą. Dėl to aliumininės atramos ypač tinka pakrančių zonose ar ten, kur yra sūraus vandens ar kitų koroziją sukeliančių medžiagų, t. y. visuose druska barstomuose mūsų krašto keliuose.

Cinkuoto plieno atramos, priešingai, linkusios rūdyti, ypač tos, su kuriomis yra laimimi viešieji pirkimai pagal mažiausios kainos kriterijų. Tokios atramos ne tik negražios, bet ir ilgainiui kelia pavojų pėsčiųjų bei vairuotojų saugumui. Rūdys susilpnina atramos konstrukcijos vientisumą, atrama lūžta ir griūva. Gali būti sužaloti ar net žūti žmonės.

ĮVAIRIŲ FORMŲ IR SUBTILIŲ SPALVINIŲ SPRENDIMŲ

Dar vienas aliumininių atramų pranašumas tas, kad aliuminiui galima lengvai suteikti įvairias formas ir dydžius, vadinasi, galimi apšvietimo sprendimai, pritaikyti konkrečioms jūsų poreikiams. Aliumininės atramos yra anoduojamos, kad padidėtų ilgaamžiškumas bei atsparumas dėvėjimuisi. Anoduojant į aliuminio oksido sluoksnį gali būti įterpiamas alavas, dėl kurio atrama įgauna labai estetiškai atrodantį spalvotą paviršių. Tokias atramas galima pritaikyti prie bet kokios spalvinės gamos, jos yra puikus pasirinkimas projektams, reikalaujantiems specifinės estetikos.

Linkusios rūdyti cinkuoto plieno atramos ilginiui praranda gerą išvaizdą, dažnai nusilupa viršutinis dažų sluoksnis (← kairėje). Tuo tarpu aliumininės, nebijančios atmosferos poveikio, ilgai išsilaiko nepakitusios (↓ „SID apšvietimas“ įrengtos atramos Šiauliuose).

TVARIOS, ILGAAMŽĖS IR LENGVAI PERDIRBAMOS

Aliumininių atramų numatomas tarnavimo laikas yra 50 metų – ilgesnis nei cinkuoto plieno stulpų. Todėl ilgainiui tai yra tvaresnis ir ekologiškesnis pasirinkimas. Be to, aliumininės atramos perdirbamos ir gali būti pakartotinai naudojamos kitoms reikmėms, todėl prisidedama prie žiedinės ekonomikos tikslų. Aliumininių atramų gamyba palieka mažesnį CO₂ pėdsaką nei plieninių, todėl tai palanku ir klimato kaitos stabdymo bei energetiniu požiūriu. Gaminiai turi aplinkosauginį ISO14001 sertifikatą, kuris aktualus žaliems pirkimams.

Jei ieškote patvarios ir universalios gatvių apšvietimo atramos, apsvarstykite aliuminio pasirinkimą, kad nereikėtų vargti su medžiagomis, kurios rūdija. Dėl lengvumo, atsparumo korozijai,

unikalaus dizaino galimybių ir ilgo tarnavimo laiko šios atramos yra puikus pasirinkimas savi-valdybėms ir investuotojams, norintiems turėti šiuolaikiškus apšvietimo sprendimus, kurie būtų dar ir tvarūs bei ekologiški.

Lenkų gamintojo ROSA atramas siūlo nuo 2009 m. dirbanti UAB „SID apšvietimas“. Įmonės specialistai, sukaupę patirtį nuo 1991 m., yra įrangę apšvietimą ne viename miesto centre ar senamiestyje.

sidapsvietimas.lt

ARČIAU VANDENS

„DO architects“ nuotrauka

↑ Kvartalas Svencelėje.

Vienas sėkmingos viešosios erdvės elementų – gaivinantis ir gyvybę teikiantis vanduo. Dirbtiniai vandens telkiniai ar fontanai – viešosios erdvės puošmena, tačiau jie reikalauja kruopščios ir pastovios priežiūros. Išnaudoti natūralius atvirus vandens telkinius, paversti patraukliomis prieigomis prie jų – ryškiausia ateities miestų tendencija. Kaip ir eismo lėtinimas – pėsčiųjų prioritetas prieš mūsų gatves užvaldžiusius automobilius.

SUGRĮŽIMAS Į PAKRANTES

Aušra NYMAN

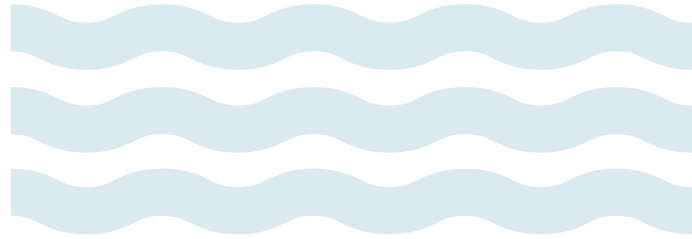

Versdami Lietuvos didžiųjų miestų senų nuotraukų albumus, matome praeityje buvusias gana gyvybingas miestų pakrantes: žmonės maudėsi, skalbė, žvejojo, plukdė sielius, plaukiojo laivais ir laiveliais. Kai visaverčio gyvenimo požymiu tapo automobilis, didmiesčių centrinės dalis nuo pakrančių atskyrė intensyvaus eismo magistralės. Ar mes vėl grįšime į pakrantes – įžvalgomis dalijasi „DO architects“ komandos architektai, sėkmingai įgyvendinę Svencelės, naujos rekreacinės gyvenvietės su uostu ir kanalų sistema, projektą.

Svencelės vizija gimė dar prieš gerą dešimtmetį. Šiandien šis projektas jau gyvai iliustruoja, kaip kompleksškai planuojama teritorija kuria itin šiuolaikišką ir gyvybingą gyvenvietę ant Kuršių marių kranto. Gatvės šioje gyvenvietėje panašesnės į parko taką nei į tradicinę gatvę – gausiai apželdinamos medžiais ir krūmais, su aiškiai išreikštu pėsčiųjų prioritetu, jos tampa kokybiškų, į žmogų orientuotų erdvių sistema. Taip kuriama jauki bendruomeniška žaidimų ir pasivaikščiojimų erdvė, kurioje automobiliai yra tik svečiai. Vandens kanalai tarnauja kaip vandens transporto jungtis, privatumą sukuriantis natūralus barjeras tarp sklypų ir emociškai patrauklus kiemo pramogų elementas.

„Nagrinėjome ne tik uostus, bet ir paprastą priėjimo prie vandens galimybę.“

➔ Architektai Algimantas Neniškis (kairėje) ir Ignas Uogintas („DO architects“).

Emilijos Martinkevič nuotr.

Svencelėje žmogaus santykį su vandeniu jau galime pamatyti. Kas šiandien skatintų glaudesnius miestų ryšius su upių, jūros pakrantėmis?

Algimantas Neniškis: Tai turbūt daugiausia žmonių įpročių, tradicijos klausimas, kurį formuoja aplinka ir jos siūlomos galimybės. Keliaudami po kitas šalis, kurios vandenį jau įpina į savo viešąsias erdves, stengiamės ko nors pasimokyti. Kelionėse žavimės rekreaciniais uostais ir krantinėmis. Pas mus tikrai galėtų būti didesnė rekreacinių uostų plėtra.

Kalbant apie rekreacinius uostus Lietuvoje, nelabai turime pavyzdžių. Didieji uostai dažniausiai traktuojami kaip valstybės infrastruktūros objektai: planuojami srautai, pralaidumas. Dideliuose uostuose viskas vyksta valstybei finansiškai naudingai, gerokai stambesniu masteliu – sėkmė, kuri paprastam žmogui neapčiuopiama. Tad santykis neatsiranda.

Paskutinėje konferencijoje, skirtoje uostų temai, pajutome akivaizdų skirtumą tarp uždaro pramoninio ir mūsų Svencelės rekreacinio uosto, kurį projektavome kaip viešąją erdvę. Svencelėje uostas yra tarsi fontanas, atliekantis vandens,

kaip sėkmingos viešosios erdvės, vaidmenį. Planuojant Svencelę kaip viešąją erdvę, buvo daugiau pritaikomumo žmogui, dėmesio detalėms. Viskas numatyta žmonėms – kavinės, prieplaukos, žaliosios zonos.

Ignas Uogintas: Santykis atsiranda, kai viešoji erdvė yra ne tik tranzitinė. Svarbu, kad žmonėms būtų jauku ir patogiu, smagu ten leisti laiką. Tas

pats ir su pakrantėmis – svarbu įgalinti žmones ką nors jose daryti: prisišvartuoti, išsimaudyti, daryti mankštą. Uostų teritorijos dažnai uždaros, neturėdamos laivo, į jas nepateksi, o Svencelėje yra visiškai atvira erdvė visiems, net ir pašaliečiams su dviračiais, mamoms su vaikais, turistui ar šiaip išėjusiam pabėgioti. Čia rasi ne vieną terasą ar medžių apkalną krantinę prisėsti pokalbio.

↘ Į Baltijos jūrą žvelgianti Preilos gelbėjimo stotis iš uždaro, vienos funkcijos objekto tapo atvira, šviesia, kviečiančia erdve – unikalia saulėlydžių stebėjimo vieta Kuršių nerijos paplūdimyje. Pirmame aukšte yra baras su lankytojų erdve ir atvertu vaizdu į Baltijos jūrą, antrame aukšte – pagerinta gelbėtojų darbo zona.

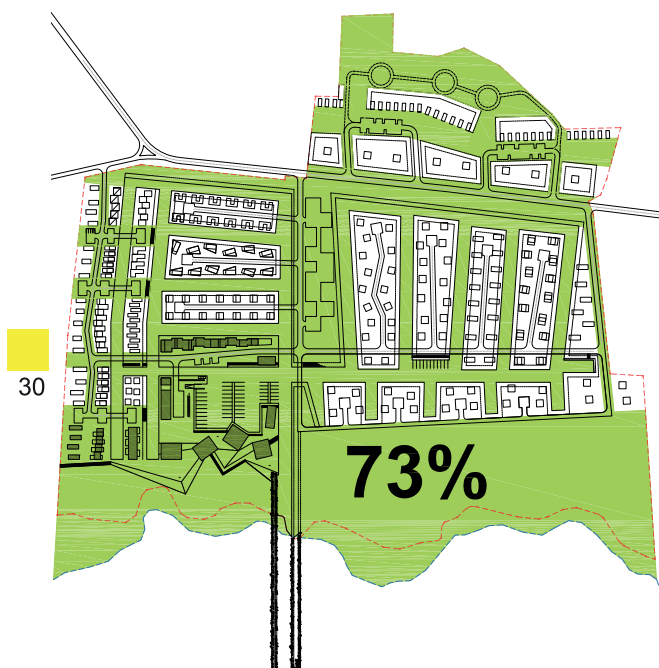

„Baltas ruonis“ Klaipėdoje – rekonstruota buvusi meteorologijos stotis. Joje įsikūrė banglenčių centras ir ištisus metus veikianti kavinė, iš kurios smagu stebėti marių pakrantę, nes jos net neužstoja kopa. Viršuje yra gyvenamasis būstas. Maža finansinė investicija, bet labai svarbi pritraukimui prie vandens. Tapo populiaru tarp klaipėdiečių, čia vyksta renginiai, šeimos pobūviai.

Jūs kalbate apie uostus. Tačiau pakrantės yra ne tik jie?

Algimantas: Tas pats urbanistinis principas, kaip kalbant apie gatves. Jeigu gatvės uždaros, į jas neiššina langai, tai jos neatrodo saugios. Viešoji erdvė saugi ir gyva, kai yra užpildyta žmonių. Kai ją riboja terasos, priklausančios gyventojams, ji yra pravažiuojama.

Kalbant apie uostus, pakrantes ar gatves, prisideda svarbus daigafunkciškumo momentas. Ką tik, su gausiu kitų architektų būriu, baigėme Kauno miesto krantinių studiją, organizuotą LAS Kauno skyriaus. Analizavome miesto sąlytį su vandeniu ir pasigilinę supratome, kad jau ir anksčiau buvo urbanistinių uostų užuomazgų. Studijoje juos akcentavome ir siūlėme vystyti. Nagrinėjome ne tik uostus, bet ir paprastą priėjimo prie vandens galimybę. Tolstant nuo miesto centro taip pat pilna galimybių: pavyzdžiui, gali būti vystoma ir šiandien populiari baidarių nuoma, kur šalia, sutvarkius krantinių nuolydžius, gali įstumti į vandenį kateriuką, o jeigu važiuoji dviračiu pro šalį, turi gauti ir kavos. Ilgainiui atsiranda ne tik kavinė, bet ir būstas jos savininkui viršutiniame aukšte – kad degtų šviesa, žiburys teiktų saugumo jausmą. Viskas stebint vandenį.

↑ Svencelė.

▮ 73 proc. Svencelės teritorijos sudaro viešosios erdvės – gatvės, kanalai, jų gausa, įvairovė ir funkcionalumas yra projekto esmė.

Ignas: Turbūt taip pat svarbu ir nepriešinti skirtingų žmonių įpročių. Pavyzdžiui, yra tendencija dvidešimto amžiaus miestuose pėsčiųjų ir automobilių srautus atskirti, tačiau patirtis rodo, kad šios miestų dalys nuo to netampa saugesnės. Priešingai, išdėsčius pėsčiųjų ir transporto srautus vienus šalia kitų, sukurama gyvesnė ir todėl saugesnė erdvė. Tas pats su pakrantėmis. Kad miestai ir pakrantės būtų saugesnės, prie jų turi būti ir pakankamai geras privažiavimas, sustojimas, atėjimas pėsčiomis, suoliukai, terasa, privažiavimas produktams į krantinės restoraną, žodžiu, turi būti patogų skirtingiems vartotojams: tiek automobiliu, tiek dviračiu, vežimėliu ar pėstute.

Akcentuojate saugumą. Ar tai svarbi viešosios erdvės dimensija, kad ir kur būtų – miesto vidury ar netoli pakrantės?

Algimantas: Vilniaus senamiestyje, kur gyvenu, jau net trejus metus kieme nerakinu dviračio. Kiekvienai erdvei svarbu orientacija, langai, vitrinos, žvelgiantys į ją, – kai žinai, kad žmogus tave stebi, nes rūpi, kas vyksta jo erdvėje, tarsi tai būtų jo paties kiemas. Tuomet nelieka abejingų ir galima jaustis saugiai. Tokia yra saugios erdvės galia. Ir tai tinka visur – tiek pakrantėje, tiek senamiėsčio gatvelėje.

Ignas: Ši hierarchija ir tokios erdvės senamiėsčiuose neatsirado savaime. Niekas to naujai neišrado, nesugalvojo. Tiek funkcijų, tiek privačių (mano), bendruomeniškų (mūsų) ir viešųjų (visų) erdvių dermė buvo formuojama, sluoksniavosi šimtmečiais. Ir tai veikia visur.

Ar svarbu, kad palei pakrantes formuotųsi ne tik dviračių takai, kas, aišku, taip pat labai sveikintina, bet ir aikštės su kavinukėmis, kurias ką tik minėjote?

Algimantas: Be jokios abejonės. Kadaise atitolę nuo pakrančių, mes tik dabar prie jų vėl pratinamės. Svarbu, kad jose būtų įdomios veiklos ir būriuotųsi žmonės, nes jie traukia vieni kitus. Gatvėse yra pirmi komerciniai aukštai, muziejai, kur žmonės eis, nes yra kur paganyti akis. Pakrančių teritorijose taip pat svarbu, kad formuotųsi rekreacija – kavinės, poilsio zonos, kad ne tik bėgikams ten būtų patrauklu leisti laiką.

Ignas: Pridėčiau, kad svarbu tinklas (cirkuliacijos apžiedinimas), kad būtų bent kelios stotelės. Funkcija nebus sėkminga, jeigu bus tik viena. Kad, tarkime, su baidare vienoje įlipęs, galėtum nuplaukti ir išlipti kitoje. Turime Vingio parko pavyzdį, kai vienoje upės pusėje yra rekreacinis parkas, pilna žmonių, tačiau nėra tinkamo ryšio su kitu krantu – Karoliniškių kraštovaizdžio draustiniu. O ten taip pat yra nuostabi pakrantė ir gražūs šlaitai, atsiveria įspūdinga panorama. Kai bus pėsčiųjų tiltas, ši situacija išsispres, ir atsiras nuostabi, galiu lažintis, labai populiarūs pasivaikščiojimo trasa Nerios pakrantėmis Vingio parką link naujojo pėsčiųjų tilto, o grįžtant kitu krantu, palei Karoliniškių kraštovaizdžio draustinio pakraščiais link Žvėryno. Toks pakrančių žiedas.

„Mažasis uostelis, kuris gali pasitarnauti rekreacinei laivybai, – įlanka Kauno centre, Nemuno saloje, kurioje jau yra pastatyta arena ir baseinas. Kad sutemus būtų saugu, galėtų atsirasti kavinė su gyvenamuoju būstu.“

„DO architects“

← Iš „DO architects“ Kauno pakrančių studijos.

Kodėl Vilniuje iki šiol nėra kokių nors didesnių ar reikšmingesnių rekreacinių pramogų zonų pakrantėse, išskyrus prie Baltojo tilto, kurios trauktų žmones?

Algimantas: Vyrauja akivaizdus stereotipas – sostinę dar įprasta laikyti labiau verslo, darbo veiklos vieta. Nėra spaudimo iš miestiečių, net lūkesčių. Vilniaus miestas nelaikomas rekreaciniu ar poilsio, kaip, tarkime, Nida ar Juodkrantė, kur visas veiksmas vyksta pakrantėje. Tačiau Vilnius yra apsuptas miškų masyvų, išsaugotas gamtinis karkasas ir jau dabar formuojasi rekreacinė ašis tiek palei Neries pakrantę, tiek ir jungianti skirtingas miesto dalis. Galima važiuoti dviračiais nuo Valakampių iki Vingio parko, bet kažkodėl nekyla mintis sustoti, išsimaudyti. Panašiai iš pradžių buvo Svencelėje. Vasarą marios buvo užmaurojusios, žydinčios. Draugai, kai papasakodavome idėją apie kanalus, kraipė galvas ir netikėjo, kad pavyks sutvarkyti jų pakrantes taip,

kad jose vyktų net ir nedidelių privačių katerių laivyba. Todėl matome, kad pirmiausia būtina atsakyti stereotipų ir tas erdves atverti.

Buvimas mieste yra fantastiškas, jame nėra nuobodu. Buvo laikas, kai sparčiai dygo biurų pastatai, tačiau miestas turi dar didesnį potencialą pritraukti daugiau jaunų gerų specialistų. Kad čia būtų geriau nei Londone, kur pasiekti darbo vietą tenka sugaišti pora valandų. Atostogauti galima važiuoti ir į Nidą, tačiau savaitgaliais turėtų būti smagu leisti laiką miesto, kuriame dirbame, rekreacinėse vietose.

Kitose šalyse žavimės parkais, kavinėmis pakrantėse, ypač olandų kvartalais, kur į namus beveik įplauki laiveliu. Tokią Jūs sukūrėte ir Svencelę. Tačiau apskritai mes vis dar nutolę nuo upių. Kas riboja prieigą: teisiniai reguliavimai, gamtosauga? O gal mūsų pačių nesaugumo prie vandens jausmas?

✓ Medinis pėsčiųjų tiltas per Neries upę Vilniuje, jungiantis ne tik 2 viršutinius pėsčiųjų takus, bet ir viršutinę ir apatinę terasas abiejuose krantuose. Pėstieji galės naudotis tiek viršutine, tiek apatine tilto dalimi.

► **Pirmenybė – klijuotosios medienos tilto jaukumui**

„Svenčelė. Draugai netikėjo, kad pavyks
sutvarkyti kanalų pakrantes taip, kad jose
vyktų net ir nedidelių privačių katerių laivyba.“
„DO architects“

Ignas: Lietuvoje gyventojų tankumas niekada nebuvo didelis, žemės turėjome pakankamai, todėl nebuvo poreikio šlietis prie vandens. Taip pat čia žemė derlinga beveik visur, ne tik aplink upes. Olandijoje žemės trūkumas istoriškai spaudė artėti prie vandens, ji nuo seno buvo jūrinė valstybė, turėjo išvystytą laivybą ir prekybą su tolimais kraštais. Kanalai atliko ir drenavimo, melioracijos vaidmenį. Malūnai buvo vandens pompas vandeniui iš žemutinių, užliejamų slėnių pašalinti.

Algimantas: Svarbu įvertinti ir ledonešį, kuris pavasarį, ypač sraunesnėse, didesnėse upėse, gali apgadinti statinius, esančius vandenyje arba prie jo. Šios problemos neturi piečiau nuo mūsų esantys kraštai.

Reguliavimai yra palankūs gyvenimui ir viešosioms erdvėms šalia Lietuvos vandens telkinių: uostui nėra sanitarinių zonų ribojimų, o gyvenamajam pastatui – 7 m pločio pakrantės sanitarinė zona. Svenčelės kaime, kuris dabar jau tapo gyvenvieta, buvo 2,5 m atstumo ribojimas. Svenčelėje besikuriantys žmonės mėgsta vandenį, jie tęsia tradicijas, nes yra sistema gyventi šalia vandens. Ir vaikai nuo mažens pratinami saugiai elgtis.

Ignas: Vilniuje palei krantinę nereikia jokių ativarų, nes Neris yra sekli, o krantinė neaukšta, net

ir įkritus į vandenį, tik sušlapsi ir iškart iššoksi lauk. Kas kita yra Kaune, palei Nemuną yra tvorelė, nes aukštis iki vandens paviršiaus – apie 4 metrus. Visai kitoks santykis su vandeniu, visai kita saugumo situacija. Tuomet jau architekto kompetencija, kaip suprojektuoti, kad būtų ir santykis, ir geras mastelis, ir saugumas. Vilniuje, pažiūrėjus į senovines nuotraukas, matyti, kad žmonės maudėsi, žvejojo, o pažvelgus į Kauno nuotraukas, kad ten buvo didelis pramoninis uostas. Tai rodo, kad santykį su vandeniu kadaise turėjome.

Panašu, kad reikia pradėti keisti savo įpročius?

Algimantas: Miestų tendencijos yra labai giminingos, nes buvo panašus jų istorinis vystymasis – senamiesčiai, pramoninės teritorijos. Laikmetis rodo, kad mums vėl metas sugrįžti į pakrantes, planuoti viešąsias erdves jose, želdinius, lėtinant eismą, mažinant taršą. Tai yra neišvengiama, tik gaila, kad mes vis dar vejamės kitas šalis.

Ignas: Akivaizdu, kad turime pradėti gyventi tvariai. Tačiau tai darydami, neturime jaustis blogai ar kentėti. Priešingai, naujos patirtys sukurs pridėtinę vertę tiek gyventojams, tiek miestui. To ir turėtume siekti. Gera tame pačiame mieste galėti ir atkakliai dirbti, ir visa širdimi ilsėtis.

įmonės archyvo nuotr.

Sparčiai besikeičiantys betono gaminiai – žalesnei ir tvaresnei aplinkai

Šiandien svarbus ne tik pats pastatas, bet ir erdvė aplink jį: mažoji architektūra, želdiniai ir tinkamas grindinys. Čia į pagalbą ateina betonas, pastaraisiais metais užkariavęs architektų širdis. Tai galimybė ne tik turėti modernų dizainą, didelę formų ir spalvų įvairovę. Tai ir įspūdingas ilgaamžiškumas bei lengva priežiūra.

Bendrovės „Betono mozaika“ kuriami produktai leidžia pasiūlyti rinkai tvaresnius sprendimus.

Bendrovės tikslas – įrodyti, kad betono gaminiai sparčiai keičiasi ir prisitaiko prie kintančių aplinkos reikalavimų bei sprendimų. Tai labai gerai iliustruoja visose Baltijos šalyse įmonės įgyvendinti sprendimai projektuose, kurie apima ne tik viešąsias, bet ir privačias erdves.

Viešojo erdvės ir miestų architektūra vis dažniau tampa architektų ir projektuotojų kūrybinės išraiškos forma. Ekologija ir aplinkosaugos sprendimai architektūroje, žaliosios technologijos statyboje jau yra norma. Projektuotojams ir investuotojams vis svarbiau atsižvelgti ne tik į gaminių dizainą, bet ir į realias visuomenės nuotaikas bei klientų lūkesčius, susijusius su klimato kaita.

Pasaulio lyderiai, taip pat ir Europos šalių gaminotojai, jau pereina prie becementės gamybos, žiedinės ekonomikos, naujų technologijų. Betono gaminiai, kaip niekas kitas, yra itin imlūs technologiniams sprendimams: jie lemia keičiamas galutinio produkto savybes, pradedant ilgaamžiskumu, baigiant fantastiškai skambančiomis, bet jau dabar įgyvendinamomis idėjomis, pavyzdžiui, tai gaminiai, gaminantys elektros energiją, permatomas ar atsinaujinantis betonas ir dar daugybė kitų, jau neminint sprendimų konservuoti CO₂, naudoti plastiko ar stiklo atliekas..

Bendrovės tikslas – pristatyti betono gaminius ne kaip baigtinį produktą, o kaip besikeičiantį, lankstų, bet kokiai erdvei pritaikomą sprendimą.

← „Lietuvos draudimo“ pastatas Vilniuje.

▼ Įgyvendintas projektas Svencelėje.

TVARUMO IR FUNKCIONALUMO PUSIAUSVYRA

Dirbdami kartu su architektais, „Betono mozaikos“ specialistai kuria įvairiausių sprendimus bei produktus, spalvas, tekstūras ir įgyvendina tai projektuose. Kartu su „DO architects“ sukurtas gaminy „Eco Line“ išpopuliarėjo ne tik Lietuvoje, bet ir kitose Baltijos šalyse – Latvijoje ir Estijoje. Specialiai Svencelės „Salų“ projektui kurtą produktą šiuo metu galite pamatyti tiek privačiuose kiemuose, tiek kavinių, restoranų, viešbučių, universitetų automobilių statymo zonose, vidiniuose įmonių kiemuose, takuose bei keliuose, kartu su įprastais „Prizma“ gaminiais. „Eco Line“ dažnai naudojamas kuriant žalią, bet funkcionalią dangą, taip pat sėkmingai derinamas ir su skalda. „Eco Line“ ne tik atveria 9 proc. daugiau ertmių nei įprasti ažūriniai gaminiai, bet ir yra pritaikytas lengvojo transporto apkrovoms.

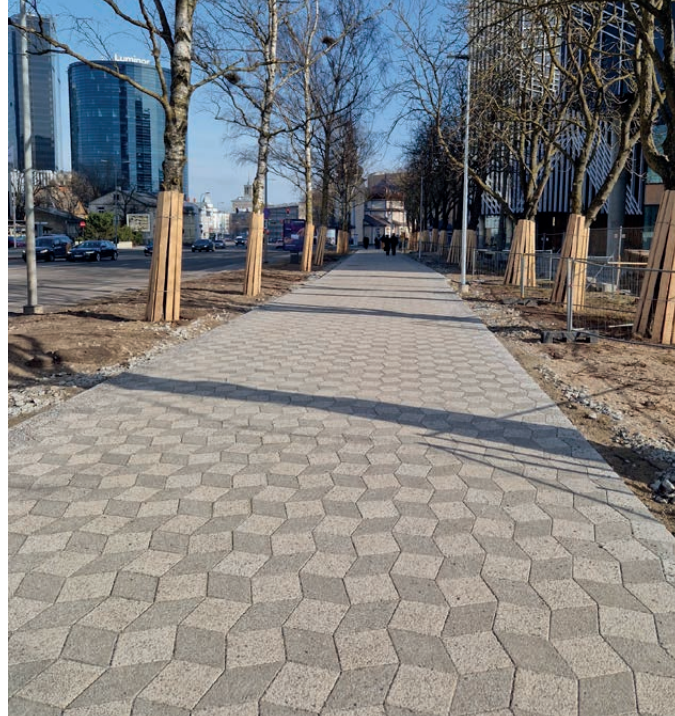
Inovatyvūs, drenuojantys „Eco Line“ gaminiai brėžia visiškai naują kryptį galvojant apie aplinkos žalumą ir tvarumą, parodo galimus naujus sprendimus tiek projektuotojams ir vystytojams, tiek gyventojams.

PRODUKTAS, LEIDŽIANTIS KURTI FUNKCINĘ ERDVĘ

Bendrovės „Betono mozaika“ gaminys „Hansa“ plokštė „Hansa 8 Mega“ Lietuvoje dažniausiai sutinkamas viešosiose miestų erdvėse, tačiau sulaukia pripažinimo ir privačiuose projektuose. Šios plokštės labai populiarios kaimyninėje Latvijoje, puikiai įsilieja tiek į privačių, tiek į visuomeninės paskirties objektų erdves. Nuotraukose matote du įrengtus, funkcijomis itin skirtingus objektus: lauko terasą Kuldygos restorane „Bangert’s“ ir privatų, „AHA studija“ architektų rengtą projektą. Gaminys tas pats, tačiau spalvos skirtingos – natūrali (pilka) ir daugiaspalvė „Granit“.

Naujausias produktas, kurį bendrovė „Betono mozaika“ pasiūlys 2024 metais, yra rombo formos gaminys „Romb“. Sukurtas kartu su Estijos architektų komanda OÜ KINO MAASTIKUARHITEKTIDS ir jau nugulęs naujosios „Swedbank“ būstinės Taline prieigose. Gaminio forma gana įprasta Estijos rinkoje, o rinkdamiesi natūralaus akmens faktūrą „Quartz“ ir „Silver“, „Kino“ architektai stengėsi dangos motyvus derinti su fasade matomomis formomis ir spalvomis. Natūralaus akmens faktūra pasirinkta kaip ilgaamžė ir kokybiška, estetiška ir puošni danga.

↑ „Romb“ plytelės prie „Swedbank“ būstinės Taline.

SĖKMINGOS DANGOS FORMULĖ

Kokie veiksniai lemia dangos ilgaamžiškumą ir funkcionalumą? Kodėl matome nuskilusias trinkelės, duobes ir netinkamus, nors visai neseniai klotus šaligatvius? Jei įmanoma, kaip to išvengti?

Štai paprasta penkių žingsnių formulė, leidžianti užtikrinti dangos ilgaamžiškumą, saugumą ir estetiką:

- planavimas;
- pagrindai;
- elementai ir klojimas;
- siūlės;
- priežiūra.

↑ Restoranas „Bangert`s“, Kuldyga.

↑ „AHA studija“ architektai, Dūrmuiža.

Planavimas. Pati svarbiausia proceso dalis. Norėdami užtikrinti dangos saugumą, vientisumą ir nepažeidžiamumą, tam turime skirti itin daug dėmesio. Etapas susideda iš šių veiksmų:

- dangai teksiančios apkrovos įvertinimo;
- dangos reljefo ir su tuo susijusių priemonių (įkalnė, nuokalnė) planavimo;
- grunto įvertinimo;
- dangos nuolydžio planavimo, papildomų elementų įvertinimo (pavyzdžiui kritulių surinkimo produktų poreikis, nuogrindos įrengimas, kt.).

Jei danga patirs didesnes nei planuota apkrovas, žinoma, tai paveiks ir jos elementus: ilgainiui trūkinės betono gaminių kampai, vėliau trupės pats gaminy, pradės judėti aplinkui esančios dalys. Štai ir pažaidos židiny, pareikalaušiantis papildomų medžiagų ir išlaidų remontui.

Priklausomai nuo planuojamų apkrovų ir numatomo dangos funkcionalumo, pasirenkami skirtingo tipo ir aukštingumo gaminiai.

Danga su įkalnėmis ar nuokalnėmis? Teks įvertinti papildomų priemonių, pavyzdžiui, ankerių poreikį. Grunto tyrimas, kritulių nuvedimas ne tik leis suplanuoti pagrindų sluoksnius, nuolydį, bet ir apsaugos nuo neteisingo jų įrengimo.

Pagrindai. Kaip jau minėta, norint turėti saugią, tinkamą eksploatuoti dangą, būtini tinkamai įrengti pagrindai. Tiksliai numatyti pagrindų sluoksnius padeda grunto tyrimas ir dangų įrengimo reglamentai.

Elementai ir klojimas. Priklausomai nuo zonos funkcionalumo, gali būti parenkami specifiniai sprendimai, leisiantys tinkamiausiai išpildyti poreikius. Pavyzdžiui, industrinėse, gamybinėse, transporto zonose siūlome gaminius, kurie itin tvirtai rišasi. Tačiau tokie gaminiai miestų aikštėse nebūtų tikslingi.

Siūlės. Dažnai atmetinai vertinama dangos dalis, tačiau išties svarbi. Siūlės be užpildymo sukels nors ir minimalius, bet visgi elementų judesius, kurie ilgainiui taps nusikilimų, ištrupėjimų ir pažaidos pasekme.

Priežiūra. Pirmiausia tai – dangos estetika. Tačiau priežiūrai parinkus netinkamas, šiurkščias priemones, pavyzdžiui, valydami sniegą metaliniais įrankiais, pažeisime dangos paviršių. Tokie pažeidimai silpnina dangą. Ne mažiau aktualus ir medžiagų, valiklių parinkimas. Itin agresyvi druska šaltuoju metu, netinkamai naudojamos rūgštinės valymo priemonės neigiamai veiks dangą, ji ne tik neatrodys estetiškai, bet ir bus linkusi skilinėti, koroduoti – tuomet vėl teks kalbėti apie remonto darbus ir papildomas išlaidas.

**betono
mozaika**

betonomozaika.lt

KAUNO PAKRANTĖS ATVIROS ATEITIES SCENARIJAMS

Indrė VOZGIRDAITĖ

↑ Projektas „Nemuno 7“. Architektų grupė nebepritaikomą pagal paskirtį žemkasmę panaudojo kaip muziejinį eksponatą, įrengiant ją kaip ekspozicijų ir kultūros erdvę.

Diskusijos apie apmirusias Kauno upių pakrantes skatina greičiau išsiaiškinti atsakymus, ar Kaunui reikalingi esminiai pakrančių pokyčiai, ar prie upės artėjantis miesto centras taps artima realybe. Apie dabartinę Kauno krantinių situaciją ir galimų pokyčių scenarijus kalbamės su Lietuvos architektų sąjungos pirmininku, architektu Gintaru Balčyčiu ir „Vilnius Tech“ Urbanistikos katedros vedėja, architekto dr. Dalia Dijokiene.

KLIŪTIS – GREITKELIS MIESTO CENTRE

Gintaro Balčyčio teigimu, Kaunas yra pavyzdys miesto, kur dėl neaiškios priežasties niekaip neatsiranda gyvenimas prie upės. Miestiečiai, matyt, neturi nei įpročio, nei intereso eiti prie vandens, nors, atrodo, tam yra visos sąlygos: prie upės išsidėsčiusi centrinė miesto dalis, Nemuno sala, krantinėje nutiestas pėsčiųjų ir dviratininkų takas, netgi greta atsiradę prekybos centrai. „Tam neabejotinai labai didelę įtaką daro Karaliaus Mindaugo prospektas, kuris kaip greitkelis atskiria centrinę miesto dalį nuo upės. Man tai atrodo vienintelis paaiškinimas, kodėl miestiečiai neina į Nemuno salą“, – sako architektas.

Rusnės Balčytės nuotr.

↑ Architektas Gintaras Balčytis,
Lietuvos architektų sąjungos pirmininkas

„Nemažai pasaulio miestų logistiškai patogius greitkelius prie upių siaurina arba paverčia į pėsčiųjų gatves, kad miestiečiai galėtų pajusti vandens artumo teikiamas galimybes miestui. Tai neabejotinai galėtų nutikti ir Kaune.“ G. BALČYTIS

↑ Prof. dr. Dalia Dijokienė, „Vilnius Tech“
Urbanistikos katedros vedėja.

„Kauno krantinių atgimimas“ rezultatų
filmuotą pristatymą žiūrėkite čia:

▶ [Renginys_be diskusijos_2023-12-15](#)

Anot G. Balčyčio, nemažai pasaulio miestų logistiškai patogius greitkelius prie upių siaurina arba paverčia į pėsčiųjų gatves, kad miestiečiai galėtų pajusti vandens artumo teikiamas galimybes miestui. Tai neabejotinai galėtų nutikti ir Kaune. „Jeigu ne mes, tai ateities kartos Karaliaus Mindaugo gatvės problemą išspręs. Mano galva, susiaurinus ją iki normalios miesto gatvės, ji įgautų kitokią svarbą, o miestas – labai didelę reikšmę, nes atsirastų laisvos žemės“, – situaciją analizuoja architektas. Tik nuo architektūrinės idėjos priklausytų, kaip ją panaudoti – statiniams, sporto aikštynams, pasivaikščiojimams ar kt.

↑ 2023 m. gruodžio mėn. vykęs projekto „Kauno krantinių atgimimas“ rezultatų pristatymas ir kūrybinių dirbtuvių parodos atidarymas.

D. Dijokienės nuotr.

UPĖS GALINGESNĖS UŽ KAUNĄ

„Vilnius Tech“ Urbanistikos katedros dėstytojos prof. dr. Dalia Dijokienė ir doc. dr. Inesa Alistratovaitė-Kurtinaitienė neseniai įgyvendino projektą „Kauno krantinių atgimimas“. Praėjusių metų pabaigoje, pristatydamos projekto rezultatus visuomenei, autorės akcentavo pateiktą tiriamąjį vaizdą bei sisteminį požiūrį į Kauno upių pakrantes ir išreiškė viltį, kad galbūt vėliau šis darbas padės parengti teritorijų planavimo dokumentą. D. Dijokienės teigimu, jų, kaip

vilniečių, žvilgsnis į Kauno pakrančių situaciją suteikė projektui daugiau objektyvumo.

D. Dijokienė pasakojo, kad vertinant pakrantes remtasi dvejopais šaltiniais: naudoti skaitmeniniai duomenys ir gyvai keliauta pėsčiomis, dviračiais ir automobiliu. „Vertinant pakrantes nuo Santakos iki hidroelektrinės, pirmas įspūdis, kuris man kilo, tas, kad upės yra daug galingesnės nei Kauno miestas. Jose stiprybės ir jėgos yra daug daugiau negu pačių žmonių, gyvenančių prie upių. Kauniečių yra per mažai, tad upės dominuoja“, – įžvalgomis dalijosi tyrėja.

DOMINUOJA GAMTINĖS UPIŲ PAKRANTĖS

Įvertinus upių pakrantes, paaiškėjo, kad Kaune dominuoja gamtinės ir minimaliai antropogenizuotos upių pakrantės. Anot D. Dijokienės, per milijoną gyventojų turinčių miestų centrinėse dalyse upės gerokai labiau antropogenizuotos, joms būdingos kietos krantinės, prieigos, užstatymas – visa tai sukuria glaudesnį gyventojų ryšį su vandeniu. Kaune tokį ryšį, atitinkantį miestiečių gyvenimo įvaizdį, architektė įžvelgia nebent senamiestyje, upių santakoje, kur lengviausia patekti prie pakrančių. Tačiau ji nelinkusi pernelyg kritikuoti ir kitų atkarpų, pavyzdžiui, važiuojant įrengta dviračių trasa nuo centrinės dalies iki Trijų mergelių tilto, galima patogiai mėgautis pakrante ir upės vaizdais. Dar kitokią emociją tyrėja patyrė keliaudama Panemunės pakrantėmis – ten upė tiesiog gyvena savo gyvenimą, o žmogus pasijunta svečias gamtoje. Pašnekovė linkusi manyti, kad Kauno savivaldybė, įrengdama dviračių takus krantinėse ir planuodama trūkstantus, juda teisinga linkme.

PRIORITETAI – VIEŠA PRIEIGA IR VEIKLOS PAKRANTĖSE

Po atlikto tyrimo specialistės pasiūlė keturis scenarijus, kaip integruoti upių pakrantes į miesto urbanistinį audinį: intensyvų užstatymą, mažaukštį užstatymą („idilę prie vandens“), natūralios gamtos išsaugojimą ir laivininkystės plėtros skatinimą. Savaitę trukusiose kūrybinėse dirbtuvėse architektų komandos, pasirinkusios vieną iš scenarijų, analizavo jo įgyvendinimo galimybes ir pristatė savo vizijas. Paskutiniame projekto etape tyrėjos organizavo projekto tarpinių rezultatų aptarimą su Kauno bendruomenių atstovais. Susisteminti bendruomenių atstovų išsakyti lūkesčiai integruoti į projekto rezultatus.

Įvertinusi visus etapus, D. Dijokienė įžvelgia pagrindinį pakrančių tvarkymo prioritetą – pakrančių viešų prieigų užtikrinimą ir išsaugojimą. Tai ypač aktualu miesto pakraščiuose, naujų gyvenamųjų namų kvartaluose, prie privačių sklypų. Taip pat svarbu formuoti išilginius ryšius palei upes ir skatinti įvairesnes veiklas nei vien ėjimas, važiavimas dviračiu ar žvejyba.

LAIVININKYSTĖS ATGAIVINIMAS – PAČIŲ ŽMONIŲ RANKOSE

Projekto autorės analizavo ir galimą laivininkystės plėtrą. „Pagrindinė kliūtis yra mūsų pažanga – upės dugne iškloti inžineriniai tinklai. Nemune jie yra giliau, ir jei bus įgyvendinta šliuzo idėja ties Kauno hidroelektrine, galbūt vagą sutvarkys, bet Neryje yra rimtesnių kliūčių, vasarą net plika akimi matosi slenksčiai per visą upės ilgį“, – situaciją analizuoja D. Dijokienė. Jos teigimu, miesto savivaldybė ir inžinerinių tinklų savininkai turėtų ieškoti galimų sprendimo būdų. Be to, norint, kad laivyba įsitvirtintų, būtina atkreipti dėmesį į reikalingą inžinerinę infrastruktūrą pakrantėse.

Architektas G. Balčytis, kalbėdamas apie smulkųjį laivyną, pažymi, kad visuose kraštuose jis sudaro pagrindinę laivų masę, todėl pasidžiaugia, kad, kasdien važiuodamas per Nemuno tiltus, mato vis daugiau juo plaukiančių laivelio. Architekto nuomone, laivininkystės atgaivinimas yra puiki idėja, tačiau jo teigiamus rezultatus lemtų ne tiek institucijų direktyvos, kiek pačių žmonių, gyvenančių prie vandens, tikėjimas idėja ir iniciatyvumas.

AR VERTA KIRŠINTI BENDRUOMENĘ?

Paklaustas apie Šančių bendruomenės ir miesto valdžios kovą dėl Nemuno pakrantės pertvarkymo, G. Balčytis nusistebi, kad miesto savivalda, išrinkta dirbti miestui ir klausytis savo rinkėjų, kreipia mažai dėmesio į bendruomeninę nuomonę. „Šiais laikais neįmanoma ignoruoti bendruomenių iniciatyvų. Nesikalbėjimas, priešprieša niekada neatneš gerų rezultatų. Kita vertus, miestas taip pat turi ir netgi privalo turėti savų vizijų, didelių urbanistinių planavimų. Gatvių darymas nori nenori apima ne vieno kvartalo, netgi ne vienos miesto dalies perspektyvas. Manau, aiškinantis, kalbantis tikrai galima rasti sprendimą, kuris tenkintų visus“, – kompromiso kelią siūlo architektas.

SA Sugrįžta kelionės Nemunu iki Zapyškio: vasaros savaitgaliais plaukios laivas „Žalgiris“

Indrės Vozgirdaitės nuotr.

Redakcijos archyvo nuotr.

KAI GATVĖ NEATSKIRIA NUO UPĖS

D. Dijokienė dalijasi įspūdžiais, patirtais važiuojant Šančių pakrantės atkarpa: „Nuo Šančių prasideda kaimas, nebe miestas. Bet jis turi savo privalumų, ką Šančių gyventojai ir nori išsaugoti: gyvenimo būdą ir betarpišką buvimą su gamta, kai gatvė neatskiria nuo upės.“ Ji teigia suprantanti bendruomenę, norinčią išsaugoti gyvenimo būdą, ir mano, kad jos tikrai nereikėtų ardyti, kaip kad neardytume darniai gyvenančio skruzdėlyno. Be to, Kaunas kol kas nėra pajėgus ir neturi tiek gyventojų, kad kiekvienoje pakrantėje reikėtų ką nors keisti. Drastiškesnius pokyčius specialistė įžvelgia tik pertvarkant Karaliaus Mindaugo prospektą, kur didžiausias žmonių srautas. O Šančių pakrantėje, ypač atkarpoje, kurioje dominuoja plačios žalios jungtys ir įsikūręs pliažas, šiuo metu pakaktų smulkesnių pokyčių, pavyzdžiui, gatves tvarkyti atkarpomis, kad jos sugrįžtų kaip kilpos ir vėl įsiliėtų į Šančių struktūrą, o ne apjuostų visą pakrantę. Pašnekovė skuba pabrėžti, kad tai šios dienos situacija, juk miestas su gyventojais auga ir keičiasi, todėl po kelerių metų prie aktualių klausimų vėl būtų galima sugrįžti.

KULTŪRINĖS INICIATYVOS PAKRANTĖSE

Prieš kelerius metus visuomenės dėmesį patraukė Kauno rajone, Zapyškyje, įgyvendintas projektas „Nemunas7“. Architektų grupė panaudojo nebepritaikomą pagal paskirtį žemkasę kaip muziejinį eksponatą, ją kartu pritaikydami kultūrai. Žemkasėje įkurtas menų centras, eksponuotos parodos, įkurtos menininkų rezidencijos, kasimo kaušai paversti augalų vazonais. Kultūrai dedikuotas projektas kartu kvietė atsižvelgti į objekto vietą – Kauno iki šiol neišnaudotą Nemuno upę.

G. Balčytis, paklaustas apie panašias iniciatyvas, siejančias upę su kultūra, teigia: „Tokios iniciatyvos visada labai skatintinos. Tai puiki galimybė parodyti Kauną iš gerosios pusės, nes jis turi labai didelį potencialą, jame yra ne viena aukštoji mokykla, tikrai daug jaunų žmonių. Juk prie vandens galima padaryti begalę įdomių dalykų, pavyzdžiui, upėje plaukiojančius sezoninius baseinus.“ Architekto nuomone, tam yra visos sąlygos, trūksta tik gyventojų motyvavimo, tarkime, vandens eksperimentų, festivalių iniciatyvos, kas duotų postūmį ateičiai.

VIEŠŲJŲ ERDVIŲ REIKŠMĖ PAKRANTĖSE AUGS

Paklausta apie esamas ir galimas viešąsias erdves prie Kauno upių, D. Dijokienė paminėjo dvi didžiausias dabartines, kurios vis dar yra tvarkomos – Santakos ir Neries krantinės parkus. Jos nuomone, pakrančių viešosios erdvės ateityje tikrai galėtų ir turėtų atsirasti prie visuomeninių-komercinių pastatų bei būsimų prieplaukų-uostelių. Šiuo metu Kauno miesto bendrajame plane yra numatyta daug vietų prieplaukoms, bet kol kas beveik visos jos yra neįrengtos.

Architektė taip pat siūlo atkreipti dėmesį į Žemojoje Fredoje numatytą M. K. Čiurlionio koncertų centrą (arch. „Paleko archstudija“), pirmiausia išsiskiriantį ypatinga lokacija. Tai statinys-pusiasalis, konceptualiai priklausantis abiem krantams. Sklypas zonuojamas taip, kad išlaikytų kairiosios Nemuno pakrantės identitetą – kompoziciją iš skirtingų topografinių juostų. Vakariame sklypo pakraštyje statinio turis užims vien minimaliai būtiną vietą. Didelė sklypo dalis bus skiriama rekreacijai ir infrastruktūrai, atsiras mažųjų laivų uostas, pėsčiųjų ir dviračių takai. Tikimasi, kad objektas į šią Nemuno krantinę pritrauks daugiau gyventojų ir lankytojų.

↓ Kol kas tuščios Nemuno krantinės Kaune laukia pokyčių.

↑ Lauko amfiteatro pakopos.

GRAKŠČIOS ARCHITEKTŪRINĖS BETONO FORMOS

Kuriant viešąsias erdves, projektuotojams tenka užduotis atsižvelgti ne tik į funkcionalumą, bet ir į ilgaamžiškumą. Šiuolaikiškas, tvarus ir patikimas būdas formuoti viešosios erdvės elementus – „Betoformas“ betoniniai mažosios architektūros sprendimai.

„Betoformas“ betoniniai gaminiai viešosiose erdvėse – naujovė, kurią atranda vis daugiau projektuotojų ir architektų. „Kalbėdami apie betoną ir iš jo gaminamus elementus, dažniausiai įsivaizduojame griežtų formų, tiesių linijų, statiškus gelžbetoninius gaminius. Norėdami ko nors grakštesnio, lengvesnio ir įdomesnio, susiduriame su tokių gaminių įgyvendinimo sunkumais. Štai tokiais atvejais gali pasitarnauti „Betoformas“ taikoma technologija, siūlanti kitokį požiūrį į betoną ir jo galimybes. Galime išlieti įvairiausių formų gaminius, kurie bus lenkti, suteikiantys viešosioms erdvėms daugiau jaukumo, išskirtinumo ir kartu funkcionalumo“, – sako UAB „Betoformas“ direktorius Olegas Gusarovas.

Miesto aikštės, parkai ir parkeliai, amfiteatrai, skverai ir kitos viešosios erdvės formuojamos su tam tikrais būtinaisiais elementais, tarp kurių yra želdynai, poilsio zonos, pėsčiųjų, dviratininkų takeliai. Jiems atskirti, pabrėžti ir skirtingoms erdvėms kurti ypač tinkami „Betoformas“ betoniniai mažosios architektūros elementai. Kiekvienam projektui galima sukurti ką nors naujo, įdomaus ir nematyto.

Pasirinkę „Betoformas“ taikomą technologiją, galite sukurti:

- išskirtinio dizaino suoliukus;
- lenktų formų lauko amfiteatrus;
- įvairiausių formų ir dydžių klombas;
- darniai į aplinką įsiliejančias sieneses ir bortelius;
- elegantiškus latakus vandeniui nukreipti;
- tvaresnius medžių atskyrimus;
- nestandartinius betoninius mažosios architektūros elementus.

↑ Dekoratyvus betoninis upelis.

↑ Lenktų formų betoniniai suoliukai-klombos.

Nereikia papildomo tvirtinimo. Vienas pagrindinių „Betoformas“ technologijos pranašumų – viešųjų erdvių elementai, kuriems nebūtini papildomi tvirtinimai, poliai ar pamatai. Procesus, kuriuose įprastai naudojamas gelžbetonis, tai gerokai supaprastina, pagreitina įgyvendinimą.

Mažesnės sąnaudos. Dar vienas „Betoformas“ gaminių išskirtinumas – jiems nereikalingas sudėtingas armavimas, o tai leidžia sutaupyti ne tik gamybos laiką, bet ir sąnaudas. Visi „Betoformas“ gaminiai yra iš specialaus vietoje ruošiamo architektūrinio betono, turinčio armuojančiosios fibros, o kiekviename liejamame gaminyje papildomai dar dedami lankstūs lynai, apsaugantys gaminius nuo judėjimo ir deformacijos. Taip pat, kaip jau žinome, jiems nėra būtini pamatai. Tad šie unikalūs sprendimai ir užtikrina mažesnės projektui įgyvendinti reikiamas sąnaudas.

Mažiau CO₂. Dažniausiai „Betoformas“ gaminiai yra liejami vietoje, kur jie ir turi stovėti. Tai gali būti daroma ant jau įrengtos betono, asfalto ar trinkelų grindinio dangos, ant vandeniui pralaidžios dangos, pavyzdžiui, trinkelėms skirtų pagrindų, arba ant perdengimo ar stogo. Tad jų nereikia papildomai vežti, iškelti ir montuoti. Kadangi nebūtini pamatai, sunaudojama mažiau betono. Nėra sudėtingo armavimo – nereikia armatūros. Visa tai užtikrina mažesnį į aplinką išmetamą CO₂ kiekį, tad pasirinkdami „Betoformas“ gaminius prisidedate prie tvaresnių sprendimų formuojant viešąsias erdves.

Trumpesnis gamybos laikas. Kadangi „Betoformas“ gaminiams nebūtini pamatai ir sudėtingas armavimas, papildomas pagamintų elementų pervežimas ir montavimas, visas projekto įgyvendinimo laikas tampa trumpesnis. „Būtent tai labiausiai džiugina projektuotojus ir projekto vystytojus, kurie kreipiasi į mus“, – sako UAB „Betoformas“ direktorius O. Gusarovas.

↓ Betoniniai architektūriniai elementai vaikų žaidimų aikštelėms.

↑ Betoninės sienelės amfiteatrui.

↑ Betoninė klomba-suoliukas.

KAIP KEIČIASI VIEŠOSIOS ERDVĖS?

Įmonės vadovas sako pastebintis, kad kuriant viešąsias erdves šiandien populiarėja mažoji architektūra ir sprendimai, kurie yra funkcionalūs ir ne tokie masyvūs, kaip buvo kažkada.

Amfiteatrai. Tarp naujausių tendencijų viešosiose erdvėse „Betoformas“ įmonės vadovas išskiria populiarėjančius lauko amfiteatrus. Tokios patogios vietos su lenktomis sėdimomis dalimis bendruomenės susibūrimams ir renginiams mėgstamos ne tik viešosiose erdvėse, bet ir privačiuose projektuose.

Daugiafunkciškumas. Šis aspektas taip pat tampa vis populiariesnis. „Betoformas“ siūlomi sprendimai suteikia daug galimybių tai įgyvendinti. Pavyzdžiui, šių gaminių technologija leidžia sukurti tokius objektus kaip betoninė klomba-suoliukas, atliekantis medžio ar augalų zonos atskyrimo funkciją, tame pačiame elemente suformuojant dviračių statymui skirtas vietas.

Išskirtinumas. Šiandien viešųjų erdvių planuotojai ir projektuotojai ieško vis įdomesnių ir funkcionalesnių formų, tačiau įprastu būdu betoninius elementus gaminančios ar betonavimo darbus atliekančios įmonės susiduria su sunkumais kurdamos lenktų formų gaminius. „Būtent lenktų formų betoniniai gaminiai yra mūsų stiprybė. Mes galime sukurti išskirtinį ir nestandartinį betoninį gaminį, kuris bus ne tik dailesnis, bet neretai ir pigesnis, nei pagamintas iš gelžbetonio“, – sako UAB „Betoformas“ vadovas.

Tai pasirinkimas tiems, kurie nori atsisakyti sudėtingų gelžbetonio gaminių. Lengvesni, tvaresni, įdomesni „Betoformas“ gaminiai suteikia daugiau pasirinkimo galimybių, nestandartinių sprendimų ir išskirtinumo visam projektui.

↑ Betoninis suolelis.

**Beto
FORMOS**

betoformas.lt

EUROPOS MIESTO VIEŠOSIOS ERDVĖS TENDENCIJOS

Aušra NYMAN

↑ Prieš atkūrimą.

Vietoje intensyvaus eismo 10 juostų magistralės atkurtas istorinis vandens kanalas su linijiniu parku tapo itin mėgiamu Utrechto miesto centro žaliuoju stuburu. *Catharijnesingel* atkūrimo projekto autoriai – kraštovaizdžio architektūros studija „OKRA“, Nyderlandai.

Europos miestai, nepaisant įvairių atsiradimo aplinkybių, dalijasi tam tikrais istoriškai susiklosčiusiais elementais: dažnai tai žmogiškasis mastelis, kompaktiškas planavimas, bendros erdvės universalumas. O šių vertybių materializavimas, t. y. įgyvendintas projektas, jas sujungia ir padaro įmanomas.

Prailgintas pėsčiųjų takas. Lankytojai gali pasivaikščioti po pievas tarp meno kūrinių,

APIE EUROPOS Miesto viešosios erdvės konkursą

Kas dvejus metus nuo 2000-ųjų teikiamas [Europos miesto viešosios erdvės apdovanojimas](#) už viešųjų erdvių koncepciją, transformaciją ir atkūrimą. Tai vienintelis, analogų neturintis Europos miesto viešosios erdvės kategorijoje suteikiamas apdovanojimas: nuo kitų iniciatyvų, kurios nukreiptos į tūrinį projektavimą arba kraštovaizdžio tvarkymą, šis skiriasi tuo, kad yra orientuotas į miesto erdvių santykį su pilietiškumu.

Europos miesto viešosios erdvės konkurso iniciatyva priklauso Barselonos Šiuolaikinės kultūros centrui (*Barcelona Contemporary Culture Centre*; CCCB), 2022 metais sulaukta rekordinio dalyvių skaičiaus ir plataus įsitraukimo.

PRESTIŽINĮ KONKURSA LAIMĖJO OLANDAI, ATKŪRĘ VANDENS KANALĄ VIETOJ ANKSČIAU BUVUSIO JUDRAUS GREITKELIO

2022 m. tarptautinė žiuri Europos miesto viešosios erdvės pagrindinį prizą skyrė olandų kraštovaizdžio studijos „OKRA Landschapsarchitecten“ įgyvendintam *Catharijnesingel* kanalo Utrechte, Nyderlanduose, atkūrimo projektui. Vertinimo komisija pažymėjo, kad kanalo rekonstrukcija, taip pat jo krantais besidriekiančio linijinio parko atkūrimas vietoj prieš tai buvusios intensyvaus eismo gatvės, yra mūsų miestų išlikimo pavyzdys šioje naujoje klimato eroje.

Parko šalia vandens kanalo vietoje dar visai neseniai buvo judrus 10 eismo juostų greitkelis, kuriuo nenutrūkstamai lėkė automobiliai. Kanalas atkurtas savivaldybės ir vietos bendruomenių pastangomis kaip sveiko miesto katalizatorius.

PO 20 METŲ ATKURTAS ŽALIASIS UTRECHTO CENTRO STUBURAS – CATHARIJNESINGEL KANALAS

XX amžiuje *Catharijnesingel* tapo *Catharijnebaan*: nepatraukliu miesto greitkelio, kuriame dominavo asfaltas ir betonas. „Kai mums buvo pasiūlyta galimybė įgyvendinti šios teritorijos plėtrą, sugrąžinant kanalui vandenį, pasinaudojome proga maksimaliai realizuoti šią idėją. Vanduo grįžo į istorinę kanalo dalį, taip buvo sukurtas naujas gamtos parko kelias vienoje judriausių Nyderlandų vietovių. Rezultatas – miesto kraštovaizdis, visiškai susietas su praeimi, dabartimi ir ateitimi“, – sako architektai.

Vėl tapęs vandens kanalu, *Catharijnesingel* yra itin svarbus laimėjimas, vystant 20 metų trukusį miesto kanalo atkūrimo projektą, neapsiribojant tik istoriniu ir aplinkosauginiu aspektais. Tiek simbolinė, tiek esminė jo prasmė – atgavinti stoties teritoriją, paverčiant ją pėstiesiems draugiška žaliaja miesto erdve, kurioje darniai susilieja sena ir nauja. Negana to, šis projektas atlieka itin svarbų vaidmenį kuriant prie klimato kaitos prisitaikantį miesto centrą.

↑ Vandens kanalo rekonstrukcija ir šalia įrengtas linijinis parkas vietoj prieš tai buvusios intensyvaus eismo gatvės, yra mūsų miestų išlikimo pavyzdys šioje naujoje klimato eroje.

TURTINGA ISTORIJA

Nuo XII amžiaus iki miestų plėtros. *Catharijnesingel* šaknys siekia 900 metus, kai Utrechtui 1122-aisiais buvo suteiktos miesto teisės. Tuo metu buvo iškastas penkių kilometrų ilgio išorinis kanalas, šimtmečius turėjęs svarbų vaidmenį miesto raidoje. Tačiau XIX amžiuje, sumažėjus gynybinių sienų poreikiui, dalyje buvusių gynybinių pastatų buvo įkurtas architekto Jano Davido Zocherio suprojektuotas parkas.

Ginčai ir pastangos atkurti. 1958 m. *Catharijnesingel* ateiviai iškilo pavojus, nes pirmenybė buvo teikiama automobilių eismui. Nepaisant to, kad 1969-aisiais kai kurios kanalo dalys nusausintos miesto greitkelio statybai, atkūrimo kampanija tęsėsi. 2002 m. referendumas parodė, kad visuomenė projektui pritaria. Jį įgyvendinus, atgaivintas vandens kelias, kartu sukuriant parką palei krantą, įkvėptą J. D. Zocherio stiliaus ir šiuolaikinių aplinkosaugos principų.

SUMAŽINTI AUTOMOBILIŲ SRAUTĄ IR ATLAISVINTI ERDVĘ PĖSTIESIEMS

Pastangos atnaujinti Utrechto miesto centrą mažina automobilių srautą, skatina vaikščioti pėsčiomis ir kuria daugiau erdvės dviratininkams. Kanalo dizainas kruopščiai integruoja istorinius elementus, išnaudoja gamtą ir aplinkosauginius aspektus. Kanalas ir parkas, papildytas įvairiais medžiais ir objektais, pritraukiančiais biologinę įvairovę, – paukščius ir bites, siūlo galimybes praleisti laisvalaikį tiek ant vandens, tiek šalia jo.

Prieigos prie vandens atkūrimas yra pagrindinis šio projekto aspektas ir priežastis, kodėl lankytojai vis nori čia grįžti.

PRIEIGOS PRIE VANDENS SUGRAŽINIMAS

Iš viso į kanalą grąžinta apie 40 000 kubinių metrų vandens, dabar jo ilgis siekia beveik šešis kilometrus. „OKRA“ pertvarkė sklypą, nukreipdama automobilių eismą ir suteikdama pirmenybę pėstiesiems. Prailgintas pėsčiųjų takas palei kanalą kviečia ilsėtis ir aktyviai juo naudotis: lankytojai gali pasivaikščioti po pievas tarp meno kūrinių, taip pat čia yra daugybė laisvalaikio zonų ir įvairių apželdintų plotų su didele augmenijos įvairove.

▼ *Catharijnesingel* kanalas – prie klimato prisitaikantis Utrechto miesto centro stuburas Nyderlanduose.

Prieigos prie vandens atkūrimas yra pagrindinis šio projekto aspektas ir priežastis, kodėl lankytojai vis nori čia grįžti. Utrechto gyventojai, nesvarbu, ar ką nors veikiantys ant vandens, ar vaikščiojantys palei kanalo pakraštį, kur parkas atsispindi paviršiuje, gali patirti istorinį miesto santykį su vandeniu. Įvairių medžių, tuopų, vyšnių, slyvaičių, guobų, giraitė jungia šį naują parką su esamu istoriniu Zocherio parku. Rinkdamiesi daugiamečius augalus, „OKRA“ architektai daug dėmesio skyrė jų biologinei įvairovei, tarp jų ir žydintiems medžiams, kurie pritraukia bites, taip užtikrinant ir įvairių lankytojų patirtį visais sezonais. Medžiagos – klinkerio trinkelės ir žvyras kuria vizualinį ryšį su Utrechto istoriniu centru. Šalia esamo doko kaip sėdėjimo vietą ar nedidelę sceną renginiams galima naudoti medinę platformą. Apatinė jos dalis, prijungiama prie esamos medinės platformos, suformuoja baidarių, irklenčių ir pramoginių laivų prieplauką.

MIESTO TRANSFORMACIJA – KURTI SVEIKĄ APLINKĄ

Pirmenybė teikiama pėstiesiems ir prisitaikymui prie klimato. *Catharijnesingel* yra pavyzdinis projektas, laimėjęs Europos miesto viešosios erdvės prizą ir Rietveldo apdovanojimą už geriausią architektūrinį projektą Utrechto rajone. Rietveldo premija – prizas, kas dvejus metus teikiamas architektui, įgyvendinusiam išskirtinio objekto projektą Utrechto mieste. Premija pavadinta Utrechto architekto Gerrito Rietveldo (1888–1964) garbei. Kanalo atkūrimas apima ne tik artimiausią aplinką. Jis tampa platesnės miesto jungiamosios ašies dalimi, puoselėjant bendrystę pasivaikščiojant, prisitaikant prie klimato ir atkuriant kultūros paveldą.

Jungiančio miesto vizija siekiama panaikinti kliūtis tarp įvairių centro dalių, teikti pirmenybę pėstiesiems ir pereiti prie lėto transporto. Žaliesiems plotams ir biologinei įvairovei tenka pagrindinė vieta, kuriant piliečiams patrauklias socialinio bendravimo erdves. Atkurtas kanalas veikia kaip prie klimato pokyčių prisitaikanti gyvoji miesto laboratorija, leidžianti atlikti išsamią analizę, nustatyti kanalo indėlį įvertinant klimato problemas ir pasiūlyti papildomų sprendimų.

Catharijnesingel pripažinimą lėmė sėkminga istorijos, ekologijos ir miestų plėtros sinergija, siekiant įkvėpti naujos gyvybės svarbiausius Utrechto miesto daliai, kartu puoselėjant gyvą ir tvarią aplinką ateičiai.

↑ Pirmenybė teikiama pėstiesiems ir prisitaikymui prie klimato kaitos. „OKRA“ architektai daug dėmesio skyrė augalų biologinei įvairovei, pritraukiant bites ir užtikrinant įvairią lankytojų patirtį visais sezonais. Istorinio stiliaus šviestuvai ir žvyro takai kuria vizualinį ryšį su Utrechto istoriniu centru.

▶ [Žiūrėti demonstracinį vaizdo įrašą.](#)

↑ Prieš ir po atnaujinimo.

NAUJAS ATEITIES GATVIŲ ETALONAS – GROTESTRAAT NEIVERDALYJE

Dar vienas išskirtinis studijos „OKRA“ projektas – kadaise buvusio intensyvaus jungiamojo kelio tarp Zwolle ir Enschede, Grotestraat Neiverdalyje, transformacija į lėto eismo. Tai buvo nuolatinio intensyvaus eismo transporto magistralė be vietinės paskirties, prasiskverbusi į miesto širdį. Naujo tunelio įrengimas suteikė galimybę pritaikyti gatvę pėstiesiems ir lėtam eismui. „Šis siekis buvo laikomas atspirties tašku centro ryšiui su aplinkiniu kraštovaizdžiu, tačiau mūsų tikslas tuo neapsiribojo“, – sako architektai.

KRAŠTOVAIZDŽIO ATSKLEIDIMAS – VIENINGA VIZIJA

Ankstesni bandymai pertvarkyti Grotestraat buvo sudėtingi dėl skirtingo suinteresuotųjų šalių požiūrio, tai ne kartą stabdė pažangą. Dėl šios priežasties buvo jaučiamas didelis spaudimas ir skuba laiku parengti projektą. Architektų

paprašyta sukurti tinkamą koncepciją, kuri leistų įgyvendinti projektą greičiau, nepakenkiant kokybei proceso metu. Raktas į sėkmę – aktyvus visų dalyvių bendradarbiavimas ir aiški, turimomis žiniomis paremta kryptis. Rezultatas – gamtos kraštovaizdis, pavertęs centrą svetinga vieta atvykti ir apsistoti, taip pat ambicingas postūmis siekti tvarumo ir didinti prisitaikymą prie klimato. 2019 m. projektas įvertintas vandeniui atsparių miestų apdovanojimu už geriausią tvarią lietaus vandens nuvedimo sistemą miesto aplinkoje.

ATGAIVINTI MIESTO CENTRĄ

800 m ilgio Grotestraat pertvarkymas išiskiria naują žaliai mėlyną struktūrą su prie klimato prisitaikančiais slenksčiais ir vandeniu

↑ Lietaus vanduo kaupiamas po grindiniu, kad medžiai būtų aprūpinami pakankamu kiekiu vandens, taip pat pamaitintų vandens žaidimų aikštelę su fontanais.

maitinančiomis augalų vietomis aplink medžius. Jis tęsiasi iki Neiverdalo miesto centro zonos, paversdamas ją patrauklia ir gyva vieta. Čia sukurtas draugiškas ir svetingas įvažiavimas į miestelį, deramai sutinkantis aplinkinių gamtinių vietovių gyventojus ir poilsiautojus. Suformavę žalią kilimą tiesiai į miesto širdį, architektai sukūrė ir vaizdingas aplinkinio kraštovaizdžio savybes: dabar matomus ir apčiuopiamus kalnagūbrį ir upelio slėnį, tapusius Neiverdalo šerdimi.

ATSPIRTIES TAŠKAS SPRENDŽIANT VISĄ MIESTO CENTRO TERITORIJĄ

Grotestraat metodas sulaukė didelio pripažinimo kaip ekologiškumo etalonas ir tapo „Green Cities“ apdovanojimo Nyderlanduose laureatu. Aktyvus procesas pačiame Neiverdalyje ir su juo susiję rezultatai taip pat turėjo įtakos – architektai laimėjo ir gretimų gatvių, esančių miesto centro teritorijoje, žalinimo ir tvarumo konkursą.

„KAS YRA TAVO VANDUO?“ – viešųjų erdvių ir vandens elemento sąveika

Julija NOVIKOVA

↑ Dirbtinė „Mažoji sala“ (angl. „Little island“),
Niujorke, JAV. Architektai „Heatherwick Studio“.

Vanduo – vienas esminių gyvybės šaltinių, tad nenuostabu, kad žmogų prie jo traukia tarsi bitę prie medaus. Biologas dr. Wallace J. Nicholsas knygoje „Mėlynas protas“ (angl. „Blue Mind“) tyrinėja psichologinės gerovės sąsają su vandens telkiniais. Mėlynąją erdvę galime pavadinti ne tik vandens telkinį, bet ir erdvę, kurioje žmogus jaučia sumažėjusį nerimą ir ramybę.

Tačiau ką daryti miestų gyventojams, kur vandens prieiga ribota, o viešosios erdvės labiau primena betono dykumas? Akivaizdu – skatinti integruoti viešąsias erdves į vandenį (arba integruoti vandenį į viešųjų erdvių planavimą). Pasaulyje tai yra plačiai paplitusi praktika, bet ar ją galime pritaikyti Lietuvai?

BANGUOJANTIS PARKAS

Nedvejodami galime teigti, kad visais laikais miestai, esantys prie vandens telkinių, klestėjo ir vystėsi kur kas sparčiau. Be paprasčiausių būtinųjų išteklių, kaip vanduo gali dar pasitarnauti?

Architektai dekonstravo tradicinę prieplaukos koncepciją ir sukūrė banguojantį parką pietvakarių Manhatano prieplaukoje. Pirmas žingsnis: lankytojo buvimą šalia vandens paversti į poilsį ant vandens, tarsi trumpam palikti užnugaryje milžiniškas betono džiungles ir pabūti apsuptam žalumos. Antras – pakeisti tradicinį plokščios prieplaukos, kur švartuojasi laivai, įvaizdį.

Kūrėjus įkvėpė iš vandens styrantys mediniai buvusių prieplaukų pamatai, kuriantys netolygus, tarsi plaukiojančio paviršiaus įvaizdį. Besikartojantys gelžbetonio elementai kartu formuoja organišką bangą, kurioje įsikūrė ne tik poilsio zonos, bet ir 700 vietų amfiteatras bei mažesnė, 200 vietų, pasirodymų erdvė.

← ↑ „Mažoji sala“ (angl. „Little island“), Niujorkas, JAV. Architektai „Heatherwick Studio“.

Nauda miestui

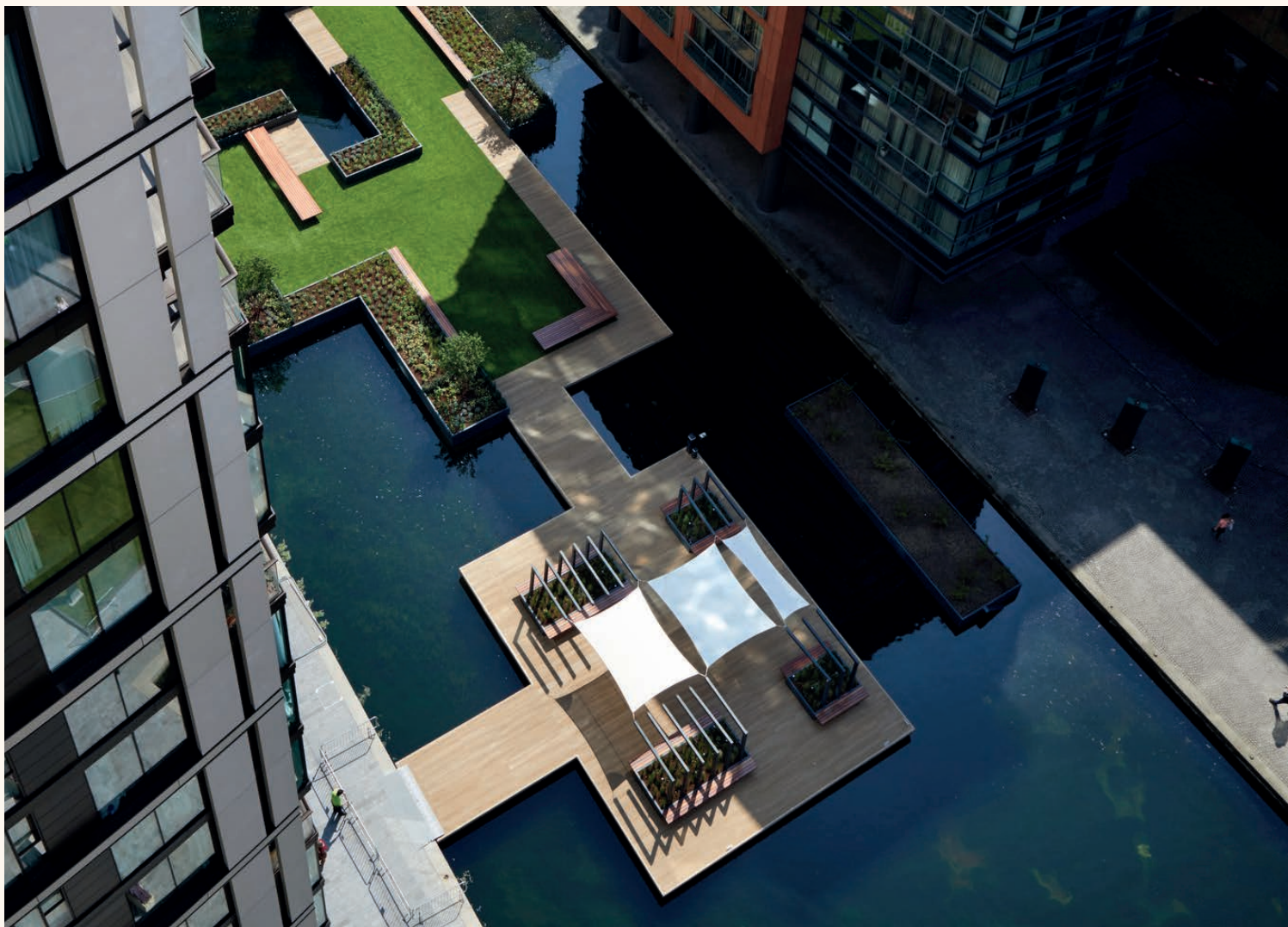
- **Patrauklumas.** Sutvarkyta prieiga prie vandens kelia viešųjų erdvių estetinį įvaizdį, praplečia lankytinų vietų skaičių.
- **Išnaudotas plotas.** Parkai ant vandens atveria galimybę išnaudoti laisvą plotą ir plėsti vietas, skirtas viešosioms erdvėms.
- **Unikali kraštovaizdžio architektūra.** Nors tokios erdvės vis dažniau pastebimos pasaulio praktikoje, Lietuvoje tai yra labiau neįprasta, bet kartu ir galimybė projektuotojams sukurti išskirtinį viešosios erdvės projektą.

Nauda verslui

Didesnis lankytojų skaičius. Ne paslaptis, kad kurortiniuose miestuose verslininkai pešasi dėl sklypų, esančių pirmoje linijoje prie jūros. Panaši tendencija matoma ir prie kitų vandens telkinių.

- **Brangesnė nuoma.** Nekilnojamojo turto bendrovės „Zillow“ duomenys rodo, kad nekilnojamojo turto pardavimų kaina šokteli net iki 116 proc., esant prieigai prie vandens. O poilsiautojai yra linkę sumokėti 10–20 proc. brangiau už nakvynę su vaizdu į vandens telkinį.
- **Pramogos.** Parkuose ant vandens organizuojami renginiai pasižymi ne tik didesniu populiarumu, bet ir įvairumu, integruojant ir patį vandenį.

↑ → „Kišeninis parkas“ (angl. „Pocket park“), Londonas, Jungtinė Karalystė. Kraštovaizdžio architektas Tony Woods.

PLŪDURIUOJANTI MIESTO OAZĖ

Miestų žalinimas kasmet sulaukia vis daugiau dėmesio, tvarkomi parkai, medžiais užsodinamos gatvės ir stogai – miestų vizija vienareikšmiškai numatoma arčiau gamtos. Tą galima padaryti net ir judriausiose urbanistinėse teritorijose, ką puikiai įrodo Londone esantis „Kišeninis parkas“.

Miesto šurmulio apsuptyje, Padingtono kanalo gale, įsikūrė rekreacinė poilsio zona. Tai žaliaji viešoji erdvė, įsprausta tarp aukštų miesto pastatų sienų. Ji kuria ryšį su kanalu ir tampa tarpininku tarp vandens ir kitų viešųjų erdvių aplink.

Tai nesudėtinga stačiakampių struktūra, suskirstyta į zonas: žaliąją erdvę su suoliukais ir pusiau dengtą poilsio zoną. Vargu ar nedidelį apželdintą medžių plotą su krūmais būtų galima pavadinti parku, tačiau tokia erdvė tikrai suteikia kontrastą tarp daugiaaukščių pastatų ir tampa išskirtiniu ramybės prieglobsčiu.

► **Plaukiojančių parkų
praktika trijose pasaulio
viešosiose erdvėse**

Urbanistinio tinklo jungtis

Ryšys. Žaliaja infrastruktūra vadinamas vienas svarbiausių miesto sudedamųjų elementų, jungiančių įvairiausias gamtines erdves: parkus, upes, miškus ir kt. Vis dėlto vien tik turėti vadinamųjų minkštųjų erdvių nepakanka. Visų pirma mieste privalo atsirasti jų tarpusavio ryšys, o vėliau ir jungtis su vadinamųjų kietųjų viešųjų erdvių (gatvės, aikštės ir kt.) tinklu.

„Kuo labiau tarpusavyje susietos vienos ir kitos tipologijos erdvės, tuo integresnį ir sklandesnį viešųjų erdvių tinklą turime mieste“, – sako „Vilnius Tech“ Urbanistikos katedros vedėja doc. dr. Dalia Dijokienė.

Įveiksimas. Vanduo – vienas urbanisto įrankių, kuriuo formuojamas „rišlus“ ir gyvybingas miestas.

„Miestų, įsikūrusių šalia upių, gyvenimas nuo neatmenamų laikų buvo susijęs su pačia upe – ji buvo ir prekybinis kelias, ir maisto bei vandens

šaltinis, ir gynybinė priedanga. Ilgainiui ši glaudi simbiozė kiek pašlijo – ne vieno miesto upių pakrantes okupavo pramoninis užstatymas ir galingos uostų infrastruktūros. Miestas tarsi nusiuko nuo upės, todėl šiandien tampa aktualu iš naujo abiem „kaimynams“ atrasti vienas kitą. Kaip pavyzdį aptariau upės vaidmenį, bet ir kiti vandens telkiniai miestui yra tokie pat reikšmingi“, – teigia D. Dijokienė.

Ekologija ir estetika. Vienas būdų glaudžiau integruoti vandenį į urbanistinį audinį – dirbtiniai kanalai. Profesorė įsitikinusi, kad tai gali būti ne tik unikalumo suteikiantis conceptualus sprendimas, bet ir nauda miesto ekologinei aplinkai.

„Dirbtinių vandens telkinių ar kanalų kūrimas gali būti įmanomas, jei jis tikrai atliepia vieno ar kitokių poreikius. Visgi nesvarstyčiau tik apie jų estetinį vaidmenį viešosiose erdvėse – jis turėtų būti kompleksiškesnis. Dirbtiniais vandens telkiniais būtų galima spręsti kritulių surinkimo, poplūdžių ar karščio salų problemas.“

ŽEMĖ ANT VANDENS

Iš pirmo žvilgsnio galima pamanyti, kad tokie projektai tampa tik invazine architektūra natūralioje aplinkoje. Pasirodo, iš tiesų yra atvirkščiai.

Jau kurį laiką danų architektų studija „MAST“ („Maritime Architecture Studio“) užsiima vandens ekosistemos tyrimais ir su tuo susijusiais inovatyviais ir gamtai draugiškais sprendiniais. Architektai sukūrė prie įvairių sąlygų prisitaikančią plūduriuojančią sistemą „Žemė ant vandens“, kur siūlo kurtis gyvenamiesiems namams ir viešosioms erdvėms.

Tokią struktūrą siūloma pritaikyti prie įvairių modulių formų, o pati sistema pagaminta iš sustiprinto perdirbto plastiko. Projekte numatyta

konstrukcija yra papildoma vietinės kilmės, perdirbtos medžiagos, turinčios plūduriuojančių savybių. Ji plačiai pritaikoma: vienas modulis gali būti konstruojamas ir kombinuojamas įvairiais būdais.

Projekto „Žemė ant vandens“ konstrukcinė sistema yra paprasta, tačiau „MAST“ numatė daug įvairių galimų sistemos urbanizacijos kombinacijų: nuo individualių namų, dvibučių, prieplaukų iki viešųjų erdvių, parkų ir net visos gyvenvietės. Struktūriniai moduliai itin lengvai konstruojami ir transportuojami.

► Tiek pietryčių
Azijoje, tiek Europoje
taikomos plūduriuojančios
konstrukcijos

Pri(si)taikymas prie aplinkos

Atkreipiamas dėmesys į aplinkos veiksnius – kylantį vandens lygį, potvynius, o gebėjimas prisitaikyti prie kintančių sąlygų yra svarbi architektūros dalis, kuri skatina kurti tvariai ir ieškoti inovatyvių sprendimų.

Ekosistema

Plūduriuojančios konstrukcijos tampa palankia terpe plėstis vandens ekosistemai. Toks konstruktyvas tampa vandens floros prieglobsčiu, augalų šaknys lengviau pasiekia jiems reikalingą vandenį. Šios šaknys yra puiki terpė daugintis įvairiems mikroorganizmams, mintantiems

dumbliais, anglimi ir kt., kartu valant ir patį vandenį. Neužkertamas kelias vandens faunos migracijai, o mažiesiems gyviesiems suteikiama apsauga nuo plėšrūnų. Be to, susiformavusios augalų vietos pritraukia didesnę žuvų populiaciją.

Tvarumas

Dažnai pasitaikantys plūduriuojančių konstrukcijų sprendimuose esantys plieniniai ar betoniniai pamatai yra apdorojami toksiškais, paviršių saugojančiomis dangomis. „MAST“ komandos pasiūlymas išvengia šių toksiškų medžiagų, o „Kišeninio parko“ kūrėjas projekto pagrindo konstrukcijoms panaudojo perdirbtas medžiagas.

„Žemė ant vandens“ (angl. „Land on water“), Architektai „MAST“, bendradarbiavo „Rhomb Group“ ir „Fragile“.

VANDENS ĮTAKA PSICHOLOGINEI SVEIKATAI

Kalbant apie neginčijamą naudą žmogaus sveikatai, yra atlikta nemažai tyrimų, kurie visi kaip vienas patvirtina teigiamą vandens poveikį.

Vandens terapija

Dar Viktorijos laikais gydytojai rekomendavo taikyti jūros terapiją gydant nuo plaučių ligų komplikacijų iki psichologinės sveikatos sutrikimų. Šių laikų specialistai sutelkė dėmesį ties autizmo, potrauminio streso ir panašių sutrikimų valdymu pasitelkiant vandens sensorines technikas ir raminamą poveikį.

► **Psichologinės sveikatos
ir vandens sąveika**

↑ Cheonggyecheon upė Seule, Pietų Korėjoje.

Dave Burk nuotr.

↑ Plūduriuojantis parkas Čikagos mieste, JAV. Skidmore, Owings & Merrill (SOM) architektų biuras.

Nauda

- „Mėlynoji erdvė“ – biologo dr. W. J. Nicholso tyrimai rodo, kad buvimas šalia vandens telkinių reikšmingai sumažina įtampą ir stresą, o mėlyna spalva gerina smegenų aktyvumą ir kognityvines funkcijas.
- Kūrybiškumas – Rytų Londono universiteto atlikti tyrimai parodo, kad tekančio vandens garsas skatina kūrybinį mąstymą, o pasiekta atsipalaidavimo būseną padeda smegenims megzti unikalius ryšius.
- Dr. W. Christopheris Winteris tikina, jog aplink esant vandens telkiniui gerėja miego kokybė ir yra stiprinamas žmogaus kūrybiškumas.
- „Baltas triukšmas“ – vandens garsas (tekanti upė, ošiančios bangos ir kt.) – gerina miego kokybę ir mažina stresą. Be to, 20–20,000 Hz diapazono garsas gali padėti nuslopinti mieste esantį eismo ir kitokį triukšmą.
- Sensorinis poveikis – vanduo leidžia pajusti nesvarumo būseną ir sumažina gravitacijos sukiamą įtampą. Vandens sportas leidžia kūnui unikaliai judėti.
- Gaivus oras – vanduo, ypač natūralioje aplinkoje, švarina ir gaivina orą. Kvėpavimas šalia vandens deguonies prisotintu oru gerina ne tik kognityvines funkcijas, bet ir fizinę žmogaus būklę.

Galima teigti, kad vandens reikia ne tik kūnui, bet ir protui, o kartu – ir miestui.

↑ „Fish Tail“ parkas and vandens Kinijoje. Kraštovaizdžio architektai „Turenscape“.

Pritaikymas Lietuvoje

Dažnai kuriama tarsi įrėminta parkų erdvė ne visada gali tinkamai tarnauti, t. y. pritraukti, pakankamai lankytojų ir sukurti gyvosios gamtos įspūdį. Vanduo padeda suaktyvinti tiek miesto struktūrinį tinklą, tiek pritraukia gyventojų bei lankytojų dėmesį, be to, tai išskirtinis įrankis kraštovaizdžio architektams.

- Lietuvoje yra nemažai upių ir ežerų, kurie turi potencialo integruoti viešąsias erdves.
- Toli žvalgytis plūduriuojančių konstrukcijų nereikia – jos taikomos ir Europoje, net ir šaltesnio klimato zonoje.
- Tai dar vienas būdas prisidėti prie tvaresnės aplinkos kūrimo.
- Plūduriuojančios struktūros gali tapti trūkstama grandine tarp minkštųjų ir kietųjų viešųjų erdvių infrastruktūros.

Vis dėlto D. Dijokienė tvirtina, kad Lietuvoje, esant nedideliame urbanizuotos teritorijos procentui, turime daug žalių gamtinių plotų, todėl poreikis rengti parkus ant vandens nėra itin aukštas. „Šiandien Lietuvos miestams, esantiems šalia vandens, būtų aktualu atgaivinti miestiečių gyvenimą prie vandens, integruoti pakrantes į miestų viešąsias urbanistines erdves, sukurti reikiamą infrastruktūrą ir pasiūlyti įvairesnę gyventojų veiklą prie vandens paletę“, – sako profesorė.

Bet kuriuo atveju, vanduo turėtų būti neatsiejamas nuo miesto, integruotas į viešąsias erdves, tapti žmogaus gyvenimo ir kasdienybės dalimi. Būdų, kaip tai įgyvendinti, yra begalė, todėl galime tik užduoti dr. W. J. Nicholso iškeltą klausimą: „O kas yra tavo vanduo?“ – tiek mieste, tiek gyvenime.

VISKAS, KAS SVARBIAUSIA, KARTU SU SPECIALIZUOTAIŠ „STATYBA IR ARCHITEKTŪRA“ NAUJIENLAIŠKIAIS!

Kviečiame nemokamai prenumeruoti
„Statyba ir architektūra“ naujienlaiškus,
kuriuose rasite atrinktą aktualiausią informaciją.

Trys skirtingi naujienlaiškiai – skirtingu metu.

Užsiprenumeruokite jau dabar:
pasirinkite jums aktualius naujienlaiškus
ir spauskite ant nuorodos!

EL. ŽURNALŲ NAUJIENLAIŠKIS

Užsisakyti

ARCHITEKTŪROS NAUJIENLAIŠKIS

Užsisakyti

STATYBŲ NAUJIENLAIŠKIS

Užsisakyti

